

HAD SKADER

– 22 ÅRS RETSPRAKSIS PÅ
STRAFFELOVENS § 266 B

AMNESTY
INTERNATIONAL

HAD SKADER – 22 ÅRS RETSPRAKSIS PÅ STRAFFELOVENS § 266 B

© Amnesty International Danmark

Layout og omslag: Laura Johanne Grue Danielsen

Foto: Adam Amsinck

Tryk: Frederiksberg Bogtrykkeri

ISBN: 978-87-88252-37-8

Rapporten er udarbejdet af:

Dina Hashem, seniorjurist, Amnesty International Danmark.

Tanya Karoli Christensen, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet

Iram Khawaja, Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse - Pædagogisk Psykologi, Aarhus Universitet.

Kristine Marie Berg, Institut for Kommunikation, Københavns Universitet.

Simone Nørholm Jacobsen, kultursociolog, Syddansk Universitet.

Halima Banouri, stud.jur., Amnesty International Danmark.

Miriam Getreuer Jensen cand. mag., Københavns Universitet.

Nora Kanafani, kommunikationsrådgiver, Amnesty International Danmark.

Oliver Anton Lunow Nielsen, projektleder Antidiskrimination, Amnesty International Danmark.

Simone Hald, politisk rådgiver, Amnesty International Danmark.

Mekanisk, fotografisk eller anden form for gengivelse af rapporten eller dele heraf skal ske med fuldstændig kildeangivelse.

INDHOLD

FORORD	3
1. INDLEDNING – HADTALE SOM SAMFUNDSPROBLEM	6
Læsevejledning	7
Opsummering	7
Anbefalinger	9
Hvad er hadtale?	9
FN (Forenede Nationer)	10
Europarådets Komité mod Racisme og Intolerance (ECRI)	11
Metodologi	12
PERSPEKTIV: HADTALENS KONSEKVENSER FOR YTRINGSFRIHEDEN	15
Hadtale online	15
Hadtale i det offentlige rum	16
Hvad retter hadet sig imod?	17
Had rettet mod etnicitet, "race" og religion	18
Had rettet mod mennesker med fysiske og psykiske funktionsvariationer	19
Had mod kvinder	19
Had rettet mod LGBTI+-personer	20
Begrænsning i at ytre sig og deltage i samfundet	20
PERSPEKTIV: HADTALENS KONSEKVENSER FOR DEN ENKELTES PSYKE	23
Oplevelser med hadtale	23
Utryghed	23
Minoritetsstress og årvågenhed	24
Lavt selvværd	25
Angst og traumer	25
Indirekte hadtale og subtile konsekvenser	26
Mestringsstrategier	27
2. DEN RETLIGE RAMME FOR HADTALE I DANMARK	29
Grundloven	29
FN's Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder	30
FN's Konvention om Afskaffelse af Alle Former for Racediskrimination	30
Den Europæiske Menneskerettighedskonvention	31
EMRK artikel 10 om ytrings- og informationsfrihed	31

Hadefulde ytringer ifølge EMD	32
EMRK artikel 17 om misbrug af konventionens rettigheder	33
EMRK artikel 14 om forbud mod diskrimination	33
EU's rammeafgørelse om bekæmpelse af racisme og fremmedhad	34
Straffeloven	34
Baggrunden og udviklingen for straffelovens § 266 b	35

3. ANALYSE AF HENLAGTE SAGER OG RETSPRAKSIS 39

Hvad siger tallene?	39
Fortolkningen af de tre kriterier i § 266 b	41
Praksis om udbredelseskriteriet	41
Praksis om beskyttelseskriteriet	46
Praksis om grovhedskriteriet	49
Når ytringen fremsættes i forbindelse med et skænderi	51
Henvielse til injurier	52
Politiets korrekte skelnen mellem trusler og hadtale	53
Mangelfuld begrundelse	53
Norsk lovgivning om hadtale	54
Sammenligning med Danmark	56

4. TID TIL EFTERSYN AF STRAFFELOVENS § 266 B 59

Hadtalens afskrækkende effekt	59
Vores ytringssikkerhed under pres	60
Racediskriminationskomitéen	61
Afrundende bemærkninger om den juridiske analyse	63
PERSPEKTIV: SPROGETS ROLLE I SAGER OM HADTALE 65	65
Hvad betyder hadtale?	65
Hvad viser den sproglige analyse af sagsakter om § 266 b?	66
Sprog og kontekst	66
Grovhedskriteriet	66
Beskyttelseskriteriet	69
Udbredelseskriteriet	71

FORORD

Grove beskyldninger, en hård tone og sproglige angreb. I de seneste år har vi igen og igen oplevet, hvordan hadtale har konsekvenser for den offentlige debat. Hvordan den holder særligt minoritetspersoner ude fra den fælles samtale og får mange andre til at selvcensurere.

Hadtale rammer den enkelte. Men ikke kun. Den er også et angreb på vores demokrati. Når hadet får lov at florere uden konsekvenser, trues selve fundamentet for ytringsfrihed: retten til at tale – uden frygt.

I Amnesty International er det vores mandat at arbejde for at beskytte de værdier, der udgør kernen i et demokratisk samfund. På den ene side skal vi sikre de helt grundlæggende frihedsrettigheder, vores ytrings- og informationsfrihed, der er centrale piller i et liberalt demokrati. Det samme er retten til at leve uden diskrimination og retten til at kunne deltage i samfundslivet på lige fod. Der er grænser for ytringer, når disse udmønter sig som had mod særligt minoritetsgrupper.

Centralt i denne balance står racismeparagraffen, som i Danmark er vores juridiske beskyttelse mod hadtale. Når hadtale stiger i vores samfund, er der grund til at se på, hvordan racismeparagraffen i praksis sikrer retssikkerheden. Derfor har vi undersøgt 22 års retspraksis om kriminaliseringen af hadtale for at forstå, hvordan lovgivningen beskytter – eller svigter – særligt minoritetspersoner. For en sikker håndhævelse af den lov, der skal beskytte os, er en vigtig forudsætning for et stærkt og levedygtigt demokrati.

Resultaterne fra Amnestys helt nye repræsentative meningsmåling fra analyseinstituttet Veri-an understreger, at vi står med et problem. Undersøgelsen viser, at 63 procent af danskerne til tider afholder sig fra at ytre sig på sociale medier på grund af hadtale. Og at 76 procent anser hadtale for at være et alvorligt samfundsproblem.

Undersøgelsens fund er et tydeligt signal om, at ytringsfriheden er under pres, og at der er behov for større indsigt og handling. Både fra os alle hver især, men også på et politisk plan.

I denne rapport fremlægger vi vores analyse af problemet med hadtale. Vi har indsamlet beretninger fra enkeltpersoner, som fortæller os om intimidering og selvcensur. Og vi har kigget på retssikkerheden for ofre for hadtale ved at gennemgå 1.418 sager. Vores overvejelser og konklusioner kan bidrage til helt konkrete løsninger på, hvordan vi sikrer, at dem, der udsættes for hadtale, har en tilstrækkelig retssikkerhed. Samtidig vil vi gerne opfordre til

en bred debat om, hvordan vi sikrer en debatkultur både on- og offline, der kan være kritisk, pågående og udfordrende og dermed skabe debat om alt det, vi som borgere er optagede af. Og samtidig sikre, at den debat ikke får lov at løbe af sporet med hadtale, der risikerer at afholde folk fra at ytre sig.

For når vi tier, mister vi ikke kun vores stemme – vi mister et stykke af vores demokrati. Hadtale er mange steder i verden et tegn på demokratier i krise. Lad os passe godt på vores.

God læselyst.

VIBE KLARUP
GENERALSEKRETÆR, AMNESTY INTERNATIONAL DANMARK

**I DENNE RAPPORT BLIVER DER GENGIVET HADEFULDE
ORD OG SÆTNINGER, SOM KAN VIRKE STØDENDE.**

1. INDLEDNING – HADTALE SOM SAMFUNDSPROBLEM

Hadtale er et samfundsproblem. Og et spørgsmål om menneskerettigheder. Både for den enkelte, det går ud over, og for vores demokratiske fællesskab og samtale. Ofre for hadtale bliver i stigende grad ekskluderet fra den fælles samtale og gjort tavse. På samfundsniveau fører hadtale til farlig splittelse, den indskrænker bestemte gruppers mulighed for at deltage i samfundsdebatten, og den truer demokratiet. Historien viser, at hadtale også bevidst er blevet brugt til at mobilisere grupper og samfund mod hinanden med det formål at provokere til hadforbrydelser, vold, krig og folkedrab.¹

Hadtale påvirker menneskers lyst til at ytre sig offentligt og kan føre til selvcensur.² Eftersom kvinder og minoriteter er særligt udsatte for hadtale,³ risikerer der at komme en skævvridning i, hvem der i praksis har mulighed for at gøre brug af deres ytringsfrihed, og hvem der ikke har. Hadtale risikerer dermed at have ødelæggende konsekvenser for samfundets reelle ytringsfrihed.

Selvom ytringsfriheden er en af de vigtigste grundsten i vores demokratiske samfund, tillader – og i nogle tilfælde påbyder – international menneskeret stater at begrænse den for at forhindre had, diskrimination og andre former for skade. En sådan indskrænkning af ytringsfriheden skal dog ske med stor omhu og præcision og under hensyntagen til ytringsfrihedens uomtvistelige betydning for demokratiet og den demokratiske samtale. I Danmark udgør straffelovens § 266 b, den såkaldte racismeparagraf, en national indskrænkning af ytringsfriheden.

Hadtale er noget der optager og bekymrer danskerne. En ny repræsentativ meningsmåling udført af analyseinstituttet Verian for Amnesty Internationals danske afdeling viser, at 76 procent af danskerne anser hadtale for at være et alvorligt samfundsproblem. Syv ud af 10 danskere svarer også, at de er bekymrede for, at deres børn skal vokse op i et samfund med stigende hadtale.

Justitsministeriet årlige offerundersøgelse viste i 2022, at mellem 13.000 og 23.000 mennesker mener at have været udsat for hadtale på internettet.⁴ Samme år viser vores indsiget fra Rigspolitiet, at 112 sager om hadtale blev anmeldt, men blot otte førte til domfældelse. Så

¹ Hadtalens indvirkning på menneskerettigheder og demokrati er blevet dokumenteret af forskellige menneskerettighedsorganisationer, overvågningsorganer fra Europarådet og Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder (FRA). I sine seneste landsrapporter og årsrapporter dokumenterer Den Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI) en stigning i ultranationalistisk, fremmedfjendsk, racistisk og LGBTI-fobisk hadtale i flere medlemsstater.

² <https://menneskeret.dk/udgivelser/ytringsfrihed-selvcensur>

Hadtale får 70 procent af danskerne til at holde sig fra debatten – Journalisten

³ Report: Online hate increasing against minorities, says expert | OHCHR

⁴ Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne (2005-2022). Hovedtal.

selvom hadtale altså er strafbart i Danmark, falder der kun dom i et forsvindende lille antal sager. Den seneste udgave (2023) af Justitsministeriets årlige offerundersøgelse viser, at mellem 21.000 og 32.000 personer i Danmark mener at have været udsat for hadtale på internettet inden for det seneste år.⁵

Den markante uoverensstemmelse mellem antallet af potentielle ofre for hadtale, og det fåtal, der opnår retfærdighed, vækker undren. Selvom lovgivningen om hadtale i Danmark er blevet udvidet til at beskytte mod diskrimination baseret på seksualitet, fysiske og psykiske funktionsvariationer, kønsidentitet, kønsudtryk og køns karakteristika, er rammerne for reguleringen af ytringens form forblevet uændrede siden 1971. Efter de sociale mediers indtræden i danskeres hverdag står vi derfor i dag over for et nyt centralt retssikkerhedsmæssigt spørgsmål:

Er straffelovens § 266 b – Danmarks lovgivningsmæssige beskyttelse mod hadtale – stadig tilstrækkelig i en tid, hvor hadtale er i vækst via sociale platforme og internettet?

Med denne rapport ønsker Amnesty International Danmark (herefter Amnesty) at undersøge retssikkerheden for ofre for hadtale med særligt fokus på, hvordan dansk lovgivning om hadtale fungerer i praksis. Rapporten byder på en juridisk gennemgang af hadtale og adresserer den aktuelle retstilstand på området. Til det formål har Amnesty indhentet sagsakter fra samtlige af de i alt 12 danske politikredse og gennemgået 1.418 sager om hadtale.

LÆSEVEJLEDNING

Rapporten er bygget op med en grundlæggende brødtekst, som bl.a. skitserer de retlige rammer for hadtale i Danmark med vores internationale forpligtelser og den danske lovgivning, og som samtidig præsenterer rapportens juridiske analyser og fund. Derudover indeholder rapporten tre perspektiv-afsnit, som er med til at skabe en bredere forståelse for hadtale og dennes konsekvenser. Perspektiverne dækker over en retslingvistisk, en sociologisk og et psykologisk perspektiv på konsekvenserne af hadtale. Rapportens overordnede fund samt anbefalinger er præsenteret indledningsvis i forlængelse af nærværende læsevejledning.

OPSUMMERING

I nærværende rapport påviser Amnesty de alvorlige udfordringer med hadtale, som har konsekvenser for os som debatterende enkeltborgere, og som har betydning for udviklingen af vores samfund. De, der oplever eller er vidne til hadet, trækker sig fra debatten eller selv censurerer. De får psykiske mén i form af uro, stress og angst. Hadet gør debatten mindre mangfoldig og truer vores ytringsfrihed, da flere afholder sig fra at gøre brug af deres ytringsfrihed i frygt for at blive udsat for hadtale.

Ud fra en gennemgang af 22 års retspraksis af straffelovens § 266 b påviser Amnesty i denne rapport, at der eksisterer en række retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, særligt ift. forudsigelsesretssikkerhed. Praksis viser, at bestemmelsens kriterier volder en del vanskeligheder, og at samfundets borgere efterlades med divergerende og uensartet praksis på tværs af landets politikredse og domstole, hvilket gør det svært at forstå sin retsstilling som borger.

Undersøgelsen viser, at for så vidt angår anmeldelser og henlæggelser, jf. sager under straffelovens § 266 b, bliver **72 %** af sagerne henlagt.

53 % af sagerne henlægges af politiet, og 23 % bliver henlagt af anklagemyndigheden. I 24 % af sagerne er der ingen beskrivelse af, hvorfor sagen bliver henlagt. Det skyldes enten

⁵ Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne (2005-2023). Hovedtal.

manglende dokumenter, manglende beskrivelse etc. Med afsæt i en analyse af henlæggelserne viser undersøgelsen, at:

UDBREDELSESKRITERIET FOR § 266 B

Der er ikke fastsat en præcis grænse for, hvornår udbredelseskriteriet er opfyldt, men retspraksis viser, at det kan være tilstrækkeligt, hvis udtalelsen høres af mindst ti personer. For at opfylde kriteriet kræves det dog, at udtalelsen når ud til flere tilfældige udenforstående – familie og nære venner alene er ikke nok.

UDTALELSER PÅ INTERNETTET

Praksis for udtalelser på internettet, især på sociale medier som Facebook, er uensartet. Det afhænger blandt andet af, om platformen er åben eller lukket samt den potentielle eller faktiske udbredelse af ytringen. Samtidig er hadefulde privatbeskeder ikke omfattet af den gældende lovgivning, hvilket skaber et juridisk tomrum, hvor sådanne ytringer ikke har en retlig konsekvens.

DEFINITIONEN AF "EN GRUPPE AF PERSONER"

Der mangler klarhed omkring, hvornår en udtalelse er rettet mod "en gruppe af personer". Problemet forstærkes, når udtalelsen tilsyneladende henvender sig til en enkeltperson, men også kan opfattes som rettet mod en bredere gruppe med fælles karakteristika. Norsk lovgivning om hadtale beskytter enkeltpersoner, der udsættes for hadtale, hvilket dansk lovgivning med fordel kunne lade sig inspirere af. Ifølge denne undersøgelse er der et væsentligt juridisk tomrum i Danmark for dem, der udsættes for hadtale.

GROVHEDSVURDERINGEN

Tærsklen for, hvornår en ytring juridisk set er grov nok, er uklar. Dette er især problematisk ved udtalelser, der er generaliserende eller usaglige, da det ikke er præciseret, hvad der skal til for at kvalificere en udtalelse som grov. Hvis en hadfuld ytring fremsættes under et skænderi, hvor baggrunden ikke direkte vedrører en beskyttet gruppe, vurderes den ofte som en personlig fornærmelse fremfor hadtale, selv når den fremsættes offentligt.

POLITIETS HÅNTERING OG BEGRUNDELSESPLOIGT

Politiet henviser ofte til privat påtale i sager om injurier (§ 267), hvilket pålægger forurettede en betydelig byrde og udfordrer Danmarks internationale forpligtelser til at bekæmpe hadtale. Undersøgelsen viser, at politiet generelt er gode til at skelne mellem rene trusselsager og hadtalesager, hvor der indgår et truende element. Dog fremgår det også, at politiets begrundelser for at henlægge sager om § 266 b ofte er mangelfulde. Dette er retssikkerhedsmæssigt problematisk og i strid med forvaltningslovens begrundelsespligt. Det er særligt bekymrende i sager om hadtale, hvor anmeldelsestilbøjeligheden og antallet af sager, der føres videre i retssystemet, i forvejen er lavt.

En nærmere uddybelse af ovennævnte fund udfoldes i afsnittet om den juridiske analyse.

ANBEFALINGER

Amnestys juridiske analyse, i kombination med perspektiverne fra de sociologiske, retslingvistiske, retoriske og psykologiske analyser, viser, at der er behov for en markant styrket indsats, når det kommer til hadtale i Danmark. På baggrund af nærværende rapport anbefales det, at:

1. STRAFFELOVENS § 266 B SKAL OPDATERES, SÅ DEN TILVEJBRINGER TILSTRÆKKELIG RETSSIKKERHED OG BESKYTTER DEN ENKELTE MOD HADTALE

- a. Beskyttelseskriteriet bør opdateres til også at omfatte individer jf. norsk lovgivning, da grupper i praksis forbliver tvetydige og uafgrænsede, idet analysen peger på, at hadtale i praksis særligt retter sig mod enkeltindivider, som rammes på deres karakteristika.
- b. Det skal tydeliggøres i betænkningerne til § 266 b, at der i forbindelse med udbredelseskriteriet skal skabes konsistens ift. hadtale online og offline, idet denne i dag fremstår både uklar og utidssvarende.

2. DER SKAL VEDTAGES EN HELSTØDT OG STYRKET INDSATS MOD HADTALE, SOM BL.A. INDEHOLDER PRÆVENTIVE INDSATSER OG OPLYSNING

- a. Der skal prioriteres yderligere midler til forskning i hadtale rettet mod alle beskyttede minoriteter jf. "Aftale om en styrket indsats mod antisemitisme" (juni 2024) og "National handleplan mod racisme (2022)."
- b. En prioriteret indsats og ressourcer til opkvalificering af civilsamfundsaktører, uddannelsesinstitutioner og foreningsliv, der kan styrke indsatsen mod hadtale.

3. EN STYRKELSE AF POLITIETS KOMPETENCER OG RESSOURCER I MØDET MED BORGERE

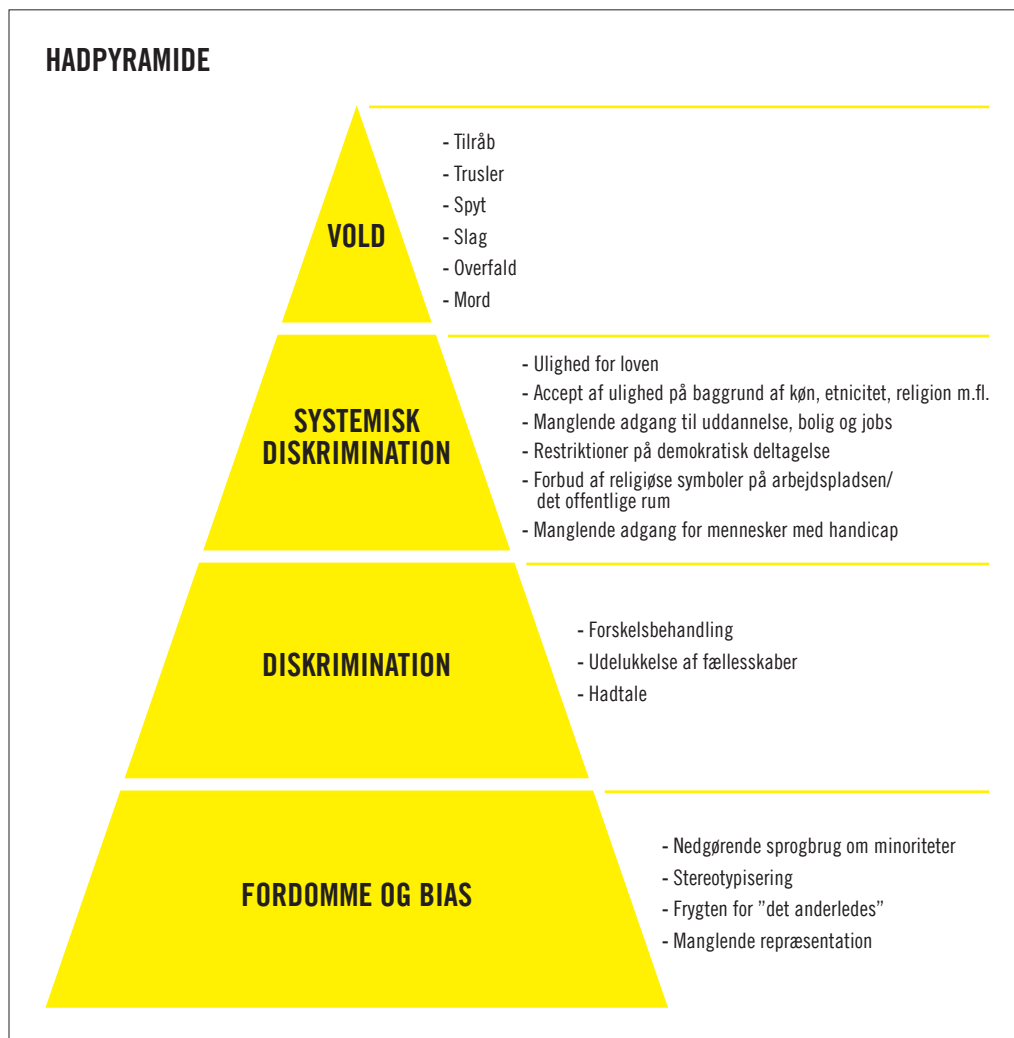
- a. Opkvalificering af politiet med fokus på politiets møde med borgere, der ønsker at anmelde hadforbrydelser.
- b. Rigspolitiet skal have pligt til at registrere en sag som en potentiel hadforbrydelse, når en forurettet anmelder en sag som en hadforbrydelse. Heraf skal det sikres, at det i anmeldelseskvitteringen fremgår, at den forurettede har anmeldt en forbrydelse som en forbrydelse motiveret af had eller med et hadmotiv.

HVAD ER HADTALE?

Hadtale er et overbegræbet for en række forskellige former for sproglige angreb mod folk, der tilhører grupper, som i forvejen er marginaliserede i samfundet. Det gælder fx etniske, religiøse og seksuelle og kønsmæssige minoriteter. Hadtalebegrebet er omdiskuteret, og der foreligger ingen klar, universel accepteret definition i hverken den internationale menneskeret eller juridiske litteratur.

Når Amnesty beskæftiger sig med had, bygger det på en analyse af, hvordan ubevidste diskriminerende og stereotype praksisser skaber had og splittelse. Had som et underliggende fænomen er med til at splitte fællesskaber, skabe hierarkier og er grobund for isolation, hvilket

ikke alene påvirker den enkelte minoritetspersons trivsel og psykiske velbefindende, men hele det omkringliggende samfund. Hadet er ikke alene med til at holde nogen ude af fællesskabet, det skaber også frygt hos alle andre for at blive dømt ude. Hadpyramiden er en grafisk illustration af, hvordan had påvirker vores hverdag på forskellige planer.

Der er bred enighed blandt internationale institutioner og konventioner om, at hadtale omfatter ytringer, der tilskynder til vold, diskrimination eller fjendtlighed rettet mod bestemte grupper af mennesker på baggrund af deres identitet. Derudover er der forskellige definitioner:

FN (FORENEDE NATIONER)

I 2019 lancerede FN en "Strategi og Handlingsplan mod Hadtale". Handleplanen fastlægger FN's overordnede definition af hadtale og sætter fokus på vigtigheden af at bekæmpe hadtale, samtidig med at man beskytter ytringsfriheden. FN definerer hadtale som:

"Enhver form for kommunikation, der bruger nedsættende eller diskriminerende sprog mod personer eller grupper på baggrund af deres religion, etnicitet, nationalitet, race,

køn, seksuelle orientering eller andre identitetsmarkører, og som potentielt kan udgøre en trussel mod den sociale sammenhængskraft.”⁶

EUROPARÅDETS KOMITÉ MOD RACISME OG INTOLERANCE (ECRI)

Europarådets Ministerkomité nedsatte en ekspertgruppe, der i 2022 vedtog nedenstående definition:

“(...) fortalervirksomhed, promovering eller tilskyndelse i enhver form for nedvurdering, had eller bagvaskelse af en person eller gruppe af personer, samt enhver chikane, fornærmelse, negative stereotyper, stigmatisering eller trussel af en person eller gruppe af personer (...) på grund af race, hudfarve, herkomst, national eller etnisk oprindelse, alder, fysiske og psykiske funktionsvariationer, sprog, religion og tro, køn, kønsidentitet, seksuel orientering og andre personlige karakteristika eller status.”

I denne rapport forholder Amnesty sig både til den juridiske definition i § 266 b stk. 1 og til en bredere definition, der inkluderer ytringer, der kan medvirke til at afskrække borgere fra at bruge deres ytringsfrihed og deltage i den demokratiske debat:

Hadtale er sproglig vold, dvs. overgreb der udføres med sproget, på skrift eller symboler alene, og ikke fysiske handlinger. Hadtale er kendetegnet ved, at det rammer individet eller grupper på grund af et bestemt tilhørsforhold til en gruppe (f.eks. på baggrund af seksuel orientering, religion, køn, fysiske og psykiske funktionsvariationer, etnicitet mv.).

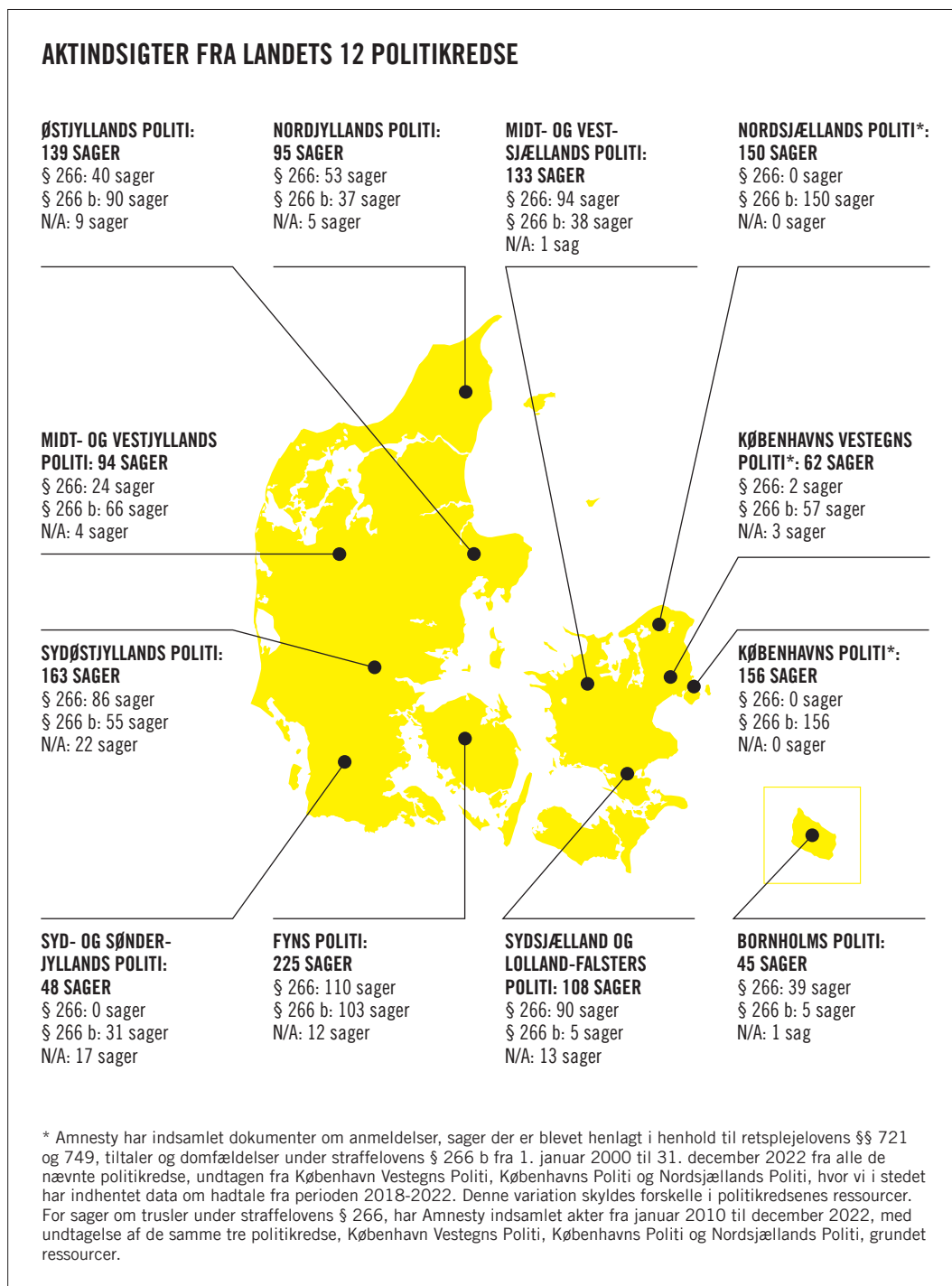
STRAFFELOVENS § 266 B, STK. 1

Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro eller sit handicap eller på grund af den pågældende gruppes seksuelle orientering, kønsidentitet, kønsudtryk eller kønskarakteristika, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

6 What is hate speech? | United Nations

METODOLOGI

Denne rapport tager udgangspunkt i datamateriale, der er indsamlet ved aktindsigt fra landets 12 politikredse.⁷

⁷ Nordjyllands Politi, Østjyllands Politi, Midt- og Vestjyllands Politi, Sydøstjyllands Politi, Syd- og Sønderjyllands Politi, Fyns Politi, Sydsjællands og Lolland-Falsters Politi, Midt- og Vestsjællands Politi, Nordsjællands Politi, Københavns Vestegns Politi, Københavns Politi og Bornholms Politi.

Amnesty har i alt gennemgået **1.418** sager. **793** på racediskrimination, **538** på trusler og **87** på andet.

Derudover vil Amnesty i rapporten henvise til data indsamlet fra et spørgeskema besvaret af **364** personer samt ti semistrukturerede interviews.⁸ Alle interviewinformanterne har erfaring med hadtale, mens dette ikke gælder samtlige informanter fra spørgeskemaet.

Spørgeskemaet er ikke repræsentativt, da det er udsendt via sociale medier på Amnestys egne kanaler, på minoritetsorganisationers kanaler, samt delt rundt i relevante netværk. Data er altså alene baseret på informanternes besvarelser og kan ikke generaliseres til at gælde for befolkningen generelt. Selvom denne dokumentation ikke kan bruges til at konkludere bredt, kan den belyse oplevelser og erfaringer med hadtale.

De kvalitative interviews⁹ har til formål at tydeliggøre hadtalens konsekvenser for personer, der har erfaring med at være blevet udsat for hadtale som direkte modtagere. Det vil sige dem, der tiltales direkte, eller som får tilsendt hadtale. Samtidig er det en vigtig pointe, at der findes en masse indirekte modtagere, dvs. alle dem, der overværer andre blive udsat for hadtale enten online eller i fysiske rum. Disses lyst til eller syn på muligheden for at deltage i samfundsdebatten påvirkes også af kendskabet til, at hadtale finder sted. Hadtale rammer forskellige befolkningsgrupper på forskellige måder og i forskellige grader, men vi påvirkes alle.

⁸ Data fra spørgeskemaerne er indsamlet i maj- august 2023.

⁹ Interviewene er foretaget fra august til november 2023.

“

Dø, din krøbling, du har en klam krop,
jeg kaster dig ud fra en bro, jeg får
respiratoren ud af halsen, hvis jeg ser dig

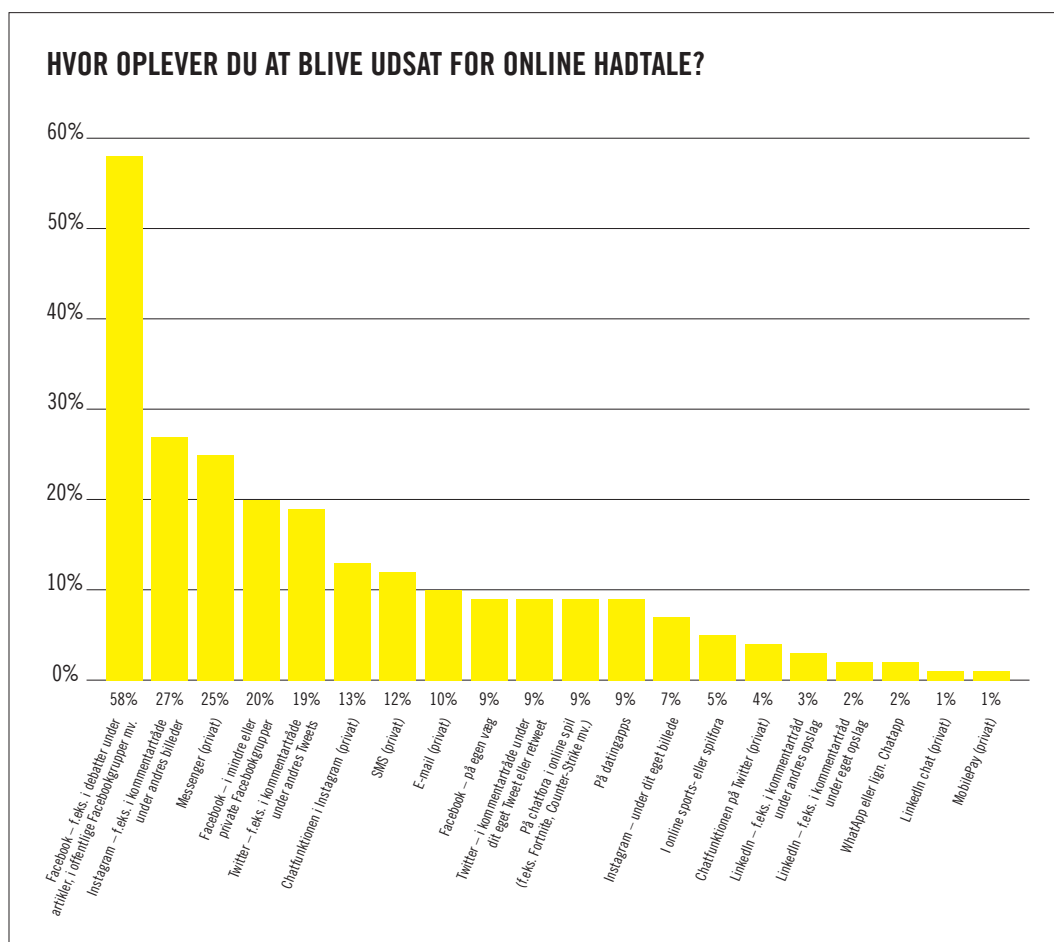
PERSPEKTIV: HADTALENS KONSEKVENSER FOR YTRINGSFRIHEDEN

Undersøgelser viser, at hadtale og hadefulde ytringer rammer kvinder og minoriteter uproportionelt hårdt.¹⁰ Personer, der tilhører flere udsatte grupper (f.eks. en kvinde med afrikanske rødder eller en transperson af en etnisk minoritet), kan opleve en forstærket form for hadtale, da de rammes på flere identitetsmarkører.

Amnesty frygter derfor, at vi risikerer at få et A og et B-hold, når det gælder den reelle mulighed for at komme til orde uden at skulle frygte for sin velfærd og sikkerhed. Med afsæt i Amnestys spørgeskema og interviews vil de samfundsmæssige konsekvenser af hadtalen i det følgende blive belyst.

HADTALE ONLINE

Hovedparten af de 364 respondenter, som har besvaret Amnestys spørgeskema om hadtale, fortæller, at meget af det had, de oplever, sker online. Oftest på Facebook, både i offentlige Facebookgrupper, i kommentarspor under artikler og i private Messenger-beskeder.

¹⁰ Kilde: European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI), Amnesty International og FN's Menneskerettighedsråd.

Hadtalen, som informanterne oplever, kan også udvikle sig til reel chikane. Som denne informant fortæller:

”Jeg prøvede også engang på Facebook, hvor der var en fyr, jeg var oppe at diskutere med, som sagde noget racistisk, og så satte jeg ham på plads, hvor han gik ind og kommenterede på alle mine profilbilleder, at jeg var et dumt svin, og at jeg bare skulle dø, og at min mor var en luder, fordi hun havde født et klamt barn som mig. Han begyndte at skrive privat til min mor og alt muligt.”

En anden informant fortæller, hvordan hadtale online – fra almindelige og ikke falske profiler – kan gå hen og blive til trusler:

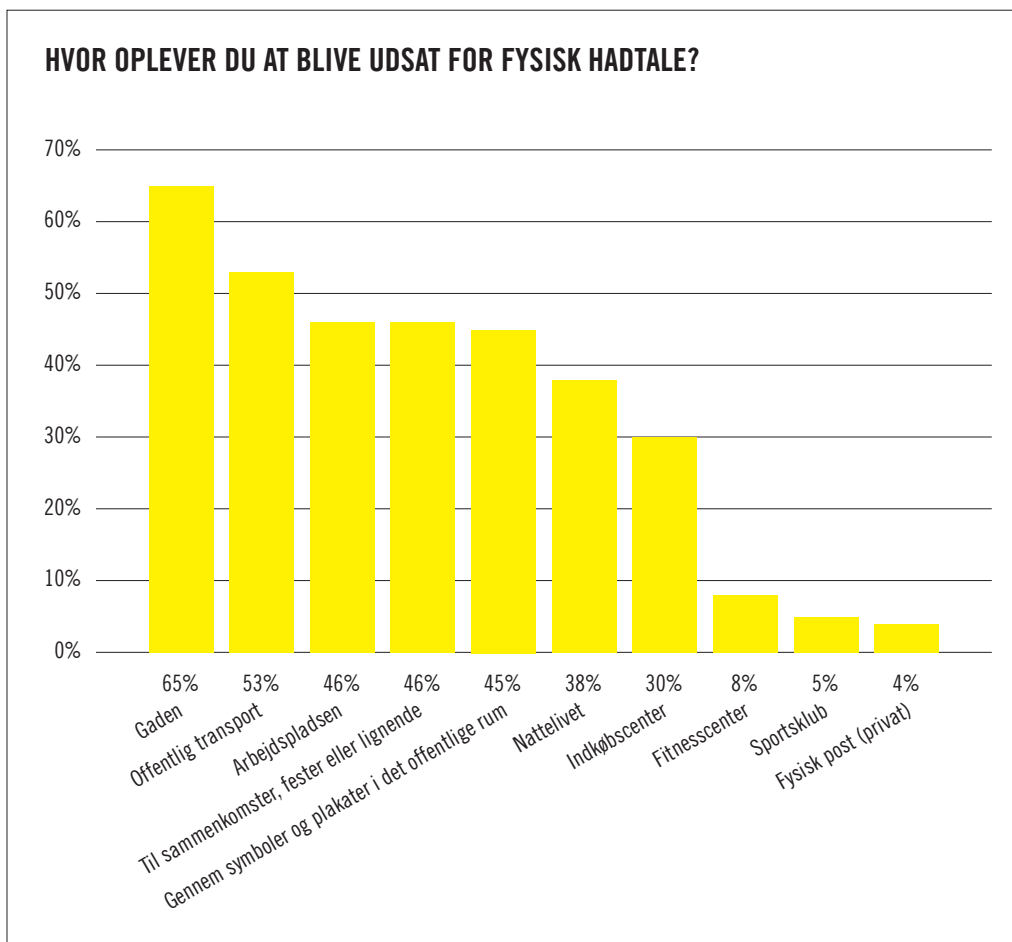
”... jeg trak mig fuldstændigt fra den offentlige debat til sidst. Fordi de (beskederne, red.) var skræmmende. Jeg ville ikke sige grove. De var deciderede skræmmende. Jeg var virkelig bange for mine lillesøstres sikkerhed. Det var noget med, at jeg fortjente at blive gruppevoldtaget, og at jeg fortjente at blive hængt og blive stenet. Det var decideret dødstrusler.”

Godt halvdelen af respondenterne fra spørgeskemaet har oplevet at føle sig enten direkte eller indirekte truet. En direkte trussel kan være ”jeg kommer og slår dig, voldtager dig eller dræber dig”, hvor en indirekte trussel kan tage form af ”du skal kigge dig over skulderen, du skal passe på, vent og se, hvad der sker”.

Hadtalen, der fremsættes i private beskeder, opleves som mindst lige så skræmmende som hadtale fremsat i det offentlige rum. Flere fremhæver, hvordan det virker mere personligt, samt at det er skræmmende, når der ikke er andre vidner til hadtalen end krænkeren og den krænkede.

HADTALE I DET OFFENTLIGE RUM

Det hyppigste sted, informanterne fra spørgeskemaet bliver ramt af hadtale i det offentlige rum, er på gaden (65 %) og i den offentlige transport (53 %). Mange er også blevet udsat for hadtale på arbejdspladsen (46 %), til sammenkomster, fester eller lignende (46 %) og i nattelivet (38 %).

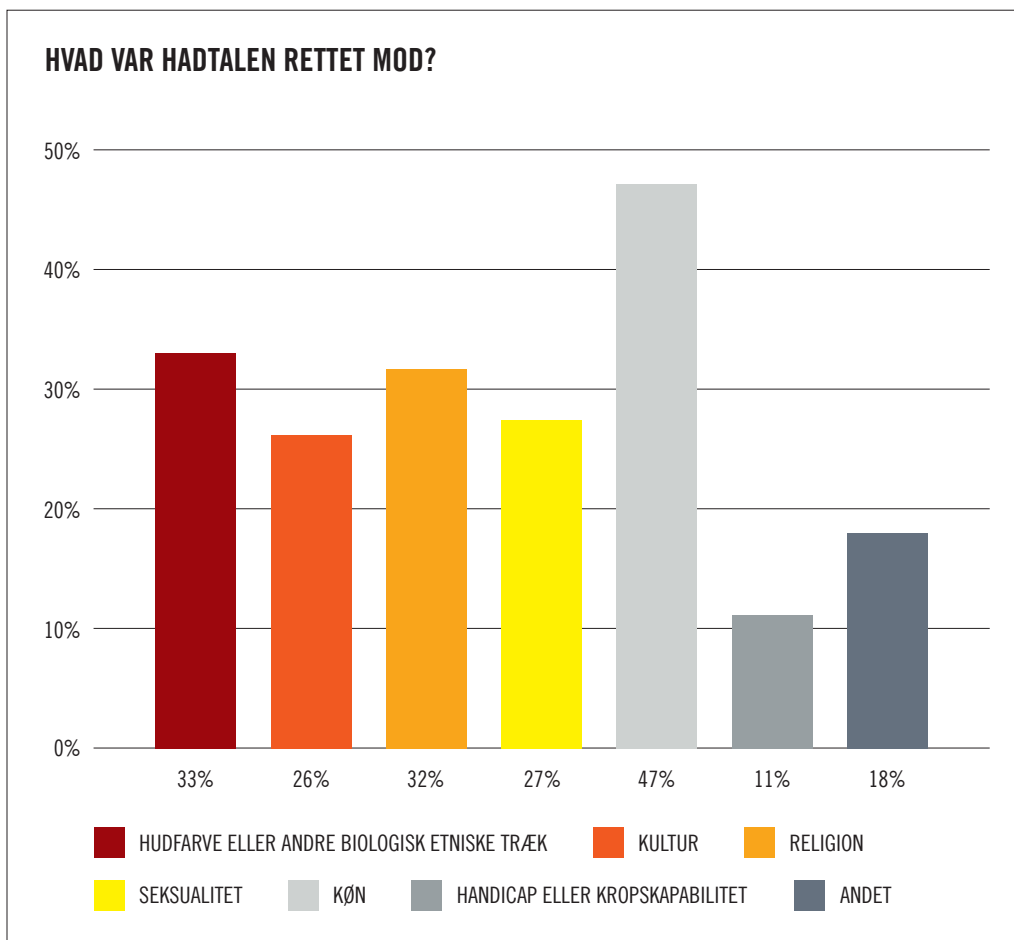
Blandt spørgeskemaets respondenter er det især religiøse og etniske minoriteter, der oplever hadtale i det offentlige rum. En respondent fortæller:

”Jeg var ude og handle i den lokale Rema 1000 under Corona med maske på. Et ældre turistægtepar var bag mig i køen ved kassen. Manden siger så tydeligt til konen, at hun skal rykke tilbage, da ”man ved ikke, hvad de her indvandrertyper går rundt og laver eller smitter med”. Jeg vender mig om og kigger ham i øjnene, efter konen har sagt ”ti stille, han kan høre dig”, blot for at bekræfte, at jeg faktisk hørte ham. Konen virkede meget flov over, at jeg hørte det.”

Også LGBTI+-personer beretter om hadtale på gaden, til fester, i nattelivet og i den offentlige transport. En person fortæller, hvordan han undgår visse togstationer og steder at gå i byen. De oplevelser, som han har haft disse steder, sidder stadig i hans krop.

HVAD RETTER HADET SIG IMOD?

Hadet, som respondenterne oplever, handler især om køn (47 %), hudfarve eller andre biologisk etniske træk (33 %) eller om religion (32 %).

HAD RETTET MOD ETNICITET, "RACE" OG RELIGION

Had, der er rettet mod etnicitet og religion, og at blive anset for "indvandrere", udspringer af racisme og udtrykkes med ord og sætninger som "perker", "skrid hjem", "du hører ikke til her", "dine forældre snylter på samfundet", "du bør pløkkes ned", "I er kun et problem", "terrorist", "abe", "skadedyr" og "sorte svin". Hadet rettet mod etniske og religiøse minoriteter handler meget om at skulle "tage hjem" og ikke at høre til i Danmark, om "voldelige mænd" og "undertrykte kvinder".

Flere af informanterne fortæller, at når de deltager i den offentlige debat, så kommenterer folk på deres person i stedet for på samtaleemnet og dette nogle gange hadefuldt. En informant fortæller for eksempel:

"Fordi typisk, når jeg har taget del i den offentlige debat, har debatten været afsporet af noget helt andet, end det vi reelt skal tale om. Så der har været kommentarer møntet på min etnicitet. Sådanne fordomsfulde kommentarer, som slet ikke har haft relevans for dem. Og det har været fordomsfulde kommentarer som "du kan bare gå hjem og tælle dine bistandspenge" og sådan."

En informant beretter, hvordan hun som ung kun gik med tørklæde i perioder, og at hun tydeligt kunne mærke forskel på formen af hadet med og uden tørklæde. Uden tørklæde på oplevede hun, at folk formodede, at hun var adopteret eller mixed. Her risikerede hun at blive mødt med

had rettet mod hendes formodede etnicitet. Når hun havde tørklæde på, oplevede hun, at folk så hende som mere "fremmed", og at hadet fik en grovere karakter.

Informanterne bemærker også en politisk tone, som de mener er med til at opildne til had mod etniske og religiøse minoriteter – særligt muslimer. En tone, hvor "indvandrerdrengene" bliver beskrevet som utryghedsskabende i biograferne, S-togene og andre steder i det offentlige rum. En informant fortæller også, at det gør hende bekymret for det liv, hendes søn skal vokse op og have i Danmark.

HAD RETTET MOD MENNESKER MED FYSISKE OG PSYKISKE FUNKTIONSVARIAIONER

Informanter med fysiske og psykiske funktionsvariationer fortæller, hvordan de møder ord som: "Spasser", "handicappede svin", "mongol", "jeg kommer og slår dig ihjel", "fucking spasser, kælling", "dræb dig selv, skyd dig", "retarderet spasser", "dø, din krøbling", "du har en klam krop", og "jeg flår respiratoren ud af halsen, hvis jeg ser dig".

En informant fortæller, hvordan hun især oplever, at ordet "klam" bliver brugt meget om hende. Disse kommentarer får hun ofte på TikTok, hvor hun laver videoer. Hun oplever, at det ofte er børn, der sender disse. Hun fortæller dog, at en af de værste kommentarer, hun har modtaget online, var: "jeg håber, at din statsbetalte plejer hælder fosgen eller sennepsgas i respiratoren, din krøbling". På grund af ordvalget tænkte hun, at det måtte være en voksen, der havde skrevet den indirekte dødstrusel til hende.

En anden informant fortæller, hvordan han ofte modtager hadtale online. Han sidder i kørestol, og på sociale medier skriver folk for eksempel hadefulde beskeder som "kan I ikke rulle ham i havnen?", "kan I ikke pifte hans dæk, så han ikke kan køre?", "dine forældre må have fortrudt, at de fik dig" eller "de skulle da haft en mere grundig scanning". Han oplever ligeledes at få hadbeskeder helt uden for kontekst. Som for eksempel da hans mor blev udnævnt til professor på Rigshospitalet sidste år, hvilket han stolt delte på sociale medier med ordene "stolt søn". En af kommentarerne på opslaget var "#død over handicappede".

En informant fortæller, hvordan mange skriver til hende, at man hellere skal lade hende dø, da hendes hjælpeordning koster samfundet millioner af kroner. Da hun førhen boede i en mindre by, var hun i perioder bange på grund af de dødstrusler, hun fik. Selvom hun havde hemmelig adresse, var hun bange for, at nogen kunne finde på at gøre alvor af deres trusler om at slå hende ihjel. Hadtalen online viste sig at få stor betydning for hendes hverdag og oplevelse af tryghed i den fysiske verden.

HAD MOD KVINDER

Det er primært kvinder, der bliver ramt af det binært kønnede had. Her bruges ord som "narrefisse", "luder", "so", "ko", "jeg fucking voldtager dig din fucking luder" og "klam kælling". Hadet har en meget grov sexistisk og misogyn karakter og er ofte meget seksuelt ladet.

En respondent, der arbejder i et mandsdomineret fag, oplever mange sexistiske og vulgære kommentarer fra sine kollegaer. Samtidig oplever hun, at hun bliver kaldt "psykotisk" og "sindssyg", når hun siger fra, eller at samme person kan finde på at skrive "nå, det virkede, så fik jeg din opmærksomhed. Må jeg invitere dig ud?".

En anden informant fortæller Amnesty, at hun oftest oplever had på grund af sin etnicitet eller religiøse tilhørsforhold, men også på grund af sit køn. Hun oplever, at meget af det had, der er møntet på hendes køn, handler om hende som etnisk minoritetskvinde.

En anden informant oplever, at hovedparten af det had, som hun rammes af, handler om, at hun er en muslimsk kvinde. Hun erfarer ikke at blive set som et selvstændigt menneske, der kan bidrage til samfundet. Som etnisk minoritetskvinde med tørklæde oplever hun at blive set på som en, der er undertrykt, og som ikke selv kan træffe frie valg.

HAD RETTET MOD LGBTI+-PERSONER

Nogle af de hadefulde ord, som LGBTI+-personer møder, er ord, der både bliver brugt til at beskrive en seksualitet, men også bruges som skældsord. For eksempel ord som "homo", "gay", "lebbe", "fucking bøsserøv", "baggårdsindianer", "'tøs", "tranny" og "fag".

En af informanterne beskriver, hvordan han egentlig ikke har noget imod selve ordene, idet der ikke er noget galt i at være bøsse eller en tøs, men som han siger:

"[...] jeg ved jo, at det er ondt ment, når de siger det. Det er nok mest det, der sætter sig i mig. Så kan de jo egentlig råbe hvad som helst efter mig. Det er mere sådan tonen og måden, de gør det på. De er meget aggressive og trælse".

En anden informant fortæller om en bytur, hvor en gruppe mænd begyndte at løbe efter ham. Han så sig nødsaget til at benægte sin seksualitet for at komme væk fra dem, eftersom de blev ved med at spørge ind til, om han var homoseksuel. De kom efterfølgende med skældsord og spurgte ind til det, han beskriver som "ubehagelige ting".

BEGRÆNSNING I AT YTRE SIG OG DELTAGE I SAMFUNDET

En stor gruppe respondenter – både fra spørgeskemaerne og fra de fysiske interviews – fortæller, hvordan hadtale afholder dem fra at ytre sig, at færdes bestemte steder og at gå klædt eller udtrykke sig, som de ellers ville have lyst til. En respondent fortæller, at vedkommende er stoppet som træner på grund af hadtale. En anden fortæller, at vedkommende ikke længere vil deltage i tv-debatter.

"Jeg plejede at gå meget ind i kampen for transkønnedes rettigheder. Men efter hadtale har jeg afvist flere muligheder for eksempelvis at komme på TV og tale om transkønnedes situation".

En anden respondent har lignende oplevelser:

"Jeg udtrykker mine holdninger på mine egne platforme, men deltager meget sjældent i debatter jeg ser af frygt for hadtale og trusler".

En tredje, der oplevede at få tilsendt trusler online, fortæller:

"...efter de beskeder der har jeg gjort alt privat. Og jeg er gået fra at lave mange posts til nærmest ikke at lave noget som helst."

Over halvdelen af respondenterne fra spørgeskemaet angiver, at de i mindre grad udtrykker deres mening og holdninger online, efter de er blevet udsat for hadtale. Dette gælder især for etniske minoriteter (62 %) og for religiøse minoriteter (70 %).

En informant, som Amnesty har talt med, har valgt at være anonym på sociale medier. Det skyldes, at hun oplevede rigtig meget online hadtale møntet på hendes etnicitet, da hun var yngre

og ikke fremstod anonym. En anden respondent fortæller, at vedkommende afholder sig fra at deltage i politik:

”Jeg drømte altid om at være politisk aktiv og deltage i den offentlige debat. Dog fandt jeg ud af, at det kommer med en pris (hadtale online, red.), og jeg nærmede mig en følelse af, at der ikke var plads til mine holdninger”.

Amnestys interviews og spørgeskemaundersøgelse peger på en alvorlig udfordring i forhold til den demokratiske samtale. Nemlig at minoriteter, der udsættes for hadtale, i høj grad trækker sig fra den offentlige debat, lægger bånd på sig selv eller selvcensurerer.

“

Når jeg er i et storcenter, så holder jeg øje med hvem, der er omkring mig. For på den ene side så er jeg ikke bange for dem, der skriver, at de vil slå mig ihjel og sprætte mig op eller whatever. Men så er der alligevel en lille del i mig der tænker, 'tænk hvis jeg møder en af dem, der virkelig hader mig?'.

PERSPEKTIV: HADTALENS KONSEKVENSER FOR DEN ENKELTES PSYKE

Internationale studier peger på, at hadtale har omfattende og langvarige negative konsekvenser for den enkeltes psykologiske trivsel og velbefindende. I dette afsnit afdækkes, hvordan hadtale konkret påvirker den enkeltes hverdag samt psykiske trivsel. Informanterne er eller har været meget aktive og fremtrædende i den offentlige debat og/eller på de sociale medier som følge af deres engagement i politik eller aktivisme.

OPLEVELSER MED HADTALE

Alle informanter har erfaringer med hadtale af mere eller mindre eksplicit art. Størstedelen har oplevet hadtale hen over mange år og i perioder meget massivt. Oplevelserne strækker sig fra voldsomme situationer med fysiske og verbale angreb til mere subtile, men stadig nedværdigende oplevelser af nedladende, stigmatiserende kommentarer rettet imod den enkeltes køn, etniske baggrund, seksuelle orientering eller fysiske eller psykiske funktionsvariationer. Nogle har oplevet at få dødstrusler, samt at deres familiemedlemmer er blevet truet.

Hadtalen foregår særligt online, men også i sociale sammenhænge, ved hverdagsærinder som at gå på indkøb og på ens arbejdsplads. Der synes i denne forbindelse at fremtræde et mønster i interviewene; jo mere synligt man fremstår som minoritet, desto mere udsat for hadtale er man.

Alle fortæller, at de i mere eller mindre grad har ændret deres adfærd som følge af hadtale. Der er en del, der gebærder sig med mere forsigtighed i både det offentlige rum og online, nogle har fået hemmeligt telefonnummer og adresse, og størstedelen har trukket sig fra eller er blevet mindre aktive og synlige på de sociale medier og i den offentlige debat.

UTRYGHED

Følelser som chok, vrede, tristhed, modløshed og irritation går igen i informanternes reaktioner på hadtale. Det opleves som uretfærdigt og ubehageligt, og flere kæmper med og har samtidigt normaliseret en grundfølelse af utryghed i deres hverdag. Utrygheden er koblet til en oplevelse af skulle være årvågen og ekstra opmærksom på sig selv, sine handlinger og sine omgivelser. En af informanterne med etnisk minoritetsbaggrund, som har været udsat for massiv hadtale- herunder dødstrusler-, beskriver det således:

”Jeg følte et decideret sikkerhedsbrist. Så det endte jo ud med, at jeg kontrollerede mig selv. Jeg fik hemmelig adresse eksempelvis. Fordi jeg tænkte ”de her mennesker kan finde ud af at opsøge dig på Facebook og grave ting frem fra 10 år tilbage, hvad kan de så ikke gøre, hvis de har din private adresse?” (...) Jeg begyndte at tage sikkerhedsforanstaltninger i forhold til, hvordan jeg ville beskytte mig selv. Og ikke være så synlig. Det er nok det, som det har forårsaget. Før i tiden var jeg sådan ”see me, hear me roar. I am woman and I’m here” og havde sådan dybe feministiske rødstrømpe ideologier. Det har jeg nedtonet. Ikke indadtil, men udadtil.”

Oplevelsen af hadtale og trusler kan medføre en grundlæggende oplevelse af, at man ikke kan være sikker nogen steder. Det medfører en oplevelse af utryghed, selvkontrol og i nogle tilfælde selvcensur, da en del – for deres egen sikkerhed – føler sig nødsaget til at nedtone sig selv.

MINORITETSSTRESS OG ÅRVÅGENHED

Minoritetsstress er et udtryk, der sammenfatter de særlige belastninger, udfordringer og oplevelser, man som minoritetsperson er udsat for i samfundet. Det kan være i form af for eksempel forskelsbehandling, stigmatisering og hadtale. Begrebet er baseret på systematiske studier, der har påvist sammenhænge imellem forskellige minoritetsgruppers trivselsmæssige og psykiske problemer – herunder stress – og denne gruppes udsathed for diskrimination, fordomme og manglende accept fra samfundet.¹¹

Almene symptomer på minoritetsstress er øget årvågenhed, søvnbesvær, tankemylder, uro, angst, hjertebanken, negative tanker om sig selv, usikkerhed m.m.¹². Symptomer, som ses på tværs af informanternes fortællinger om deres oplevelser med hadtale, idet alle informanter fortæller, at årvågenhed er blevet en del af deres hverdag. Det kan vise sig som, at man scanner et rum, før man går ind, at man bliver ekstra opmærksom på sit sprog, og hvilket tøj man har på i bestemte situationer, at man regulerer sit kropssprog og gør sig mindre synlig, og at man mentalt forbereder sig på situationer, der kan opstå. Online handler det om at tænke mere over, hvad man lægger op på de sociale medier, hvilke ord man anvender, og hvordan det er muligt at blokere eller justere sine privatindstillinger.

En ung med flydende kønsidentitet fortæller om sine erfaringer med hadtale:

”Jeg lægger ikke rigtig mærke til det mere, fordi det desværre bare er blevet hverdag, så det går heldigvis bare ind ad det ene øre og ud af det andet. Men det er stadig noget, der ligger i min underbevidsthed. At man altid lige skal have en escape, eller altid lige have min telefon på speed-dial til en ven eller et eller andet, hvis der skulle ske noget (...) Det giver mig fucking meget stress og angst synes jeg.”

Årvågenheden er udtryk for, at man konstant er i forsvars- eller angrebsposition i forhold til forventningen om, hvordan andre vil opfatte én, og om man vil blive udsat for hadtale og diskrimination. Det handler om at foregribe potentielle ubehagelige situationer ved at være ”kampberedt”. Psykologisk implicerer det, at den enkelte har sit alarmberedskab aktiveret konstant. Kroppen er i ”flight” eller ”fight” mode og kan også fryse (”freeze”) i nogle tilfælde, da man kontinuerligt er indstillet på at reagere på en potentiel faretruende situation. Forskning peger på, at truslen om skade – her i dette tilfælde had – i sig selv kan være nok til at skabe stress- og traumereaktioner.¹³ Forventningen og foregribelsen af denne kan være nok:

”Jeg er jo på arbejdspladsen i 8-9 timer (...) Men når jeg har fri, det er først der, når jeg sætter mig i min bil, på vej hjem, det er først der, jeg kan mærke, at mit blodtryk bliver normalt og at min overvågenhed bliver normal igen”, fortæller en afro-dansk, mandlig informant.

11 Carter, R. T. 2007. Racism and psychological and emotional injury: Recognizing and assessing race-based traumatic stress. *The Counseling Psychologist*. 35, 13-105.

Clark, R., Anderson, N. B., Clark, V. R., & Williams, D. R. 1999. Racism as a stressor for African Americans. A biopsychosocial model. *The American Psychologist*. 54(10).

Fingerhut, A. Peplaub, L. Gable, S. 2010. Identity, minority stress and psychological well-being among gay men and lesbians. *Psychology & Sexuality*. 1(2), 101-114

12 Meyer, I.H. 2003. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*. 129, 674-697.

Khawaja, I. (2023). Minoritetsstress: Begrebet, dets anvendelighed og potentiale. *Kvinder, Køn & Forskning*, 34(2), 91-107.

13 Carlson, E. B. 1997. *Trauma assessments: Clinician's guide*. New York: Guilford

LAVT SELVVÆRD

Gentagne negative, nedsættende og nedværdigende ytringer kan internaliseres på en måde, hvor man begynder at se sig selv med det samme negative og nedsættende blik, som man mødes med. Dette kan også ses som en del af de langvarige virkninger af minoritetsstress.¹⁴ Flere af informanterne kommer ind på, at de i perioder, hvor de har været udsat for hadtale, kan føle sig mindre sikre på sig selv og have lav selvtillid og selvværd. Det kommer fx til udtryk her af en ung mand, som definerer sig som homoseksuel:

”...mit selvværd har været lig nul. Det jo sådan mærkeligt at jeg kan føle mig sådan som den bedste i verden, og den smukkeste og den dejligste, men ikke føle at jeg er noget værd. Det er jo nok også fordi man igennem hele sit liv har fået at vide, at man er forkert og skal dø. Det er jo klart at det påvirker ens selvværd, at hvis min blotte eksistens kan gøre folk så vrede, må det være fordi, jeg ikke er noget værd og uønsket”.

Her er der ikke kun tale om enkeltstående oplevelser med hadtale, men en livslang erfaring med at blive set ned på, kommenteret på og udsat for had. Dette går igen hos flere af informanterne.

ANGST OG TRAUMER

Hadtale kan have akkumulerede konsekvenser, som fx ses ved lavt selvværd, men også ved udvikling af angst, depression og traumereaktioner. Man kan i denne forbindelse tale om et kontinuum af stressbelastninger og -reaktioner i forhold til hadtale. På den ene side kan man tale om stressreaktioner, som viser sig ved årvågenhed, øget alarmberedskab og følelser som irritation, utryghed, vrede og modløshed. På den anden side kan langvarig stressbelastning og årvågenhed føre til mere alvorlige psykologiske reaktioner og problematikker som lavt selvværd, angst, depression og traumereaktioner. Forskning underbygger, at længerevarende stressbelastninger kan føre til psykologiske symptomer som depression og angst, men også til fysiske symptomer som forhøjet blodtryk, hjertekarsygdomme, hovedpine, søvnbesvær mm.¹⁵

En ung kvinde, der i høj grad har været udsat for hadtale pga. hendes fysiske funktionsvariation, fortæller, hvordan angsten er blevet en del af hendes liv:

”De grove kommentarer med hensyn til at ville slå mig ihjel – der har jeg i perioder været bange. Jeg har heldigvis altid haft beskyttet adresse, men nu bor jeg i X, tidligere boede jeg i Y og der tænkte jeg: ”Okay Y er en meget lille by. Folk ved godt at jeg bor i her, så hvis folk vil finde mig, skal de nok finde mig.” Så der har jeg været nervøs. Nu har jeg fået konstateret angst.”

Flere har kæmpet med negative tanker og depression, og en enkelt informant nævner selvmordstanker. En del har opsøgt professionel psykologisk hjælp og støtte.

”Jeg glemmer hurtigere i de perioder (hvor respondenterne udsættes for hadtale, red.) og jeg bliver mere stresset og jeg bliver mere opmærksom og mere irriteret og har svært

14 Vidga Normen (2021). Minoritetsstress i praktiken. <https://catalog.lansstyrelsen.se/store/39/resource/33>

15 Dressler, W.W., Oths, K.S., & Gravlee, C.C. 2005. Race and ethnicity in public health research: Models to explain health disparities. *Annual Review of Anthropology*. 34, 231-252.

Johansen, K. Laursen, B. & Juel, K. 2015. LGBT-sundhed - Helbred og trivsel blandt lesbiske, bøsser, biseksuelle og transpersoner. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. Tilgængelig på:

<https://lgbt.dk/wp-content/uploads/2021/10/LGBT-sundhed-si-folkesundhed-2015.pdf>

Williams, D.R., Neighbors, H.W., & Jackson, J.S. 2003. Racial/ethnic discrimination and health: Findings from community studies. *American Journal of Public Health*. 93, 200-208. doi: 10.2105/ajph.93.2.200

ved at finde ro. Egentlig meget klassiske posttraumatiske stress reaktioner. Og jeg har også gået til psykolog, hvor jeg blev henvist til en udredning for posttraumatisk stress.”

Symptomer på posttraumatisk stress ses ofte ved hadforbrydelser og hadtale og viser sig bl.a. som søvnbesvær, mareridt, træthed, undgåelse af situationer der minder om hændelsen, manglende appetit og flashback til hændelsen. Flere af informanterne kommer ind på forskellige aspekter af disse reaktioner, som er knyttet til deres oplevelser med hadtale.

Som minoritetsperson er det ikke altid kun enkeltstående negative og hadefulde oplevelser, som man selv direkte har oplevet, man kan belastes af. Mange minoriteter bærer på historiske erfaringer med flugt, besættelse, fordrivelse og had, som lever videre i familiefortællinger – både i det usagte og det sagte. Når nogle af informanterne oplever hadtale af fx antisemitisk eller racistisk art, nævner de således, hvordan tidligere generationelle traumer aktiveres – og hvordan det forværrer den enkeltes psykologiske symptomer og reaktioner.

INDIREKTE HADTALE OG SUBTILE KONSEKVENSER

Blandt interviewene er der fortællinger om ikke selv at opleve hadtale, men om at overvære eller indirekte opleve hadtale. Det er for eksempel tilfældet, når man hører om andre i samme minoritetsposition som en selv, der oplever hadtale, eller at man læser hadefulde kommentarspor på de sociale medier, der omhandler ens egen minoritetsgruppe. Studier viser, at den indirekte form for hadtale kan have samme implikationer som den direkte form for hadtale.¹⁶ Det kan være følelsesmæssige reaktioner som vrede, frygt og modløshed og justeringer i ens adfærd og sociale omgang, som at man afholder sig fra at udtale sig på de sociale medier, fordi man ikke vil opleve samme had. At man lukker af for at se eller høre nyheder, eller at man afholder sig fra at komme til bestemte sociale arrangementer. En ung kvinde med jødisk baggrund fortæller:

”Jeg ved jo også, at jeg er blevet paranoid, så når jeg siger, at jeg stopper med at komme til sociale arrangementer, så er det ikke fordi, at jeg tænker, at hvis jeg dukker op til det sociale arrangement, at så ville jeg bare blive svinet til, jeg ville blive spyttet på, jeg ville blive alt muligt. Det er ikke det jeg tænker. Men jeg har en følelse af, at folk vil kigge skævt til mig. Jeg har en følelse af, at jeg kan risikere at blive stillet subtile spørgsmål. Eller der bliver sagt et eller andet, der bliver henvendt indirekte til mig. Og det er det sværeste at gå med.”

Den subtile form for udpegning – som kan kobles til mikroaggressioner – som består af skæve blikke, underforståede bemærkninger, skift i stemning når man træder ind i et rum, jokes m.m.¹⁷ kan have betydning for, hvordan man gebærder sig i sociale sammenhænge.

Udover at man kan afholde sig fra at deltage i bestemte sammenhænge kan et andet aspekt være, at man afholder sig fra at fortælle om sin minoritetsposition. Det gør sig gældende for de minoriteter, der er mindre synlige, og hvor man har muligheden for ikke at fortælle om fx sit ophav eller sin seksuelle orientering. Nogle af interviewpersonerne fortæller således, at de bevidst undlader at fortælle bestemte detaljer om sig selv for at beskytte sig fra hadefulde reaktioner eller mikroaggressioner. En afledt konsekvens er således en form for selvcensur, der ikke kun handler om, hvad man siger, og hvor man tager hen, men også hvordan man præsenterer sig selv og ønsker at blive set.

16 Foreningen Lige Adgang (2023). Etnisk minoritetsstress på arbejdsmarkedet. Vellivforeningen og Foreningen Lige Adgang. Khawaja, I. (2023). Minoritetsstress: Begrebet, dets anvendelighed og potentiale. *Kvinder, Køn & Forskning*, 34(2), 91–107. <https://doi.org/10.7146/kkf.v34i1.130488>

17 Sue, D. W. (2010) *Microaggressions and Marginality: Manifestation, Dynamics, and Impact* (Ed). *Manifestation, dynamics, and impact*. Wiley.

MESTRINGSSTRATEGIER

Informanterne bruger forskellige strategier til at bearbejde og beskytte sig mod hadtale. Der er *undgåelse*, som kommer til udtryk i de forskellige måder, de aktivt forsøger at undgå bestemte steder, personer, debatter og emner, eller ved at blokere personer, kommentarer og input på de sociale medier.

En anden udbredt strategi, som ses på tværs af alle informanter, er en *normalisering af hadet* som en del af deres liv. Det kan kaldes for et *værn*. Næsten alle fortæller, at de med årene har udviklet en slags hård hud imod hadtale og -beskeder. En af de interviewede kalder det for en "rustning", og en anden kalder det for et "skjold", der medvirker til, at de ikke tager alle negative og hadefulde kommentarer og oplevelser til sig. Det gælder særligt dem, der stadig er politisk og aktivistisk engagerede.

Nogle af de interviewede nævner, at de ofte anvender *humor* til at tackle svære situationer og til at give igen på en måde, hvor det ikke bliver for konfrontatorisk – det kan fx gøre sig gældende på sociale medier. Det kan være et forsøg på at kontrollere situationen og bevare sin værdighed. Fx fortæller en ung kvinde med etnisk minoritetsbaggrund om sine erfaringer med had online:

"Du bliver bare nødt til at acceptere det nogle gange eller gøre noget sjovt ud af det, når folk skriver hadefulde kommentarer. Så laver jeg altid sjov ud af det – det bliver jeg lidt nødt til. Også fordi det er lidt sjovt nogle gange at vende den, så de ligner idioten i stedet for at jeg skulle ligne idioten. Det er også det, der virker bedst. Jeg synes, det er svært at sige eller gøre noget, fordi man ofte bare virker hysterisk."

En anden strategi, som mange af interviewpersonerne har været nødsaget til at udvikle for ikke at vække modstand eller had, er at være *ekstra høflig*, smilende og venlig i sociale sammenhænge. Det hænger bl.a. sammen med, at man oplever at skulle navigere i forhold til eksisterende stereotyper om "den vrede sorte kvinde", "den hyper-emotionelle homoseksuelle mand", eller den "hysteriske kvinde".

"Jeg skal hele tiden huske mig selv på, at jeg skal tone mig ekstremt meget ned. Jeg skal være meget opmærksom på mit sprog. Jeg skal være opmærksom på mit toneleje, på mine ord, og mest af alt mit kropssprog."

Der ligger således et stort, men usynligt arbejde i at skulle moderere og være opmærksom på sine egne følelser og handlinger, og om hvorvidt og hvordan man må eller skal udtrykke sig.

“

Når jeg er i offentlig transport, scanner jeg lige rummet, sådan 'hvem kunne være til fare for mig, og hvem kunne måske bakke mig op, og hvor kunne man hurtigst komme væk?'

2. DEN RETLIGE RAMME FOR HADTALE I DANMARK

I det følgende afsnit vil der blive foretaget en juridisk gennemgang af både de nationale og internationale juridiske rammer for ytringsfriheden samt definitionen og beskyttelsen mod hadtale.¹⁸ Som ovenfor nævnt foreligger der ingen klar, universel accepteret definition af hadtale-begrebet i hverken den internationale menneskeret eller juridiske litteratur, hvorfor der vil gennemgås et bredere udsnit af det gældende regelsæt, som afgrænses således:

Grundloven, FN's Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder, FN's Konvention om Afskaffelse af Alle Former for Racediskrimination, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, EU's rammeafgørelse om bekæmpelse af racisme og fremmedhad samt straffeloven.

GRUNDLOVEN

Ytringsfriheden har været nedfældet i Grundloven i 175 år og udgør en af de mest fundamentale frihedsrettigheder i et demokratisk samfund. Ytringsfriheden er sikret af grundlovens § 77, som lyder:

”Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.”

Grundlovens § 77 giver efter sin ordlyd ”enhver” ret til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Trods bestemmelsen kun eksplicit nævner offentliggørelse af tanker på tryk, i skrift og tale, fortolkes det, at grundlovens § 77 beskytter enhver ytring i enhver form, udbredt i et hvilket som helst medium. Dette vil sige, at en ytring eksempelvis godt kan tage form i bøger, spillefilm, radio, kunst, internettet m.v. Ligeledes fortolkes det, at grundlovens § 77, trods sin ordlyd, også omfatter billeder, malerier, skulpturer m.v. Ytringer ved hjælp af moderne teknologi vil også være omfattet efter en dynamisk formålsfortolkning. Selvom bestemmelsen specifikt refererer til ”tanker”, antages beskyttelsen også at omfatte ytringer af faktuel karakter.¹⁹

¹⁸ Bemærk, at det følgende ikke er en udtømmende gennemgang.

¹⁹ Rytter, Jens Elo: Individets Grundlæggende Rettigheder (5. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2024), s. 290

Herudover indeholder bestemmelsen et forbud mod censur og andre forudgående indgreb i ytringsfriheden (den formelle ytringsfrihed), hvilket omfatter indgreb, der forbyder, hindrer eller vanskeliggør en ytrings offentliggørelse.²⁰

Grundlovens § 77 beskytter dog ikke imod efterfølgende ansvar i form af sanktioner for offentliggjorte ytringer (den materielle ytringsfrihed). Grundlovens § 77 giver enhver borger ret til at ytre sig om, hvad som helst, men "dog under ansvar for domstolene", hvilket vil sige, at den enkelte må tage ansvar for sin ytring, hvis denne overtræder lovgivningen, og at domstolene har enekompetence til at sanktionere for overtrædelser af den materielle ytringsfrihed. Dette inkluderer efter gældende ret eksempelvis ytringer, der er injurierende eller omfattet af straffelovens § 266 b. Det er op til lovgiver at bestemme, hvilke ytringer der skal være strafbare.

Grundlovens § 77 beskytter som udgangspunkt efter sin ordlyd alene retten til at meddele ytringer, men ikke retten til at modtage information. Dette er dog stadig rettigheder, der gælder for den enkelte borger i Danmark som følge af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, der er inkorporeret i dansk ret, hvilket uddybes forneden.

FN'S KONVENTION OM BORGERLIGE OG POLITISKE RETTIGHEDER

Ytringsfriheden er desuden beskyttet i FN's Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder (ICCPR) artikel 19, hvoraf det følger af bestemmelsens stk. 1, at "enhver har ret til meningsfrihed uden indblanding." Ligesom artikel 10 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, som uddybes forneden, tillader ICCPR artikel 19 også, at ytringsfriheden undergives en række begrænsninger. Det følger af ICCPR artikel 19, stk. 3, at begrænsninger skal være hjemlet ved lov og være nødvendige af hensyn til respekten for andres rettigheder eller omdømme og/eller af hensyn til statens sikkerhed, den offentlige orden, sundheden eller sædeligheden. Det tilskrives altså af konventionen, at enhver i konventionen deltagende stat kun må begrænse sine borgeres ytringsfrihed under netop nævnte betingelser.

ICCPR fastsætter herudover også mere specifikke begrænsninger i ytringsfriheden. Artikel 20, stk. 2 i ICCPR slår fast, at enhver tilskyndelse til nationalt had, racehad eller religiøst had, som ophidser til forskelsbehandling, fjendtlighed eller vold, skal være forbudt ved lov. Konventionen pålægger hermed en forpligtelse på staterne til at begrænse borgernes ytringsfrihed, for så vidt angår ytringer omfattet af artikel 20.

FN'S KONVENTION OM AFSKAFFELSE AF ALLE FORMER FOR RACEDISKRIMINATION

FN's Konvention om Afskaffelse af alle Former for Racediskrimination (ICERD), også kaldet Racediskriminationskonventionen, indeholder ligeledes specifikke begrænsninger i ytringsfriheden. Konventionens artikel 4 forpligter først og fremmest deltagerstaterne til at træffe foranstaltninger, der tager sigte på at bekæmpe enhver tilskyndelse til eller udøvelse af racediskrimination. Tillige forpligter artikel 4 a deltagerstaterne til at kriminalisere al udbredelse af ideer, der hviler på racemæssig overlegenhed eller racehad, tilskyndelse til diskrimination, voldshandlinger og tilskyndelse til sådanne handlinger imod enhver race eller persongruppe af anden hudfarve eller etnisk oprindelse. Det er denne artikel, der dermed har forpligtet Danmark til at indføre racismeparagraffen i dansk straffelov.

Både ICCPR og ICERD er relevante i diskussionen om straffelovens § 266 b, da begge konventioner også forpligter Danmark som konventionspart til at sikre en vis retsbeskyttelse i henhold

²⁰ Rytter, Jens Elo: Individets Grundlæggende Rettigheder (5. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2024), s. 295

til ytringsfrihed og hadtale. Af ICCPR artikel 2, stk. 3 følger der en forpligtelse for Danmark til at sikre en tilstrækkelig effektiv retsbeskyttelse og efterforskning gennem tilgængelige nationale retsmidler. I sammenhæng hermed skal ses på ICERD artikel 2, stk. 1, litra d, hvoraf det følger, at deltagerstater til konventionen forpligter sig til ved alle egnede midler, herunder lovgivning, at forbyde og standse racediskrimination.

DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDSKONVENTION

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) blev i 1992 inkorporeret i dansk lov, og konventionen blev dermed gjort til en del af den gældende ret i Danmark. Dette forpligter danske domstole til at håndhæve konventionen og betyder samtidig, at dansk lovgivning, med undtagelse af grundloven, som udgangspunkt må vige for EMRK, såfremt dansk ret findes i modstrid hermed.²¹ Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) er den autoritative fortolker af EMRK, og Danmark er som konventionspart forpligtet til at overholde og efterleve konventionen, som den fortolkes af EMD, uagtet om Danmark har været part i en sag eller ej. EMD's praksis er således EMRK-retten.²²

EMRK ARTIKEL 10 OM YTRINGS- OG INFORMATIONSFRIHED

Ytringsfriheden er også omfattet af EMRK. Beskyttelsen af individets ytringsfrihed er rodfæstet i EMRK's artikel 10 og beskytter både retten til at frembringe ytringer samt retten til at modtage information. Artikel 10 beskytter både imod forudgående censur (den formelle ytringsfrihed) og – modsat grundloven – også imod efterfølgende indgreb i ytringsfriheden (den materielle ytringsfrihed).

EMRK artikel 10 lyder som følger:

”Stk. 1. Enhver har ret til ytringsfrihed. Denne ret omfatter meningsfrihed og frihed til at give eller modtage meddelelser eller tanker, uden indblanding fra offentlig myndighed og uden hensyn til grænser. Denne artikel forhindrer ikke stater i at kræve, at radio-, fjernsyns- eller filmforetagender kun må drives i henhold til bevilling.

”Stk. 2. Da udøvelsen af disse frihedsrettigheder medfører pligter og ansvar, kan den underkastes sådanne formelle bestemmelser, betingelser, restriktioner eller straffebestemmelser, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, territorial integritet eller offentlig sikkerhed, for at forebygge uorden eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden for at beskytte andres gode navn og rygte eller rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed.”

Artikel 10 beskytter ligesom grundlovens § 77 som udgangspunkt også enhver ytring i enhver form og udbredt i et hvilket som helst medium. Artikel 10 omfatter både ytringer, der vedrører faktiske oplysninger og personlige meningstilkendegivelser – også dem, der ikke nyder majoritetens opbakning eller popularitet og er således ikke begrænset til imødekommende, harmløse og ukontroversielle holdninger. Ytringsfriheden omfatter ifølge fast EMD-praksis også ytringer, der ”fornærmer, chokerer eller forstyrrer” andre.²³ Dette er begrundet i kravene om

21 Rytter, Jens Elo: Individets Grundlæggende Rettigheder (5. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2024), s. 56-57

22 Ibid, s. 81

23 Handyside mod Storbritannien, klage nr. 5493/72, dom af 7. december 1976, § 49 & Lingens mod Østrig, klage nr. 9815/82, dom af 8. juli 1986, § 41 & Sürek mod Tyrkiet, klage nr. 26682/95, dom af 8. juli 1999, § 62

”pluralisme, tolerance og åbenhed”, uden hvilke der efter EMD’s fortolkning ikke findes et demokratisk samfund.²⁴

Ytringsfriheden er dog ikke en absolut rettighed, og der kan derfor gøres indgreb i rettigheden, eksempelvis i form af en straffebestemmelse, hvis undtagelsesbetingelserne fastsat i artiklens stk. 2 er opfyldt. Der er således grænser for, hvilke ytringer konventionen indholdsmæssigt kan henføre under sin beskyttelse. Hædfulde ytringer udgør ét af de tilfælde, hvor EMRK-artikel 10, stk. 2 muliggør stater ret til et indgreb i ytringsfriheden. Efter EMD-praksis beskytter artikel 10 nemlig ikke ytringer, hvor der trues med eller tilskyndes til vold, eller hvor en person eller en persongruppe bliver lagt for ekstremt had eller forhånelser.²⁵

Ifølge EMRK skal sanktioner for en ytring, der falder uden for artikel 10, være proportionelle. For at et indgreb i ytringsfriheden er legitimt og proportionalt, skal det opfylde tre kumulative indgrebsbetingelser; 1) indgrebet skal have hjemmel i lov, 2) indgrebet skal forfølge et af de opregnede anerkendelsesværdige hensyn i stk. 2, og 3) indgrebet skal kunne anses som nødvendigt i et demokratisk samfund, hvilket indebærer en proportionalitetsafvejning.

Stater har i medfør af artikel 10 ikke blot en forpligtelse til at undlade at blande sig uberettiget i ytringsfriheden (negativ forpligtelse), men har også en positiv forpligtelse til at sikre de nødvendige betingelser for, at ytringsfriheden kan udøves i praksis. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har udtrykt, at statens positive forpligtelser ift. artikel 10 indebærer, at stater skaber et miljø, der fremmer deltagelse i offentlige debatter med det formål at give borgere mulighed for at ytre sig uden frygt, og uanset om udtalelserne er fornærmende, upopulære eller chokerende.

HADEFULDE YTRINGER IFØLGE EMD

Som beskrevet udgør hædfulde ytringer et af de tilfælde, hvor stater ifølge EMRK’s artikel 10, stk. 2 har mulighed for et indgreb i ytringsfriheden. Det er derfor relevant at afklare, hvad der i EMD-regi forstås ved begrebet ”hædfulde ytringer” og derfor ikke nyder beskyttelse efter artikel 10. EMD behandler begrebet med en sag-til-sag tilgang, hvorfor det er vanskeligt at fastlægge en udtømmende definition.²⁶ Det tætteste på en retningsgivende definition er muligvis følgende, som EMD udtrykte i *Gündüz v. Turkey*:²⁷

”(…) as a matter of principle it may be considered necessary in certain democratic societies to sanction or even prevent all forms of expression which spread, incite, promote or justify hatred based on intolerance (including religious intolerance), provided that any “formalities”, “conditions”, “restrictions” or “penalties” imposed are proportionate to the legitimate aim pursued.”²⁸

Det er således afgørende, at ytringen er baseret på intolerance. Vurderingen af, om der i en konkret sag er tale om intolerance beror, som følge af definitionens vage form, på en subjektiv vurdering. Efter retspraksis støttes denne definition dog af en række fortolkningsmomenter.

Det følger som nævnt af artikel 10, stk. 2, at rettigheden følger med ”pligter og ansvar”. Trods det faktum, at grundstenene i et pluralistisk og demokratisk samfund er tolerance og respekt

24 *Handyside mod Storbritannien*, klage nr. 5493/72, dom af 7. december 1976, § 49 & *Sava Terentyev mod Rusland*, klage nr. 10692/09, dom af 28. august 2018, § 65 & *Lingens mod Østrig*, klage nr. 9815/82, dom af 8. juli 1986, § 41

25 *European Court of Human Rights: Key theme – Articles 8, 13 and 14 Protection against hate speech* (opdateret 31. august 2023). Se også *Garaudy mod Frankrig*, klage nr. 65831/01, dom af 24. juni 2003

26 *European Court of Human Rights: Key theme – Article 10 Hate speech* (opdateret 29. februar 2024), s. 1

27 *Gündüz mod Tyrkiet*, klage nr. 35071/97, dom af 4. december 2003

28 *Gündüz mod Tyrkiet*, klage nr. 35071/97, dom af 4. december 2003, § 40. EMD nævner samme definition i *Sava Terentyev mod Rusland*, klage nr. 10692/09, dom af 28. august 2018, § 65

for alle menneskers lige værdighed,²⁹ anerkender EMD også, at der er tilfælde, hvor det er nødvendigt at sanktionere visse ytringer, der spreder, tilskynder, fremmer eller retfærdiggør had baseret på intolerance. Tolerancen i et demokratisk samfund går ifølge EMD's praksis begge veje. På den ene side ligger tolerancen til grund for, at man ikke bør gøre indgreb imod ubehagelige ytringer, og på den anden side ligger tolerancen og den menneskelige værdighed også til grund for, at der skal gøres indgreb i visse ytringer, blandt andet af hensynet til at beskytte andres rygte og rettigheder.

EMRK ARTIKEL 17 OM MISBRUG AF KONVENTIONENS RETTIGHEDER

EMRK artikel 17 lyder således:

”Ingen bestemmelse i denne Konvention må fortolkes som medførende ret for nogen stat, gruppe eller person til at indlade sig på nogen virksomhed eller udføre nogen handling, der sigter til at tilintetgøre nogen af de heri nævnte rettigheder og friheder, eller til at begrænse dem i videre omfang, end der er hjemmel for i Konventionen.”

I forbindelse med hadefulde ytringer er EMRK artikel 17 særlig relevant, idet EMD undertiden henfører ytringer, der udgør hadtale, under denne artikel. Artikel 17 indeholder efter sin ordlyd et forbud mod misbrug af de i konventionen fastsatte rettigheder og skal således også anvendes i sammenhæng med de andre konventionsbestemmelser.³⁰ Artikel 17 illustrerer således den ydre grænse for, hvad der er beskyttet under artikel 10.

Når EMD behandler spørgsmål vedrørende hadtale, anvender de en af to artikler; enten artikel 10, stk. 2, eller artikel 17. Artikel 17 omfatter de groveste hadefulde ytringer, der er egnet til at underminere konventionens grundlæggende rettigheder, mens artikel 10, stk. 2 anvendes i tilfælde, hvor der foreligger hadefulde ytringer, men ikke af lige så alvorlig karakter.³¹ I EMD-praksis finder artikel 17 normalvis anvendelse ved ytringer om benægtelse af holocaust³², antisemitisme³³ eller at sammenligne alle muslimer som helhed med alvorlige terrorhandlinger.³⁴

Såfremt en sag henføres under artikel 17, er følgen den, at ytringen ikke er omfattet af artikel 10 og herefter heller ikke skal prøves i overensstemmelse med artikel 10, stk. 2.³⁵ Dette skyldes som sagt, at ytringen er i modstrid til de værdier og principper, som et demokrati bygger på, og konventionens bærende hensyn, herunder den menneskelige værdighed. Dermed falder ytringen helt uden for beskyttelsen af ytringsfriheden, jf. artikel 10, jf. artikel 17.³⁶

EMRK ARTIKEL 14 OM FORBUD MOD DISKRIMINATION

Artikel 14 i EMRK indebærer retten til ikke at blive diskrimineret. Forbuddet mod diskrimination udgør en af de mest grundlæggende fundamentale principper i et demokrati, hvilket er blevet fastslået af EMD gentagne gange. Artikel 14 bygger videre på artikel 1 og 2 i FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder, hvoraf idealet om alle menneskers lige ret og værdighed følger.

²⁹ Bl.a. *Handyside mod Storbritannien*, klage nr. 5493/72, dom af 7. december 1976, § 49

³⁰ Baumbach, Trine: *Strafferet og menneskeret* (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 587

³¹ *Soulas m.fl. mod Frankrig*, klage nr. 15948/03, dom af 10. juli 2008

³² *Garaudy mod Frankrig*, klage nr. 65831/01, dom af 24. juni 2003

³³ *Pavel Ivanov mod Rusland*, klage nr. 35222/04, dom af 20. februar 2007

³⁴ *Norwood mod Storbritannien*, klage nr. 23131/03, dom af 16. november 2004

³⁵ Baumbach, Trine: *Strafferet og menneskeret* (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 587

³⁶ *Ibid*, s. 588

Artikel 14 slår følgende fast:

”Nydelsen af de i denne Konvention anerkendte rettigheder og friheder skal sikres uden forskel på grund af køn, race, farve, sprog, religion, politisk eller anden overbevisning, national eller social oprindelse, tilhørighed til et nationalt mindretal, formueforhold, fødsel eller ethvert andet forhold.”

Artikel 14 forbyder enhver form for diskrimination, men kun inden for EMRK's område. Artikel 14 kan ikke, ligesom artikel 17, påberåbes selvstændigt og skal således påberåbes i sammenhæng med en af de øvrige EMRK-beskyttede menneskerettigheder. Det skal bemærkes, at listen af diskriminationsgrunde, der er anført i bestemmelsen, ikke er udtømmende, jf. ”eller ethvert andet forhold”. Diskriminationen skal dog handle om en person eller persongruppes identificerbare træk eller status.

Som sagt indebærer artikel 14 ikke et selvstændigt diskriminationsforbud, og derfor vil artikel 14 kun være relevant i forbindelse med hadtale, hvis hadtalen udgør en form for diskrimination i forhold til en materiel rettighed i EMRK. I sådanne tilfælde vil hensynet til ytringsfriheden eksempelvis stå over for hensynet til at beskytte en person eller persongrupper mod diskrimination.³⁷

EU'S RAMMEAFGØRELSE OM BEKÆMPELSE AF RACISME OG FREMMEDHAD

Danmark er forpligtet af Rammeafgørelsen fra EU, som omhandler bekæmpelse af visse former for og tilkendegivelser af racisme og fremmedhad ved hjælp af straffelovgivningen.³⁸ Denne rammeafgørelse kræver, at medlemslandene implementerer bestemmelser i deres nationale lovgivning, der straffer handlinger og ytringer, der udviser racisme eller fremmedhad. Medlemslandene forpligter sig til at kriminalisere handlinger og ytringer, der fremmer vold, had eller diskrimination mod personer baseret på race, etnicitet, religion, nationalitet, køn, seksualitet eller andre beskyttede karakteristika. Dette skal straffes i henhold til straffeloven. Ifølge rammeafgørelsens artikel 1, stk. 2, kan medlemsstaterne vælge at straffe adfærd, der enten forstyrrer den offentlige orden, eller som er truende, nedværdigende eller forhånende. Danmark vælger at anvende sidstnævnte mulighed.

STRAFFELOVEN³⁹

Kriminaliseringen af visse hadefulde ytringer findes i straffelovens § 266 b, også kendt som racismeparagraffen. Bestemmelsen dækker over situationer, hvor der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsættes en udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en bestemt gruppe af personer, trues, forhånes eller nedværdiges.

Straffelovens § 266 b har følgende ordlyd:

§ 266 b: Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro eller sit handicap eller på grund af den pågældende gruppes seksuelle orientering, kønsidentitet, kønsudtryk eller kønskarakteristika, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

³⁷ Retten til ikke at blive diskrimineret og princippet om ligebehandling er også rodfæstet i artikel 21 i Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder.

³⁸ Rådet for den europæiske unions rammeafgørelse 2008/913/RIA

³⁹ Der afgrænses ud af øvrige bestemmelser i straffeloven, der også kunne have relevans, såsom straffelovens § 81, nr. 6 og nr. 7 og § 266 b, stk. 2.

Stk. 2. Ved straffens udmåling skal det betragtes som en særligt skærpende omstændighed, at forholdet har karakter af propagandavirksomhed.

Straffelovens § 266 b er en af straffelovens bestemmelser, der opstiller en grænse for strafbare ytringer. Idet bestemmelsen udgør en begrænsning i en rettighed så fundamental for demokratiet som ytringsfriheden, skal bestemmelsen fortolkes og anvendes i lyset heraf. Ytringsfriheden skal således indgå i den retlige vurdering i forhold til strafbarheden efter straffelovens § 266 b.⁴⁰ Dette betyder, at bestemmelsen skal fortolkes indskrænkende under hensyn til det princip om ytringsfrihed, som er fastsat i grundlovens § 77 og artikel 10 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Ved anvendelsen af bestemmelsen skal der derfor foretages en konkret afvejning mellem hensynet til ytringsfriheden og hensynet til beskyttelsen af den gruppe, som ytringen er rettet imod.⁴¹

BAGGRUNDEN OG UDVIKLINGEN FOR STRAFFELOVENS § 266 B

Straffelovens § 266 b blev i 1939 indført som et strafferetligt værn for at beskytte jøderne mod de antisemitiske kampagner, der udsprang af nazismen i Tyskland i 1930'erne.⁴² Bestemmelsen udfyldte dengang et juridisk tomrum, da en sådan bestemmelse førhen var ikkeeksisterende i dansk strafferet. Det fremgår blandt andet af bemærkningerne til lovforslaget dengang, at indførelsen af bestemmelsen skete "under Hensyn til de i den nyeste Tid opdukkende Foreteelser som Forfølgelser af Racer, Troessamfund m.v."⁴³ Bestemmelsen blev skabt som følge af et konkret samfundsmæssigt behov og med det formål at tilvejebringe en kollektiv beskyttelse af opildning til had mod specifikke befolkningsgrupper.

Bestemmelsen blev senere revideret i 1971, hvor bestemmelsen fik sin nuværende ordlyd som følge af Danmarks ratifikation af FN's Racediskriminationskonvention.⁴⁴ Versionen fra 1939 levede nemlig ikke op til FN-konventionens artikel 4, litra a, som pålægger deltagerstaterne at:

"kriminalisere al udbredelse af ideer, der hviler på racemæssig overlegenhed eller racehad, tilskyndelse til diskrimination og alle voldshandlinger eller tilskyndelse til sådanne handlinger imod enhver race eller persongruppe af anden hudfarve eller etnisk oprindelse samt ydelse af enhver bistand til racefølgelser, herunder deres finansiering;(...)"

Siden da er der i 1987⁴⁵ og senest 2021⁴⁶ sket enkelte indføjelser i beskyttelsesinteressen med tilføjelse af 'seksuel orientering' i 1987 og 'handicap, kønsidentitet, kønskaraktistika og kønsudtryk' i 2021, samt indføjelser af bestemmelsens stk. 2 om propagandavirksomhed i 1995.⁴⁷

Straffelovens § 266 b opstiller tre kriterier, som alle skal være opfyldt, for at en ytring falder ind under bestemmelsens anvendelsesområde. De tre kriterier gennemgås nedenfor.

40 Baumbach, Trine: *Strafferet og menneskeret* (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 546 & TfK 2013.967 V. I nævnte dom var indlægget på den pågældende hjemmeside fremsat som led i en politisk debat, og da hensynet til ytringsfriheden vejede tungere end beskyttelseshensynet i § 266 b, stk. 1, førte dette til frifindelse. Se Forbrydelser og andre strafbare forhold af Jørn Vestergaard m.fl., s. 299, for yderligere forklaring.

41 Betænkning nr. 553/1969 om forbud mod racediskrimination, s. 26.

42 Betænkning nr. 553/1969 om forbud mod racediskrimination & L 1939-03-15 nr 87

43 Jf. LFF 1939-01-13 nr. L23

44 Jf. bekendtgørelse 1972-08-04 nr. 55

45 Jf. Lov 1987-06-03 nr. 357

46 Jf. Lov 2021-12-28 nr. 2591

47 Jf. Lov 1995-05-17 nr. 309. Hertil skal det nævnes, at stk. 2 ikke vil kommenteres yderligere. Der vil i nærværende fremstilling være fokus på stk. 1.

UDBREDELSESKRITERIET

Den første betingelse, der skal være opfyldt, for at en ytring er omfattet af anvendelsesområdet for straffelovens § 266 b er, at ytringen skal være *fremSAT offentligt eller med forsæt til at blive udbredt til en videre kreds*. Det betyder, at ytringen enten skal have nået en videre kreds – flere personer skal have hørt, set eller læst ytringen – eller skal være tiltænkt at have nået en videre kreds. Dette betyder derfor, at en ytring eksempelvis ikke er omfattet af bestemmelsen, hvis kun den, som ytringen er rettet imod, hører ytringen. Det samme gælder for ytringer fremsat under private samtaler mellem to personer, eller hvis ytringen er sendt som privat besked via Messenger, SMS eller e-mail eller andre former for beskedtjenester

BESKYTTELSESKRITERIET

Det næste kriterium, der skal være opfyldt, er, at en ytring skal være *rettet mod en gruppe af personer*, som har de samme egenskaber eller et fælleskarakteristikum.⁴⁸ Målgrupperne omfatter en gruppe af personer, der udsættes for hadtale på grund af deres race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro eller handicap eller på grund af den pågældende gruppes seksuelle orientering, kønsidentitet, kønsudtryk eller kønskarakteristika. Den gruppe, som ytringen er rettet imod, skal være tilstrækkeligt præciseret og konkretiseret. Køn er ikke omfattet af bestemmelsen, hvilket betyder, at ciskønnede kvinder, der oftere rammes af sexistiske og nedladende kommentarer på deres køn, ikke er beskyttet af § 266 b.⁴⁹

Straffelovens § 266 b kriminaliserer derved ikke udtalelser rettet mod enkeltpersoner, hvis udtalelsen ikke samtidig udgør en trussel, forhånelse eller nedværdigelse mod den gruppe, som enkeltpersonen er en del af.⁵⁰ Beskyttelsesinteressen i § 266 b er særligt befolkningsgruppers menneskelige værdighed og ikke det enkelte individs ære. Dette er derimod beskyttelsesinteressen i straffelovens § 267, der også værner mod verbale angreb i forhold til æreskrænkelser, og som ligeledes udgør en begrænsning af ytringsfriheden.⁵¹

Det skal understreges, at straffelovens § 266 b ikke kriminaliserer kritik af tro, religioner eller ideologier, medmindre kritikken samtidig udgør en trussel, forhånelse eller nedværdigelse af en af de befolkningsgrupper, der er opregnet i § 266 b. Bestemmelsen beskytter mennesker og ikke en religion, tro eller ideologi.

GROVHEDSKRITERIET

Det sidste kriterium, som skal være opfyldt for strafbarhed, er, at ytringen skal have karakter af en *trussel, forhånelse eller nedværdigelse*. Idet § 266 b skal fortolkes under fornødent

48 Baumbach, Trine: Strafferet og menneskeret (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 557

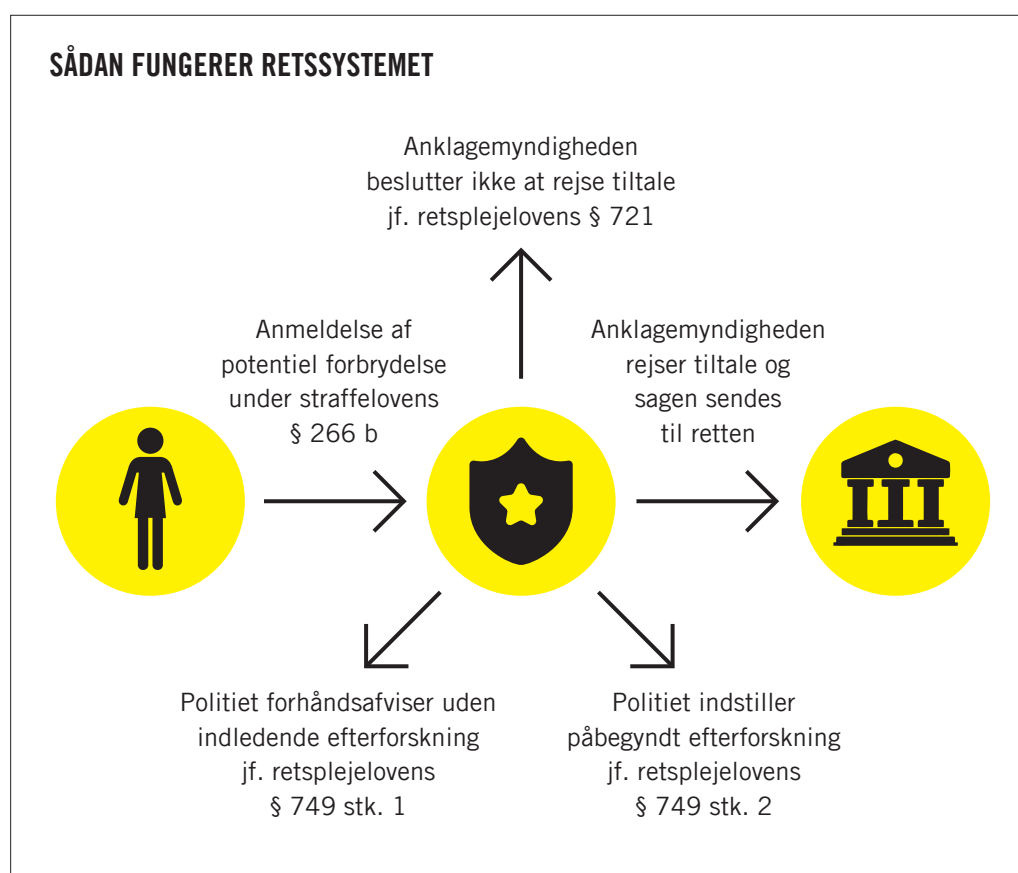
49 Analyse & Tal: Angreb i den offentlige debat. Tilgængelig her: <https://www.octal.dk/cases/angreb-i-den-offentlige-debat>

50 Baumbach, Trine: Strafferet og menneskeret (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 555

51 Ibid, s. 545.

hensyn til ytringsfriheden, skal ytringen være af en vis grovhed. Forhold af mindre grovhed holdes derfor uden for det strafbare område, ligesom det fremgår af bestemmelsens forarbejder, at videnskabeligt fremsatte teorier om racemæssige, nationale eller etniske forskelligheder – samt visse ytringer der ytres som led i en saglig debat – falder uden for bestemmelsens anvendelsesområde.⁵²

Strafbarheden beror på en konkret, objektiv og retlig vurdering af, om ytringen i den konkrete sammenhæng kan anses for egnet til at fremkalde frygt eller en følelse af nedværdigelse eller forhånelse.⁵³ Det er således underordnet, hvorvidt gruppen, som udtalelsen vedrører, selv føler frygt, nedværdigelse eller forhånelse.⁵⁴ Retsanvendelsen skal tage højde for den specifikke kontekst, som udtalelsen bliver fremsat i, og hvordan sproget i almindelighed bruges af befolkningen.⁵⁵

52 Betænkning nr. 553/1969 om forbud mod racediskrimination

53 Baumbach, Trine: Racismebestemmelsens usikre grænser, Juristen 2014 nr. 2, s. 12

54 Justesen, Pia: Racisme og diskrimination – Danmark og menneskerettighederne (1. udgave, Akademisk Forlag A/S, 2003), s. 136

55 Baumbach, Trine: Strafferet og menneskeret (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 564

A close-up photograph of a hand typing on a laptop keyboard. The background is heavily blurred, creating a bokeh effect of soft, out-of-focus light spots. The lighting is warm and focused on the keys and the hand. The text is overlaid in the center of the image.

“

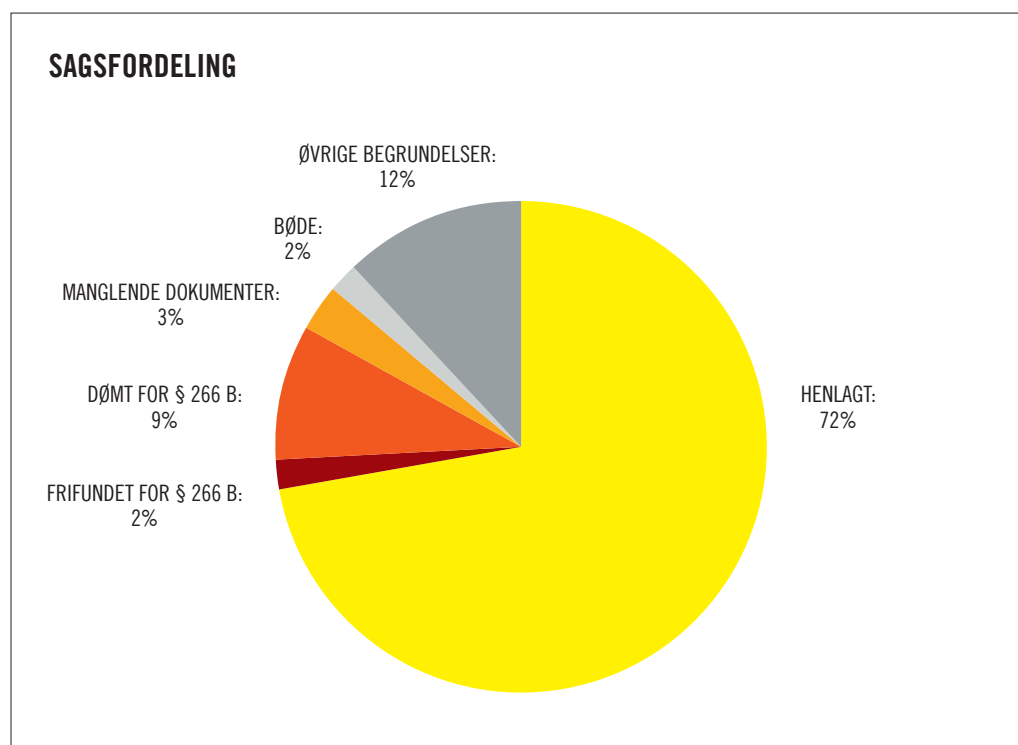
De skriver, at jeg er grim og jeg burde dø,
at mine forældre ikke kan lide mig og burde
være skuffede over, at jeg har skiftet køn.
At jeg ikke burde leve mere

3. ANALYSE AF HENLAGTE SAGER OG RETSPRAKSIS

I det følgende afsnit præsenteres og analyseres de sager, som Amnesty har fået adgang til gennem aktindsigt, for at klarlægge straffelovens § 266 b's funktion og fortolkning og inddrage relevant dansk retspraksis om straffelovens § 266 b. Dette vil yderligere give en forklaring på, hvilke faktorer, der spiller en rolle ved vurderingen af sager om § 266 b. Amnesty fremlægger, hvordan politi, anklagemyndighed og domstole fortolker de tre kriterier om udbredelse, beskyttelse og grovhed. Analysen viser, hvor og hvordan vi mere præcist kan sætte ind for bedre at beskytte borgere mod hadtale.

HVAD SIGER TALLENE?

Vores undersøgelse viser, at for så vidt angår anmeldelser og henlæggelser, jf. retsplejelovens §§ 721 og 749 for sager under straffelovens § 266 b, bliver **72 %** af sagerne henlagt.

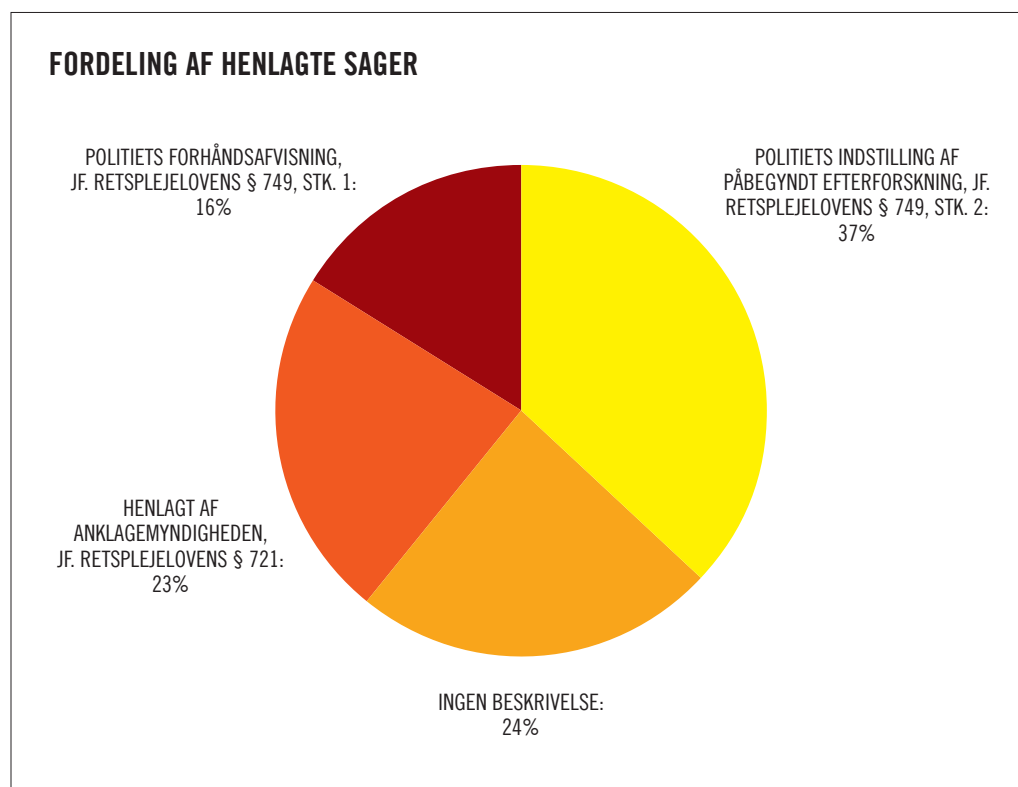
53% af sagerne henlægges af politiet, og 23 % bliver henlagt af anklagemyndigheden. Det fordeler sig således:

16 % af sagerne bliver forhåndsafvist af politiet uden nærmere undersøgelse, jf. § 749, stk. 1, hvorefter politiet afviser en indgivet anmeldelse, hvis der ikke findes grundlag for at indlede en efterforskning.

37 % af de sager, der henlægges af politiet, sker i henhold til retsplejelovens § 749, stk. 2. Denne bestemmelse anvendes, når det vurderes, at der ikke er tilstrækkeligt grundlag for at rejse en sigtelse eller fortsætte en igangsat efterforskning.⁵⁶

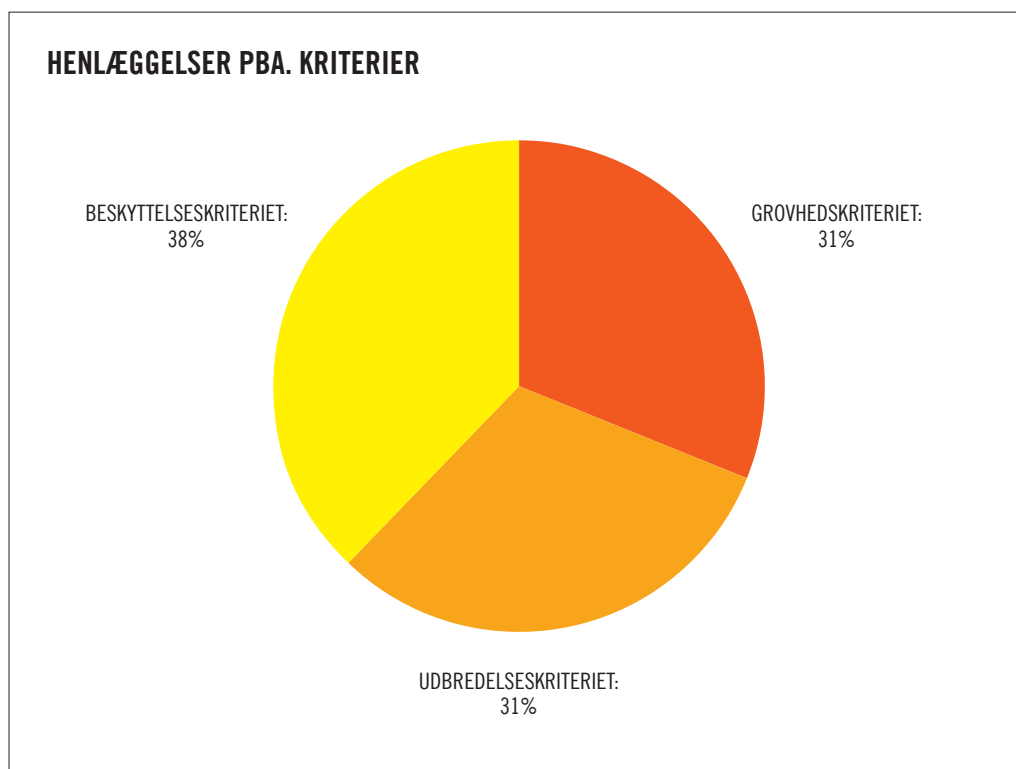
23 % af sagerne henlægges af anklagemyndigheden i henhold til retsplejelovens § 721. Retsplejelovens § 721 vedrører påtaleopgivelse i tilfælde, hvor der er rejst sigtelse. I disse sager undlader anklagemyndigheden at retsforfølge den sigtede, fordi den vurderer, at der ikke er tilstrækkeligt bevis for at sikre en domfældelse.

I 24 % af sagerne er der ingen beskrivelse af, hvorfor sagen bliver henlagt. Det skyldes enten manglende dokumenter, manglende beskrivelse etc.

⁵⁶ En beslutning om at indlede en efterforskning, forudsætter at der er relevante efterforskningsskridt. Uden relevante efterforskningsskridt kan sagen derfor henlægges efter stk. 1.

FORTOLKNINGEN AF DE TRE KRITERIER I § 266 B

PRAKSIS OM UDBREDELSESKRITERIET

Amnestys undersøgelse viser, at ud af de henlagte sager, hvor der foreligger en fyldestgørende begrundelse, henlægges 31 %, fordi udbredelseskriteriet ikke er opfyldt. Det skal bemærkes, at dette tal er behæftet med usikkerheder, da politiet og anklagemyndigheden ikke altid i deres afgørelser beskriver hvilket kriterium, som sagen faldt på. Tallet er derfor formentlig højere.

På baggrund af de sager, hvor udbredelseskriteriet – både alene og i sammenhæng med andre kriterier – er årsagen til en henlæggelse, fremstår der nogle tydelige tendenser.

HVAD UDGØR EN VIDERE KREDS I DEN VIRKELIGE VERDEN?

Først og fremmest kan det ud fra sagerne konstateres, at udbredelseskriteriet ikke er opfyldt, hvis blot få personer er fysisk til stede, når ytringen fremsættes. I sager, hvor en eller to vidner er til stede (som oftest enten er nogen, som forurettede eller gerningspersonen kender), vil dette ikke være tilstrækkeligt til at opfylde udbredelseskriteriet.

Sager, hvor udbredelseskriteriet har været opfyldt, omfatter sager, hvor ytringerne er blevet fremsat på en banegård, i en bus med en større gruppe af mennesker eller på en åben Facebook-side, der er offentlig tilgængelig (Fortolkningen i forhold til sociale medier udfoldes nærmere forned).

Der er ikke fastsat en mindstegrænse for, hvornår udbredelseskriteriet er opfyldt, men af retspraksis forekommer det at være tilstrækkeligt, hvis udtalelsen blev overhørt af ca. 15 mennesker

under en fodboldkamp, jf. U 2007.1468 Ø, eller ti personer ved et busstoppested, jf. U 2007.1679 Ø.

I en sag fra Fyns Politi befandt forurettede sig i et klasselokale på et gymnasium, da en person sagde "hold kæft der lugter af perker", hvorefter personen gik ud på gangen og fortsat råbte "der er fyldt med fejlfarver på 1. række". Sagen blev henlagt af anklagemyndigheden, idet denne vurderede, at det ikke var nok, at flere på gangen hørte ytringen. Ytringerne blev ikke vurderet til at leve op til udbredelseskriteriet. I stedet blev der henvist til privat påtale i forhold til injurier, jf. straffelovens § 267. Denne tendens udfoldes nærmere i afsnittet om injurier.

I en anden sag fra Nordjyllands Politi råbte en beruset mand følgende til et par: "Jeg bliver så ked af at se sådan nogle danske ludere kysse med sådan nogle fucking perkere som dig." Politiet standsede efterforskningen, jf. retsplejelovens § 749, stk. 2, idet det ikke var muligt at finde gerningspersonen. Dog blev det i øvrigt også vurderet, at udbredelseskriteriet ikke var opfyldt, trods forbigående, da der ikke var konkrete oplysninger om, at udtalelsen var blevet overhørt af de forbigående.

Ifølge Rigsadvokatens meddelelse om hadforbrydelser af den 10. august 2023 er det efter retspraksis normalt en betingelse, at udtalelsen er overhørt af flere tilfældige udenforstående.⁵⁷ Dette vil i praksis sige, at hvis forurettedes venner eller familie er de eneste, der overhører en udtalelse omfattet af § 266 b, vil dette ikke være omfattet af udbredelseskriteriet. Dette afspejles også i vores data som en fast praksis, hvor det fremgår, at når vidnerne er forurettedes venner eller familie, anses dette ikke for at udgøre "en videre kreds" og opfylder dermed ikke udbredelseskriteriet. Denne fortolkning fremgår dog hverken af bestemmelsens ordlyd eller af forarbejderne til bestemmelsen, men er indfortolket via praksis.⁵⁸ Udbredelseskriteriet fortolkes altså som udbredelse til andre personer end dem, som den forurettede og gerningspersonen har en naturlig relation til, og dermed som udbredelse for en videre *ubestemt* kreds.

UDBREDELSESKRITERIET SET I LYSET AF SOCIALE MEDIER

Mange tilfælde af hadtale sker på internettet og særligt på sociale medier.

Både Rigsadvokatens praksisoversigt for 2024 og Rigspolitiets seneste årsrapport vedrørende § 266 b viser, at størstedelen af sager, der vedrører hadefulde ytringer mellem år 2000-2020, er begået på internettet og diverse medieplatforme, navnlig Facebook.⁵⁹ Dette rejser nyere problemstillinger i relation til udbredelseskriteriet, og dette ses tydeligt i vores gennemgang af henlagte sager og retspraksis. Denne observation blev også gjort af Ytringsfrihedskommissionen i 2020, som i sin betænkning pointerede, at det særligt er ytringer på sociale medier, der kan give anledning til tvivl og udfordringer.⁶⁰

Det følger af Rigsadvokatens meddelelse om hadforbrydelser af den 10. august 2023, at ytringer fremsat i offentlige debatfora på hjemmesider og blogs samt sociale medier som hovedregel er omfattet af straffelovens § 266 b. Hvis udtalelsen er fremsat i et forum, der ikke er offentligt tilgængeligt, f.eks. en lukket Facebook-profil eller et lukket forum, skal udtalelsen være fremsat med forsæt til udbredelse i en videre kreds.⁶¹ Vurderingen heraf beror selvfølgelig på en konkret vurdering med diverse omstændigheder taget i betragtning, men det afstedkommer i hvert fald et krav om dokumentation for at fastslå, hvor mange personer, der har adgang til profilen

⁵⁷ Eksempelvis, Retten på Frederiksbergs dom af 3. maj 2016, gengivet som pkt. 1.1.51 i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266b)

⁵⁸ Eksempelvis, Retten i Glostrups dom af 27. januar 2017, gengivet som pkt. 1.1.62 i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266b)

⁵⁹ Rigspolitiet: Hadforbrydelser. Rigspolitiets årsrapport vedr. hadforbrydelser (2022)

⁶⁰ Betænkning nr. 1573 om ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark, s. 499

⁶¹ Rigsadvokatmeddelelsen om hadforbrydelser (2023), punkt 4.1.1

eller forummet, for at kunne vurdere, om der har været forsæt til at udbrede udtalelsen til en videre kreds i medfør af § 266 b. En åben Facebook-profil eller en åben Facebook-gruppe vil som udgangspunkt være omfattet af udbredelseskriteriet, idet udtalelsen vil være offentlig tilgængelig.⁶²

Dog viser praksis sig på dette område uensartet – både praksis i de henlagte sager og ved domstolene.

I U.2014.2648 Ø vurderede landsretten, at en meddelelse, der var lagt ud på en lukket Facebook-profil, kunne anses for at være fremsat med forsæt til udbredelse i en videre kreds. Landsretten lagde vægt på antallet af venner (ca. 900), og at tiltalte var bekendt med, at der var risiko for, at opslaget kunne udbredes til en videre, ubestemt kreds.⁶³ Det samme gjorde sig gældende i U.2020.445, hvor tiltalte på sin offentligt tilgængelige Facebook-profil med 1000 venner havde skrevet en tekst. Dog var det i denne dom alene byretten, der lagde vægt på, at Facebook-profilen var offentlig tilgængelig, mens landsretten supplerende lagde vægt på antallet af venner.

Ovennævnte U.2014.2648 Ø skal ikke anses for en præcis nedre grænse for, hvor mange personer en udtalelse på en lukket Facebook-profil skal være udbredt til for at være omfattet af udbredelseskriteriet. Snittet viser sig i retspraksis at være svært at sætte og giver anledning til tvivl. I en sag fra 2015 fra Retten i Hillerød var 68 venner på en lukket Facebook-profil også tilstrækkeligt for at kunne anses for at være udbredt til en videre kreds.⁶⁴ I en anden sag fra 2015 fra Retten i Odense, hvor der skete frifindelse af de to tiltalte, lagde retten derimod vægt på, at der netop var tale om en lukket Facebook-profil, og at der var et begrænset antal venner tilknyttet profilen, og dermed kunne opslaget på Facebook kun deles i et meget begrænset omfang.⁶⁵

I en sag fra Syd- og Sønderjyllands Politi blev forurettede filmet, imens han sad på et pizzeria og talte i mobiltelefon, hvortil en anden gæst filmede forurettede og derefter lagde videoklip på sin Facebook-profil. Opslaget blev set af 20 personer, og en mindre tråd til videoklipet ender med, at en anden person kommenterer videoklipet med "sådan er det med de aber...". Sagen nåede for domstolene, men tiltalte blev frifundet med den begrundelse, at udbredelseskriteriet ikke var opfyldt. Retten lagde vægt på, at "fremsættelse af en udtalelse på en Facebook-profil ikke i sig selv kan sidestilles med fremsættelse af en udtalelse på en hjemmeside eller en blog, som er offentligt tilgængelig eller tilgængelig for en videre kreds af personer." Retten vurderede, at det ikke i sagen var dokumenteret, hvor mange Facebook-venner, der var tilknyttet profilen, og dermed hvor mange, der havde adgang til at se den pågældende kommentar. Dette på trods af, at 20 personer angiveligt allerede havde set videoklipet. Retten fandt det ikke bevist, at tiltaltes kommentar blev fremsat offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds.

I en anden sag fra Sydøstjyllands Politi blev tiltalte dømt for blandt andet at skrive følgende på sin Facebook-profil: "Perker voldtaget med politistav. Men det er jo det eneste de dyr har respekt for" og "Politisk debatråd: Grundet de mange tilfælde dyre-sex bør flygtninge så screenes for rabies?". Retten fandt her, at udbredelseskriteriet var opfyldt med 410 Facebook-venner.

Dette er blot et lille udsnit af sager, der viser divergerende og ujævn praksis, når det gælder ytringer på Facebook-profiler, hvilket rejser retssikkerhedsmæssige betænkeligheder. Det er

62 Rigsadvokatmeddelelsen om hadforbrydelser (2023), punkt 4.1.1

63 Sagen var anket af Anklagemyndigheden. Tiltalte blev frifundet i både byret og landsret (dissens) grundet grovhedskriteriet og hensynet til at tiltalte var politiker (udvidet ytringsfrihed).

64 Retten i Hillerøds dom af 28. september 2015, gengivet som i pkt. 1.1.49 i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b).

65 Retten i Odenses dom af 17. august 2015, gengivet som pkt. 1.4.12. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266b)

bemærkelsesværdigt, at antallet af Facebook-venner ser ud til at blive tillagt vægt i vurderingen af, hvornår udbredelseskriteriet er opfyldt.

I en sag fra 2015 fandt flertallet i Retten i Glostrup, at selvom den pågældende Facebook-gruppe var en lukket gruppe med knap 70 medlemmer, så var både navnet på Facebook-gruppen ("Død over jøderne") og tiltaltes indlæg offentligt tilgængeligt på Facebook.⁶⁶ Flertallet lagde herudover vægt på, at formålet for tiltalte, ved at oprette gruppen og lave opslaget, måtte anses at have været et ønske om at påvirke meningsdannelsen, og dermed opfyldte forholdet udbredelseskriteriet. Den dissenterende dommer lagde vægt på, at der var tale om en lukket Facebook-gruppe, og at forholdet derfor ikke var omfattet af § 266 b.

I en anden sag fra Retten i Glostrup fandt retten, at en lukket Facebook-gruppe med navnet "Nej til kriminelle indvandrere og Islam 2" og omtrent 672 medlemmer (færre end ovennævnte sag), også var omfattet af § 266 b.⁶⁷ Her lagde retten vægt på, at udtalelserne i den lukkede gruppe var blevet udbredt til en personkreds, der ikke var en del af den lukkede gruppe, og at denne risiko måtte ifølge retten have stået tiltalte klart.

Det særligt bemærkelsesværdige ved denne dom er, at retten ved at lægge vægt på, at udtalelserne i den lukkede gruppe er blevet delt udenfor gruppen, også anerkender, at udtalelser fremsat i lukkede Facebook-grupper ikke som udgangspunkt kan antages for at være fremsat med forsæt til udbredelse i en videre kreds. Dette vil i praksis sige, at såfremt forsæt ikke kan bevises, kan man i en lukket gruppe med mange medlemmer ytre sig hadefuldt, da medlemmerne ikke betragtes som "tilfældige udenforstående", og fordi udtalelserne ikke anses for at være offentlige. Det skal bemærkes, at ytringsfrihedskommissionen ligeledes har påpeget denne problematik og fremhævet den inkonsistens, der foreligger i, at anklagemyndigheden påtaleopgiver i sager om udtalelser fremsat i en lukket Facebook-gruppe, mens andre lignende sager fører til overtrædelse af § 266 b.⁶⁸

I en sag fra Retten i Sønderborg, hvor udtalelsen bliver fremsat i præcis samme gruppe som ovennævnte, lægger retten ikke kun vægt på udbredelsepotentialet uden for den lukkede gruppe, men også på det forhold, at udtalelsen kan ses af folk i den lukkede Facebook-gruppe.⁶⁹ Det kan konstateres, at sager i de samme lukkede Facebook-grupper får forskelligt udfald i praksis. Rigsadvokaten gav påtaleopgivelse i en lignende sag, hvor der også var tale om en lukket Facebook-gruppe. Rigsadvokaten lagde i sin vurdering vægt på, at udtalelsen ikke var omfattet af udbredelseskriteriet, da der var tale om en lukket Facebook-gruppe.⁷⁰

Der er således ikke klar konsistens i praksis for, hvordan man behandler hadefulde ytringer på internettet, særligt i forhold til, om der er tale om et lukket eller åbent forum. Der er ligeledes divergerende praksis i forhold til, hvorvidt man (kun) tillægger den faktiske udbredelse og/eller potentialet betydning.

I ovenstående sag fra Retten i Sønderborg lagde tiltalte vægt på, at hun ikke vidste, at hendes kommentar kunne videredeles.⁷¹ Dog fandt retten alligevel, at det fornødne udbredelsesforsæt var opfyldt. I modsætning hertil lagde Vestre Landsret i en anden sag vægt på tiltaltes forklaring om, at han havde begrænset kendskab til Facebook, og hvordan indstillingerne derpå kunne

66 Retten i Glostrups dom af 15. april 2015, gengivet som pkt. 2.1.1. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

67 Retten i Glostrups dom af 27. januar 2017, gengivet som pkt. 1.1.62. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

68 Betænkning nr. 1573 om ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark, s. 502

69 Retten i Sønderborgs dom af 6. december 2016, gengivet som pkt. 1.1.59. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

70 Spørgsmål nr. 112 (Alm. del) d. 21. august 2015

71 Retten i Sønderborgs dom af 6. december 2016, gengivet som pkt. 1.1.59. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

justeres.⁷² Til sammenligning kan nævnes en sag fra Fyns Politi, hvor tiltalte blev frifundet for på et offentligt billede på Facebook af en abe at have skrevet følgende tekst: "Moor! Hvorfor spiser vi ikke aber? – fordi vi er beslægtede med dem! – er det, så også derfor muslimer ikke spiser grise?". Byretten lagde vægt på, at det var en vittighed, og at tiltalte ikke havde intention om at dele det med flere. Tiltalte forklarede i sagen, at hun troede, at hendes profil kun var for familie og venner, men opslaget var offentligt.

Tiltaltes manglende kendskab til sociale mediers indretning og tekniske muligheder bliver i nogle sager tillagt betydelig vægt, mens det modsatte gør sig gældende i andre sager, hvilket er en problematik, som ytringsfrihedskommissionen også har pointeret.⁷³ Det skal dog bemærkes, at det ikke kan afvises, at det kan skyldes rettens vurdering af tiltaltes troværdighed i hver enkelt sag.

I ovennævnte sag fra Vestre Landsret blev den tiltalte frifundet i landsretten, da det ikke blev fundet bevist, at udtalelsen "man burde gasse de muslimske børn" var fremsat med forsæt til udbredelse i en videre kreds. Udtalelsen var fremsat som en kommentar i en Facebook-tråd på tiltaltes venindes profil, og der var ikke i sagen oplysninger om, hvor mange Facebook-venner, der havde adgang til venindens Facebook-tråd og dermed tiltaltes kommentar.⁷⁴ Landsretten lagde til grund, at det på baggrund heraf ikke var bevist, at der var forsæt til videre udbredelse, selv om det var en kommentar fremsat på en andens Facebook-tråd, hvor der var interaktion imellem flere, og andre personer der for tiltaltes vedkommende måtte anses for at være udenforstående. I en anden sag fra Retten i Viborg fandt byretten i modsætning til netop nævnte, at en udtalelse, der var fremsat som en kommentar til et opslag på en anden persons Facebook-profil, i kraft heraf gav adgang til udbredelse til en større gruppe, og at der dermed forelå forsæt til at udbrede udtalelsen i en videre kreds.⁷⁵

Kommentarer på andres profiler eller offentlige Facebook-opslag rejser generelt en del vanskeligheder og uensartethed i praksis. Den uensartede praksis – særligt i relation til hadtale på internettet – gør Amnesty betænkelig i forhold til retssikkerheden og fortolkningen af bestemmelsens kriterium om udbredelse. Domstolene lægger ikke vægt på de samme fortolkningsmomenter, hvilket giver et upræcist billede af, hvad der skal til for at opfylde udbredelseskriteriet. Ligeledes bliver mange sager henlagt, som potentielt kunne ende med en domsfældelse. Skillelinjerne i forhold til, hvornår en ytring er offentlig eller tiltænkt til udbredelse til en videre kreds rejser en del udfordringer i praksis – både hos politiet, anklagemyndigheden og domstolene – og dette har resulteret i stor uklarhed og divergerende retspraksis.

Den manglende ensartethed i praksis, særligt offline kontra online kontekster, vækker bekymringer hos Amnesty om, hvorvidt udbredelseskriteriet er i overensstemmelse med vores nuværende samfund og måder at kommunikere på. Af Ytringsfrihedskommissionens betænkning fremgår det også, at det på baggrund af praksis er vanskeligt at udlede, hvornår en udtalelse på Facebook er fremsat med forsæt til udbredelse, og at det er kommissionens opfattelse, at der bør gælde sammenlignelige krav til udbredelse, uanset om ytringen er fremsat inden eller uden for de digitale medier.⁷⁶ Det er således et anerkendt problem, som efter vores vurdering af retssikkerhedsmæssige årsager kalder på en løsning, der sørger for en mere konsistent og tidssvarende fortolkning af udbredelseskriteriet, og som tager højde for nyere kommunikationsteknologi.

⁷² Vestre Landsrets dom af 10. marts 2014, gengivet i pkt. 1.4.9 i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b).

⁷³ Betænkning nr. 1573 om ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark, s. 502

⁷⁴ Se Retten i Esbjergs dom af 15. juni 2021, gengivet som pkt. 1.1.59. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b) der havde de samme overvejelser om Facebook-kommentar

⁷⁵ Retten i Viborgs dom af 16. august 2017, gengivet som pkt. 1.1.53. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

⁷⁶ Betænkning nr. 1573 om ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark, s. 535

UENS PRAKSIS

En anden problemstilling, der gør sig gældende i vores data, er det faktum, at flere sager handler om hadefulde privatbeskeder. Dette udgør en nyere problemstilling som ny kommunikationsteknologi, såsom sociale medier, har bragt til vores samfund.

Hadefulde privatbeskeder er ikke kriminaliseret under nuværende lovgivning om hadtale, idet modtageren af en privatbesked er den eneste, der "overhører" ytringen, og dermed er udbredelseskriteriet efter den eksisterende bestemmelse ikke opfyldt.

I en sag fra Nordsjællands Politi fik forurettede tilsendt tre lydfiler indtalt på en telefon, hvor der blev udtalt, "din fucking jøde, mand, håber du bliver gasset" og "jeg ville ønske Hitler stadig var her, så han kunne brænde dig og gasse dig og dine forældre og hele din race".

I en sag fra Københavns Vestegns Politi modtog forurettede en racistisk privatbesked, hvori der blandt andet stod: "rejs hjem til gas og undertrykkelse skide parasit, fucking aber".

I en sag fra Fyns Politi modtog forurettede en sms, hvor der stod "fuck jer nazi perkere".

I en fjerde sag fra Fyns Politi modtog forurettede en sms med teksten: "Vi kan ikke bruge jer racistiske perkeresvin til noget som helst. Bare fordi I har nogen fortabte lande, så skal vi have jer til svine vores land til med lort. Føj fuck jer klamme racistiske møg perkeresvin!"

Alle sager blev henlagt med den begrundelse, at ytringerne blev fremsat som privatbeskeder og derfor ikke opfylder udbredelseskriteriet. Dette rejser spørgsmål om straffelovens § 266 b funktion i praksis, særligt set i lyset af internettet og sociale mediers fremvækst, hvortil vores måde at ytre os på er forandret, eller har fået et ekstra spor.

Amnestys analyse af praksis omkring udbredelseskriteriet peger på en række udfordringer og uklarheder i den juridiske fortolkning og retshåndhævelsen, hvilket også stemmer overens med Ytringsfrihedskommissionens betænkning, som ligeledes peger på, at praksis på området er uensartet. Der er ikke en entydig definition af, hvad der udgør en "videre kreds" af personer, hvilket fører til divergerende afgørelser, både i fysiske og digitale kontekster. Særligt på sociale medier opstår udfordringer, da praksis varierer afhængigt af omfanget af en persons netværk, privathedsindstillinger og platformens karakter og funktioner. Sager, der vedrører hadefulde privatbeskeder, henlægges, fordi udbredelseskriteriet ikke anses for opfyldt, hvilket medfører en situation, hvor skadelige hadefulde ytringer forbliver uden juridisk konsekvens i forhold til hadtale. Dette skaber et juridisk tomrum. Samlet set understreger analysen behovet for en opdateret og mere ensartet juridisk tilgang til udbredelseskriteriet.

PRAKSIS OM BESKYTTELSESKRITERIET

I alt 38 % af de henlagte sager bliver henlagt som følge af, at beskyttelseskriteriet ikke er opfyldt, enten alene eller i sammenhæng med andre kriterier. Det skal bemærkes, at dette tal kan være højere, da der er sager, Amnesty ikke har fået afgørelserne i, og der også forekommer en stor del mangelfulde begrundelser, hvor beskyttelseskriteriet kan tænkes at have været det afgørende moment.

Som nævnt i den retlige gennemgang af straffelovens § 266 b er det en forudsætning for at realisere gerningsindholdet i bestemmelsen, at ytringen angår mindst en af de opregnede persongrupper. Sager, der henlægges i henhold til beskyttelseskriteriet, henlægges både som følge af,

at ytringen ikke angik en af de opregnede persongrupper, og som følge af, at ytringen ikke angik en gruppe af personer, men en enkeltperson.

Det fremgår af afgørelserne til en række af sagerne, at hvorvidt udtalelser, der er rettet mod en enkeltperson, også må anses som udtryk for en trussel, forhånelse eller nedværdigelse af en gruppe af personer, beror på en konkret og samlet vurdering af udtalelsernes indhold, kontekst og baggrund. Dette er dog ikke en mulighed, der ofte benyttes i praksis, eftersom mindst 38 % af sagerne bliver henlagt, fordi ytringen ikke angik en af de i § 266 b opregnede persongrupper, men i stedet enkeltpersoner.

PRAKSIS OM RELIGION OG IDEOLOGIER

Der er begrænset retspraksis i forhold til, hvor grænserne ligger i forhold til formuleringen "en gruppe af personer." Dog er der bred enighed om, at udtalelser om religioner og ideologier ikke er omfattet af § 266 b, medmindre de i den konkrete sammenhæng samtidig udgør truende, forhånende eller nedværdigende udtalelser om en af de i bestemmelsen nævnte grupper.⁷⁷ Straffelovens § 266 b skal således ikke fungere som en skjult blasfemiparagraf.⁷⁸

Dog viser retspraksis, at snittet for, hvornår en udtalelseudtrykkeren tilstrækkelig sammenkædning mellem en religion og dennes tilhængere, er svært at definere. Der forekommer tilfælde i retspraksis, hvor nedværdigende udtalelser, der sprogligt angår religion, alligevel bliver henført under § 266 b, idet retten finder, at udtalelsen i den konkrete sammenhæng ikke blot udgør en nedværdigelse af religionen (som er tilladt), men også en nedværdigelse af den personkreds, der bekender sig til religionen.⁷⁹

I U 2003.2435 V ytrede en af de tiltalte følgende: "Islam er ikke en religion i traditionel forstand. Det er en terrororganisation, som prøver at opnå verdensherredømme ved vold."⁸⁰ Retten vurderede, at udtalelsen indeholder en grov forhånelse og nedværdigelse af den personkreds, der bekender sig til islam, og derfor var forholdet omfattet af § 266 b, selvom "muslimer" ikke eksplicit blev nævnt.

Endvidere har det også vakt vanskeligheder i praksis, at udtalelser om ideologier, der ikke udgør en trussel, forhånelse eller nedværdigelse om en beskyttet befolkningsgruppe, ej heller er omfattet af § 266 b.⁸¹ I U 2016.3158 Ø fremkom tiltalte med følgende ytring: "Ideologien Islam er fuldt ud lige så afskyvækkende, modbydelig, undertrykkende og menneskefjendsk som Nazismen. Den massive indvandring af Islamister her til Danmark, er det mest ødelæggende det danske samfund har været udsat for i nyere historisk tid."

Byretten vurderede, med den samfundsmæssige og historiske kontekst in mente, at udtalelsen udgjorde en generaliserende, forhånende og nedværdigende udtalelse over for tilhængere af islam.⁸² Landsretten vurderede derimod, at udtalelsen var rettet mod islamisk ideologi og islamister, idet det er disse ord, der udtrykkeligt bliver fremsat i udtalelsen. Landsretten bemærkede, at beskyttelsen i § 266 b efter ordlyden og forarbejderne ikke omfatter forhånelse eller nedværdigelse af en gruppe af personer på grund af deres ideologi, og på dette grundlag frifandt tiltalte.

⁷⁷ Baumbach, Trine: Racismebestemmelsens usikre grænser, Juristen 2014 nr. 2, s. 10

⁷⁸ Se her U 2014.73 V, hvor tiltalte blev frifundet for den del af udtalelsen, der handlede om Islam og Koranen, men blev dømt for den del af udtalelsen, der handlede om, at muslimske fædre voldtager, mishandler og slår deres døtre ihjel.

⁷⁹ Se betænkning nr. 1573 om ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark, s. 514 for samme observation

⁸⁰ Anket af Anklagemyndigheden. Der var dissens i byretten.

⁸¹ Baumbach, Trine: Strafferet og menneskeret (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 566

⁸² Efteråret 2013, hvor Islamisk Stat blev oprettet.

Sagen her, U 2016.3158 Ø, der havde to instansers divergerende afgørelser, illustrerer den juridiske uenighed og uklarhed, der foreligger om, hvornår en generel udtalelse om en religion også kan siges at forhåne eller nedværdige dens tilhængere.

Ovenstående problematik fremgår også tydeligt af vores data.

I en sag fra Fyns Politi skrev en person i en kommentar på TV2 Nyheders Facebook-side, under et opslag om muslimer i Danmark: "ja det vi squ ikke i tvivl du vil. I yngler som, ja du ved. Men her har vi ikke plads til flere. Så tag derhen I hører til og I kommer fra. Vi trænger sgu til at få VORES land igen" og "rotter skal udrydes, det er jo skaddy". I denne sag vurderede man det som værende rettet mod en konkret beskyttet gruppe, muslimer, da kommentaren var i forlængelse af et opslag/artikel om muslimer.

Til sammenligning, i en sag fra Bornholms Politi, delte en person en artikel om polakker i Danmark på Facebook. I kommentarsporet skrev en anden person "skyd dem og send dem hjem". Da der blev spurgt ind til, hvem der skulle skydes og sendes hjem, svarede personen i en ny kommentar "dem alle – dem der ikke tilhører Danmark". Sagen blev henlagt, fordi det blev vurderet, at ordet "dem" ikke specificerede, hvilken målgruppe ytringen henviste til. Denne vurdering tog, i modsætning til ovenstående sag fra Fyns Politi, ikke højde for, at kommentaren var en fortsættelse af et opslag om en gruppe af personer, nemlig polakker.

Praksis vedrørende beskyttelseskriteriet i straffelovens § 266 b viser en kompleks og uensartet anvendelse, hvor mindst 38 % af sagerne henlægges, fordi kriteriet vurderes som ikke opfyldt. Afgørelser viser, at beskyttelseskriteriets opfyldelse ofte afhænger af en konkret vurdering af udtalelsens indhold og kontekst, hvilket gør det vanskeligt entydigt at afgøre, hvornår kriteriet er opfyldt. Udfordringen er særlig tydelig i sager, hvor udtalelsen retter sig mod enkeltpersoner, men kan opfattes som rettet mod en bredere gruppe med fælles karakteristika. Retspraksis viser, at det ikke altid er muligt at foretage en skarp skelnen mellem udtalelser om enkeltpersoner og grupper, og at en sådan skelnen kan risikere at begrænse beskyttelsen af dem, der reelt udsættes for hadtale.

Straffelovens § 266 b kriminaliserer kun udtalelser mod enkeltpersoner, hvis disse kan anses som truende, forhånende eller nedværdigende over for den gruppe, som personen tilhører. Dette betyder, at vurderingen af, hvorvidt en ytring er rettet mod en beskyttet gruppe, beror på en samlet vurdering af udtalelsens indhold, kontekst og baggrund. Denne tilgang anvendes dog sjældent i praksis, hvilket afspejles i, at mange sager henlægges, når ytringen alene vurderes at omhandle enkeltpersoner og ikke en af de opregnede *persongrupper* i § 266 b. Eksempler som U 2003.2435 V og U 2016.3158 Ø viser, hvor vanskeligt det kan være at afgøre, hvornår en ytring om eksempelvis en religion implicit også omfatter tilhængerne af religionen.

Desuden viser sager fra forskellige politikredse, at der er divergerende vurderinger af, hvornår en udtalelse reelt betragtes som rettet mod en beskyttet gruppe. Den uenighed fremhæver en betydelig uklarhed i praksis og understreger behovet for præcisering af beskyttelseskriteriets grænser, således at beskyttelsen mod hadtale effektivt opretholdes.

PRAKSIS OM GROVHEDSKRITERIET

Det er en betingelse for, at et forhold er omfattet af straffelovens § 266 b, at den pågældende ytring skal være ”truende, forhånende eller nedværdigende”, hvilket som nævnt indebærer, at ytringen er af en vis grovhed. Grovhedskriteriet skal blandt andet sikre, at retsbehandlingen ikke bliver mekanisk, sådan at eksempelvis alle sammenligninger med dyr per automatik bliver omfattet af bestemmelsen.⁸³ Som følge af ytringsfrihedens fundamentale betydning for et demokrati skal udtalelser således ikke ureflekteret henføres til bestemmelsen – det skal bero på en konkret vurdering med alle omstændigheder og konteksten taget i betragtning. Bestemmelsens kerneområde omfatter dog som udgangspunkt udtalelser, der postulerer, at en af de beskyttede befolkningsgrupper mangler værdi som mennesker.⁸⁴ Efter praksis omfatter dette eksempelvis sammenligninger med dyr, farlige eller smitsomme sygdomme eller usaglige generaliserende påstande, eksempelvis om grov kriminalitet.⁸⁵

Det skal bemærkes, at snitfladen mellem grovhedskriteriet og beskyttelsesinteressen er overlappende, hvorfor nedenstående også indeholder pointer, der er relevante i forhold til beskyttelsesinteressen.

Amnestys undersøgelse viser, at ud af de henlagte sager, hvor der foreligger en fyldestgørende begrundelse, henlægges 31 %, fordi grovhedskriteriet ikke er opfyldt. Det skal bemærkes, at dette tal er behæftet med usikkerheder, da politiet og anklagemyndigheden ikke altid i deres afgørelser beskriver, hvilket kriterium sagen faldt på, og dermed vurderes tallet til at være højere.

En gennemgang af retspraksis viser, at sammenlignelige ytringer dog får forskellige udfald i praksis. Tærsklen for, hvornår en ytring vurderes grov *nok* er svær at afgøre ved domstolene. Særligt volder det problemer, når udtalelser omhandler usaglige eller generaliserende påstande, da det ikke er præciseret, hvad der i retlig forstand skal til for, at en udtalelse kan siges at være usaglig.⁸⁶

For at illustrere hvor vanskeligt det er at fastlægge en nøjagtig grænse for, hvornår grovhedskriteriet anses for opfyldt og de divergerende holdninger i denne forbindelse, tages der i det følgende udgangspunkt i udtrykket ”perker” og diverse variationer af dette udtryk.⁸⁷

Den foreliggende domspraksis på området viser, at udtrykket ”perkerludere”⁸⁸, perkerkællinger”⁸⁹, ”perker”⁹⁰ og ”perkersvin”⁹¹ alle var grove *nok*. De blev alle kommenteret af domstolene for at være af forhånende og nedværdigende karakter, og trods de – hvis man læser dem isoleret set – retter sig mod enkeltpersoner, vurderede domstolene, at udtalelserne var egnede til at generalisere en af de beskyttede persongrupper og dermed omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde. Dog har Retten i Nykøbing Falster i en sag fra 2006 modsat vurderet, at ”sorte svin, perker og neger” ikke var omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde, idet udtalelsen alene var rettet mod forurettede og ikke samtidig var generaliserende mod en gruppe.⁹²

⁸³ Baumbach, Trine: Strafferet og menneskeret (1. udgave, Karnov Group Denmark A/S, 2014), s. 559

⁸⁴ Baumbach, Trine: Racismebestemmelsens usikre grænser, Juristen 2014 nr. 2, s. 12

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Endvidere skal det bemærkes, at disse sager er nøje udvalgt efter, at der i sagen ikke blev udtrykt andet end de følgende udtryk, med undtagelse af dom 1.1.27 (”du skal ikke røre mig din perker – jeg smadrer dig”) og dom 1.1.82 (”jeg vil ikke betjenes af et perkersvin”), hvor der også blev sagt det, som er anført i parentes.

⁸⁸ Retten i Lyngbys dom af 1. juni 2010, gengivet som pkt. 1.1.28. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

⁸⁹ Retten i Lyngbys dom af 1. juni 2010, gengivet som pkt. 1.1.28. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

⁹⁰ Retten i Glostrups dom af 13. april 2010, gengivet som pkt. 1.1.27. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

⁹¹ Retten i Glostrups dom af 18. januar 2019, gengivet som pkt. 1.1.82. & Københavns Byrets dom af 13. januar 2023, gengivet som pkt. 1.1.117 i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266b)

⁹² Retten i Nykøbing Falsters dom af 10. april 2006, gengivet som pkt. 1.4.4. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

I henhold til ordet 'neger' viser retspraksis, at (variationer af) ordet alene har været nok, blandt andet i to sager, hvor "sorte negersvin"⁹³ blev fremsat og i en Østre Landsret sag, hvor "negersvin" og "sorte svin" blev udtalt.⁹⁴ I en sag fra Østjyllands Politi skrev Rigsadvokaten ligeledes i sin afgørelse, at det var Rigsadvokatens vurdering, at udtalelserne "nigger" og "abekat" var tilstrækkeligt grove til at opfylde grovhedskriteriet i straffelovens § 266 b, stk. 1.

I en stor del af sagerne i vores datasæt indgår diverse variationer af ordet 'perker' og ordet 'neger', hvor det i nogle sager vurderes groft nok, mens selvsamme ord vurderes til ikke at være grove nok i andre sager. Uenigheden om, hvor tærsklen for grovhed skal ligge, kan skyldes, at ord, der betragtes som grove nok, er foranderlige over tid og også subjektive. Som nævnt i den retlige gennemgang af § 266 b skal retsanvendelsen tage højde for, hvordan sproget i almindelighed bruges af befolkningen.

Dette blev også lagt til grund i både U. 2007.1679 Ø (kun i byrettens afgørelse) og i en sag ved Retten i Viborg. I sidstnævnte fremførte retten, at "idet ordet "perker" i de senere år var anvendt i mange sammenhænge, herunder i titler i tv-programmer, anså retten det på den baggrund betænkeligt at statuere, at den blotte anvendelse af ordet udgjorde en overtrædelse af § 266 b." Dog er det ikke kun den blotte anvendelse af ordet "perker", der ikke er omfattet ifølge byretten i U. 2007.1679 Ø – "perkerafkom" er heller ikke, da "ordet "perker" ikke længere er ualmindeligt i daglig tale, og at det ikke nødvendigvis behøver at være ment nedsættende. Ved at tilføje "afkom" findes ordet at få en mere nedsættende betydning. Udtrykket findes dog ikke i sig selv at være så groft, at dette findes omfattet af ordlyden i § 266 b."

De forudgående eksempler af sammenlignelige udtryk, der vurderes forskelligt, udgør en usammenhængende og upræcis retspraksis. En vurdering af grovhed vil altid være underlagt en vis uklarhed, og der vil aldrig kunne fastsættes en nøjagtig grænse, hvilket heller ikke ville være hensigtsmæssigt set i lyset af, at opfattelser af ord og sprog forandres med tiden. Dog kan det klart anføres, at det volder store problemer i praksis samt retssikkerhedsmæssige problemer. Grovhedsvurderingen deler simpelthen retten.

På baggrund af undersøgelsen kan Amnesty også fastslå, at trods straffelovens § 266 b både indbefatter ytringer, der er truende, forhånende eller nedværdigende, forekommer det i stor grad kun at være sager med trusler, der tages videre i retssystemet. Vi observerer den tydelige tendens, at sager, hvor der er et trusselselement, når længere i retssystemet. Fortolkningen af hvornår noget er forhånende eller nedværdigende rejser også større fortolkningsproblemer grundet sin subjektive natur, mens hvad der konstituerer en trussel er mere klart grundet straffelovens andre bestemmelser.

Praksis om grovhedskriteriet viser, at afgørelser om, hvorvidt en ytring er truende, forhånende eller nedværdigende, ofte er uensartede. Grovhedskriteriet er vanskeligt at håndhæve konsekvent, især i sager, hvor ytringerne omfatter usaglige generaliseringer eller krænkende betegnelser som "perker" og "neger." Afgørelser varierer i forhold til kontekst, opfattelse af sprogets udvikling og politikreds, hvilket gør det udfordrende at fastlægge en entydig grænse for grovhed.

93 Retten i Roskildes dom af 24. oktober 2016, gengivet som pkt. 1.1.56. & Retten i Roskildes dom af 24. oktober 2016, gengivet som pkt. 1.1.64. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

94 Retten i Østre Landsrets dom af 6. juni 2016, gengivet som pkt. 1.2.12. i Rigsadvokatens praksisoversigt (2024) over hadforbrydelser (§ 266 b)

NÅR YTRINGEN FREMSÆTTES I FORBINDELSE MED ET SKÆNDERI

I datasættet over henlagte sager ser Amnesty en tydelig tendens til, at hvis en udtalelse fremsættes under et skænderi mellem to personer, og skænderiet ikke er begrundet i, at forurettede tilhører en bestemt gruppe af personer omfattet af § 266 b, er udgangspunktet, at udtalelsen alene er rettet mod den enkelte person og ikke mod den gruppe af personer, som forurettede er en del af. Udtalelser antages i sådanne situationer at have karakter af skældsord, der sigter på at fornærme den forurettede personligt. Amnestys data viser flere sager, hvor dette har været tilfældet. Denne tendens finder vi særligt bekymrende, når et skænderi finder sted i nærvær af flere mennesker, da hadtalen i sådan et tilfælde har udbredelsespotentiale.

Problemstillingen ses blandt andet i en sag fra Midt- og Vestjyllands Politi, hvor sigtede flere gange i træk omtalte en femårig pige som en "negerunge" i overværelse af syv jævnaldrende børn og en pædagog, da sigtede i vrede mente, at hans datter var blevet uretfærdigt behandlet. Sagen blev henlagt, da udtalelsen ikke var en generel forhånelse af en bestemt gruppe mennesker, men også fordi udtalelsen blev ytret som led i det skænderi, der lå forud for udtalelsen, og dermed havde karakter af skældsord og ikke decideret hadtale.

I en sag fra Sydøstjyllands Politi råbte sigtede i forbindelse med et skænderi ved et lægebesøg "få din neger kollega til at gå væk", hvilket er henvendt til lægen, som er ved at behandle sigtede. Sigtede råbte herefter "fucking afrikaner" til lægen. Sagen blev blandt andet henlagt med begrundelsen om, at ytringen blev udtalt i forbindelse med et skænderi. Der blev henvist til injurier.

I en anden sag fra Midt- og Vestsjællands Politi parkerede en håndværker uhensigtsmæssigt i forbindelse med et nybyggeri og kom op at skændes med forurettede, hvortil håndværkeren udtalte "din perker. Du skulle have en enkeltbillet hjem til perkerland" og "jeg slår dig ihjel, hvis du rører min bil". Sagen blev henlagt med den begrundelse, at en udtalelse fremsat under en konflikt mellem to personer ikke vil være omfattet af § 266 b, når skænderiet ikke er begrundet i det forhold, at den forurettede person tilhører en bestemt gruppe. Ligesom i ovenstående tilfælde blev der derimod henvist til injurier.

I en sag fra Østjyllands Politi udtalte en buschauffør følgende til en skoleelev, hvis forældre var jødiske: "din far er perker og burde smides ud af landet". Sagen blev henlagt, selvom udtalelsen blev overhørt af 21 andre skoleelever, idet udtalelsen var begrundet i et skænderi.

Tendensen til at henlægge sager på baggrund af et forudgående skænderi udgør efter Amnestys vurdering en barriere for rettighedsbeskyttelsen. Der bliver skabt en form for undtagelse til straffelovens § 266 b, idet sager, der ellers opfylder bestemmelsens betingelser, henlægges alene på grund af skænderiet. Gældende ret vedrørende hadforbrydelser, jf. straffelovens § 81, nr. 6, uddyber i bemærkningerne til § 81, nr. 6, at fortolkningen af de beskyttede grupper skal ske med udgangspunkt i straffelovens § 266 b, hvorfor der er en parallelitet mellem bestemmelserne og fortolkningen af et hadmotiv. Straffelovens § 81, nr. 6 anerkender i bestemmelsens ordlyd, at et hadmotiv kan være helt eller delvist motiveret af had. Ifølge Rigsadvokatmeddelelsen 2023 udelukker en tidligere konflikt mellem mistænkte/sigtede og forurettede ikke, at der samtidig kan være tale om et hadmotiv. Desuden anses det som en skærpende omstændighed, hvis forbrydelsen – også kun delvist – er begrundet i den forurettedes etnicitet, tro, handicap, seksuelle orientering, kønsidentitet, kønsudtryk, kønskarakteristika eller lignende. Da hadmotivet fortolkes i overensstemmelse med § 266 b, bør samme vurdering og retspraksis gælde for sager om § 266 b, der bliver henlagt på baggrund af en forudgående konflikt eller skænderi. Med andre ord bør et skænderi, der udvikler sig til hadtale, ikke henlægges blot fordi der er tale om et skænderi forud for hadtalen.

Der forekommer herudover også en tendens til, at der i flere henlagte sager, særligt i sager som er henlagt på baggrund af had rettet mod en enkeltperson, at politiet i stedet henviser til privat påtale i forhold til injurier, jf. straffelovens § 267. Denne tendens udfoldes i det følgende.

HENVISNING TIL INJURIER

I flere henlagte sager henviser politiet til privat påtale ift. injurier, jf. straffelovens § 267.

Beskyttelsesinteressen i § 266 b er befolkningsgrupperes menneskelige værdighed og ikke det enkelte individs *ære*, som er beskyttet i straffelovens §§ 267-273. Denne beskyttelsesmæssige sondring rejser således spørgsmål om § 266 b's, injuriebestemmelse og EMRK's harmoni, for hvor er enkeltindividets *værdighed* beskyttet?

EMRK beskytter både hadefulde ytringer baseret på intolerance mod enkeltpersoner og grupper.⁹⁵ Dette gør § 266 b som udgangspunkt ikke, medmindre udtalelsen om en enkeltperson kan generaliseres ud på den gruppe pågældende tilhører. Ovenstående viser dog, at der er uenighed om, hvor grænserne for dette går i praksis og stort set ikke gør sig gældende i praksis. Der vil således være tilfælde, hvor et individ kan blive udsat for eksempelvis en homofobisk udtalelse, som opfylder alle kriterier i § 266 b, men fordi udtalelsen retter sig mod vedkommende som enkeltperson, vil forholdet ikke være omfattet af § 266 b alligevel. Idet EMRK også omfatter hadefulde ytringer rettet mod enkeltpersoner, uanset om det kan henføres tilbage på gruppen, opstår der i § 266 b et juridisk tomrum.

Amnesty ser i sine data, at sådanne tilfælde i et stort udsnit af sager henvises til straffelovens regler om freds- og ærekrænkelser, hvorefter den forurettede selv skal rejse privat påtale. Det betyder, at man selv som privatperson skal tage initiativ til at gøre opmærksom på en uret eller et ulovligt forhold og kræve, at sagen bliver taget op ved en domstol. Det betyder, at myndighederne ikke automatisk går ind i sagen, fordi det er op til den forurettede at tage skridt til at få prøvet sin sag ved en domstol. Privat påtale er både ressourcetungt og handler ikke om den menneskelige værdighed, men derimod om enkeltindividets ære. Udover den ressourcemæssige byrde ved selv at skulle rejse sagen ved privat påtale modsiger det også statens ansvar om at bekæmpe hadtale, som Danmark har pålagt sig gennem vores internationale forpligtelser.

Denne problemstilling ses fx i en sag fra Fyns Politi, hvor forurettede blev udsat for vold, mens vedkommende blev kaldt "sorte svin", "sorte abe" og "hvornår er I sorte abe begyndt at gøre noget for samfundet". Sagen blev henlagt og i stedet henvist til privat påtale, jf. § 267 om injurier. Anklagemyndigheden begrundede det med, at det var rettet mod en enkeltperson og derfor ikke omfattet af 266 b.

I en sag fra Københavns Politi blev der af en kvinde råbt "så er der grønlanderkusse ud over det hele. Denne grønlanderkælling har stalket mig i 10 år og hvem skal betale for det, det kan hun hvert fald ikke selv." Anklagemyndigheden begrundede det igen med, at ytringen var rettet mod en enkeltperson og derfor ikke omfattet af 266 b.

I en sag fra Københavns Politi blev en folketingspolitiker råbt ad foran Christiansborg sammen med forurettedes forældre. Der blev råbt "din arabiske kultur hører ikke hjemme i DK", "har du tænkt dig at rejse hjem, så kan du jo tage dine forældre med", "I er ikke velkomne her", "pak dit lort og skrid hjem, og pak din familie med, de er ikke velkomne her" og "jeg gider ikke at se ham i mit land, så vil du lægge ham i håndjern og køre ham til grænsen?". Der blev også kastet

⁹⁵ European Court of Human Rights: Key theme – Articles 8, 13 and 14 Protection against hate speech (opdateret 31. august 2023)

en koran i en hundesnor mod forurettede og hans forældre. Anklagemyndigheden henlagde sagen og begrundede det igen med, at det var rettet mod en enkeltperson og derfor ikke omfattet af 266 b.

I endnu en sag fra Københavns Politi blev der på åben gade højlydt råbt til forurettede "dit sorte svin" og "I burde gasses, jer muslimer." Det var anklagemyndighedens vurdering, at ytringen var generaliserende, men fordi det var i forbindelse med et skænderi i trafikken, blev det vurderet som værende rettet mod den enkelte person.

Den menneskelige værdighed er et princip, der skal indfortolkes i alle indgreb i relation til straffeloven og vil derfor af danske domstole forventes altid at blive taget stilling til. Dog var formålet med lovændringen i 1971 at sikre opfyldelse af FN's Racediskriminationskonvention, som blandt andet hviler på princippet om den menneskelige værdighed, hvorfor det kan anføres, at kriterierne og indholdet af § 266 b skal opdateres. Ovenstående fund angående injurier rejser spørgsmål om, hvorvidt § 266 b reelt opfylder sin funktion ved at beskytte mod had, når kriterierne i § 266 b medfører, at en sag sjældent bliver prøvet ved domstolene, selvom der er et hadmotiv.

POLITIETS KORREKTE SKELNEN MELLEM TRUSLER OG HADTALE

I Amnestys aktindsigt i straffelovens § 266 er formålet at undersøge, om der kunne være sager, der egentlig burde henføres under § 266 b, men i stedet blev henført under § 266, da ytringer, der indeholder et truende element, også omfattes af § 266 b. Amnestys gennemgang af politiets praksis om området for straffelovens § 266 (trusler) og § 266 b (hadtale) viser, at politiet henfører sagerne efter de korrekte bestemmelser. Politiet har godt fat i skillelinjerne mellem de to bestemmelser og har en klar og konsekvent systematik i deres håndtering af anmeldte sager på området. Det ses tydeligt i akterne, at politiet vurderer de enkelte sager enkeltvis og ligger inde med viden om, hvad hver enkelt bestemmelse indebærer.

Politiets korrekte skelnen mellem § 266 og § 266 b er afgørende for en korrekt retshåndhævelse. Fra et retssikkerhedsmæssigt synspunkt er dette af central betydning, da det bidrager til borgernes tillid til retssystemet, at deres anmeldelse henføres under den korrekte bestemmelse. Den korrekte henførelse bidrager således til at beskytte både ytringsfriheden og udsatte minoriteter.

MANGELFULD BEGRUNDELSE

Til gengæld viser vores undersøgelse, at der blandt landets politikredse er en generel tendens til mangelfulde begrundelser i henlagte sager om straffelovens § 266 b.

Politiet og Anklagemyndigheden er en del af den offentlige forvaltning i Danmark og er dermed bundet af forvaltningsloven, herunder begrundelsespligten, jf. forvaltningslovens §§ 22-23.

En begrundelse er i forvaltningsretlig forstand en forklaring på den trufne afgørelse – en beskrivelse af de retlige og faktiske forhold, der har motiveret afgørelsen. Formålet med en begrundelse er blandt andet at sikre transparens, tillid til myndighederne, retssikkerhed og mulighed for at klage på informeret grundlag. Man har som borger krav på og ret til at vide, hvad der er blevet lagt vægt på i ens afgørelse, særligt hvis man agter at klage. En ufyldstgørende begrundelse stiller helt grundlæggende borgeren dårligere på flere fronter.

Der er en række krav til, hvad en begrundelse skal indeholde. Begrundelsen skal udgøre en fyldestgørende forklaring på, hvorfor afgørelsen har fået lige netop det indhold, den har. Det følger

af forvaltningslovens § 24, stk. 1, at en begrundelse for en afgørelse først og fremmest skal indeholde en henvisning til de retsregler, som afgørelsen er truffet i henhold til. Begrundelsen skal tillige i medfør af bestemmelsens stk. 1 angive de hovedhensyn, der ligger til grund for et udøvet skøn, hvilket vil sige, at de væsentligste hensyn samt deres indbyrdes vægt og afvejning skal angives i begrundelsen. Herudover skal begrundelsen om fornødent indeholde en kort redegørelse for sagens faktiske oplysninger, som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen, jf. forvaltningslovens § 24, stk. 2. I relation hermed skal det bemærkes, at der gælder et skærpet begrundelseskrav, hvis faktum er omstridt, usikkert eller komplekst, hvilket typisk er tilfældet i sager om hadtale.

I flere sager har enten politiet eller anklagemyndigheden tilvejebragt en mangelfuld begrundelse. I disse sager har begrundelsen set således ud:

Begrundelse

Begrundelsen for min afgørelse er, at jeg ikke forventer, at De vil blive fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1.

Der bliver i afgørelserne ikke uddybet, hvad den specifikke årsag er til, at en sag bliver henlagt. Her kan man som borger kun formode, hvad politiet eller anklagemyndigheden har fundet frem til var årsagen til henlæggelsen, og hvilket kriterium i straffelovens § 266 b, der ikke blev opfyldt. Der henvises i afgørelserne altid til de relevante retsregler, men ikke en længere redegørelse for de faktiske omstændigheder, der blev tillagt betydning for udfaldet af afgørelsen.

Forvaltningsloven udgør minimumskrav, og ovenstående udfordrer den gode forvaltningsskik. Ovenstående er retssikkerhedsmæssigt problematisk og bekymrende, særligt i lyset af, at der er tale om hadtale, hvor anmeldelsestilbøjeligheden og sager, der kommer videre i retssystemet, er meget lav. Undtagelsen er Østjyllands Politi, der selv i meget simple sager giver udførlige begrundelser i deres afgørelser med uddybende forklaring om, hvorfor en sag bliver henlagt.

Ovenstående giver et indblik i 22 års dansk retspraksis for hadtale og åbner samtidig for et ønske om en bedre forståelse af, hvordan lovgivning om hadtale håndteres i andre lande. Amnesty har derfor undersøgt norsk lovgivning, da Danmark traditionelt henter inspiration fra skandinaviske lande i udformningen af lovgivning og retspraksis. Nedenstående præsenterer en komparativ analyse af norsk lovgivning om hadtale.

NORSK LOVGIVNING OM HADTALE

I 1961 fik Norge for første gang en lovbestemmelse, som forbød opfordring til racehad⁹⁶, og som var inspireret af lovgivning i Danmark og Sverige.⁹⁷

Norge ratificerede også FN's racediskriminationskonvention (ICERD) i 1970 og blev dermed forpligtet af samme konventionelle forpligtelser som Danmark.⁹⁸ Siden da har denne bestemmelse været igennem en række ændringer, hvor det strafferetlige værn mod hadtale gradvist er blevet udvidet.

⁹⁶ Straffeloven (1902). Almindelig borgerlig Straffelov. (LOV-1902-05-22-10), § 135 andre ledd.

⁹⁷ Ytringsfrihetskommisjonens utredning, s. 189. Tilgængelig her: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9/id2924020/>

⁹⁸ Lov om straff (straffeloven)

Hadtale er i Norge kriminaliseret i den norske straffelov § 185, som lyder således:

Med bot eller fængsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fængsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a. Hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b. Religion eller livssyn,
- c. Seksuelle orientering,
- d. Kjønnssidentitet eller kjønnsuttrykk, eller
- e. Nedsatte funksjonsevne

I den norske bestemmelse er det modsat den danske strafbart at ytre sig hadefuldt eller diskriminerende mod enkeltpersoner. Dette udgør en central forskel i forhold til den danske straffebestemmelse. Ligeledes er der i modsætning til § 266 b ej heller et krav om, at ytringen skal være truende, forhånende eller nedværdigende. Ytringen skal ifølge norsk lovgivning derimod være "en diskriminerende eller hatefull ytring".⁹⁹ Disse to norske kriterier gør, at Norges beskyttelse er mere udvidende end den danske.¹⁰⁰

Bestemmelsen adskiller sig som særligt væsentligt fra den danske bestemmelse ved at beskytte mod hadtale mod enkeltpersoner. Den norske straffelovs § 185 beskytter mod hadefulde ytringer rettet mod en person eller en gruppe personer på grund af de diskriminationsgrunde, der er nævnt i bestemmelsens litra a) til e). Dette fremgår af betingelsen "noen". Frem til 2005 stod der "en person eller gruppe personer" i loven, men dette blev ændret til "noen" for at forenkle loven. Ændringen var således ikke ment som en reel ændring af indholdet.¹⁰¹ Dog skal det bemærkes, at den norske bestemmelse er blevet ændret en række gange, siden den blev vedtaget med henblik på at forbedre beskyttelsen mod hadtale.

Denne forskel fra den danske bestemmelse gør sig dermed til kende i norsk retspraksis, hvor der foreligger sager, qua de handler om enkeltpersoner, der ikke var kommet for retten i Danmark.

I en dom fra Højesteret i Norge blev en kvinde fra DR Congo udsat for hadefulde ytringer af en person i det offentlige rum. Personen havde rettet nedsættende og racistiske kommentarer mod hende, hvilket blev anset for at være en grov krænkelse af hendes værdighed baseret på hendes etnicitet. Højesteret fandt, at ytringerne var i strid med § 185, selvom de var rettet mod en enkeltperson, da de var baseret på hendes tilhørsforhold til en race eller etnisk gruppe.

I en sag fra Oslo tingrett (byretten) blev en person dømt for hadefulde kommentarer på Facebook rettet mod en minoritetsetnisk enkeltperson. Ytringerne inkluderede grove fornærmelser og nedsættende udtryk, der relaterede sig til personens etniske oprindelse. Retten vurderede, at ytringerne faldt ind under § 185, da de var rettet mod en enkeltperson på grund af dennes etnicitet og dermed ramte en beskyttet kategori.

⁹⁹ Lov om straff (straffeloven)

¹⁰⁰ Se eksempelvis Norges Høyesterett – Dom: HR-2022-1707-A, hvor ytringen angik en enkeltperson

¹⁰¹ Se de norske forarbejder, ot.prp. 33 (2004-2005), s. 215. Tilgængelig her:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5b1893b1c806474daede3a654d683916/no/pdfs/otp200420050033000dddpdfs.pdf>

Sammenlignet med norsk lovgivning samt national og international forskning om de psykiske konsekvenser af hadtale for det enkelte menneske forekommer det noget forældet, at Danmark stadig ikke beskytter enkeltpersoner mod hadtale, men i stedet henviser disse til injurier. Dette efterlader et tomrum, hvor enkeltpersoner ikke nyder den optimale beskyttelse.

SAMMENLIGNING MED DANMARK

Forskellen mellem norsk og dansk lovgivning, hvor enkeltpersoner er beskyttet mod hadtale i Norge, men ikke i Danmark, indebærer at hadtale i Norge kan rettes mod en enkeltperson og stadig være strafbar, så længe ytringen har baggrund i et beskyttet karaktertræk. Det er således ikke nødvendigt, at ytringen retter sig mod en hel gruppe, men kan alene være rettet mod én person. Amnestys undersøgelse viser, at en tilsvarende situation i Danmark typisk vil henvises til behandling under injuriebestemmelsen. Dette er efter Amnestys vurdering dog som nævnt betænkeligt, da der hermed ikke vil tages eksplicit højde for den diskrimination, der lå til grund for den hadefulde ytring, og herunder overser det skadespotentiale, en sådan hadefuld ytring har på samfundsniveau.

Den manglende beskyttelse af hadtale mod enkeltpersoner i Danmark skaber efter Amnestys vurdering et juridisk tomrum. Som tidligere afklaret viser vores data, at der forekommer mange tilfælde, hvor en sag bliver henlagt som følge af beskyttelseskriteriet. Der er i dansk regi flere henlagte sager, som ville nå videre i systemet og yde dem, der udsættes for hadtale, herunder minoriteter, en bedre beskyttelse, hvis også enkeltpersoner var beskyttet af § 266 b.

Hadefulde ytringer mod enkeltpersoner har også et stort skadespotentiale. Her vil Amnesty gerne genkalde årsagen til indførelsen af § 266 b, der i sin tid gik på at udfylde et juridisk tomrum og for at tilvejebringe en beskyttelse af opildning til had. Hvorvidt der eksempelvis ytres "neger" eller "negere" fremstår lige alvorligt. Blot fordi at eksempelvis "neger" er i ental og er rettet mod en enkeltperson, betyder dette ikke, at andre fra samme minoritetsgruppe ikke vil føle sig udsat for had. Hvorvidt ytringen er rettet mod én person eller en gruppe, ændrer ikke ytringens krænkende karakter, og at den i mange tilfælde stadig vil indebære et bredere had mod en gruppe. Nedværdigende og forhånende ord mod en enkeltperson rækker i mange tilfælde udover individet, der rammes af ytringen, og har kompetencen til at påvirke hele gruppens følelse af menneskelig værdighed.

Krænkelser på individuelt plan kan således også have kollektive konsekvenser og skadevirkninger, hvorfor en beskyttelse af enkeltpersoner udsat for hadtale vil bidrage til en mere effektiv og mere tidssvarende beskyttelse.

Særligt interessant ved den norske bestemmelse er også placeringen af denne i den norske straffelov. Hadtaleparagraffen står skrevet i den norske straffelovs kapitel 20, som omhandler værn af "den offentlige ro, orden og sikkerhet." Her adskiller § 185 sig fra en del andre begrænsninger af ytringsfriheden, såsom beskyttelsen mod chikane eller trusler, der ligger under andre kapitler, og ikke er begrundet i samfundssikkerheden, men af hensyn til den enkelte forurettede.

Placeringen af paragraffen understreger det væsentlige, at bestemmelsen skal værne om nogle særlige offentlige- og samfundsinteresser. Bestemmelsens placering underbygger, at beskyttelsen mod hadtale af minoriteter er i modstrid med de værdier, som samfundet bygger på. Det

er både minoriteter og også samfundet som helhed, der skal beskyttes mod det had, som kan opstå i samfundet, hvis hadtale mod minoriteter får lov til at sprede sig.¹⁰²

Den danske § 266 b er til sammenligning at finde under kapitel 27 om "freds- og ærekrænkelser", hvilket understreger en klart anden tilgang til problemstillingen. Mens den norske placering af bestemmelsen i straffeloven fremhæver hensynet til samfundsordenen, er den danske bestemmelse i højere grad forankret i individets ret til ikke at opleve en ærekrænkelse. Hadtale bliver heraf mere anset som en krænkelse af individets værdighed, end det bliver opfattet som en trussel mod samfundsordenen, herunder den demokratiske samtale. Det kan ikke afvises, at dette spiller en rolle i, hvordan hadtale bliver anskuet – i højere grad som enten en samfundsmæssig udfordring eller en individuel krænkelse. Dette vil dog kræve en yderligere analyse. Hadtale udgør efter Amnestys vurdering en samfundsmæssig udfordring, der truer demokratiet og den demokratiske samtale, hvorfor placeringen af § 266 b under kapitlet om "freds- og ærekrænkelser" bør genbesøges.

¹⁰² Ytringsfrihetskommisjonens utredning, s. 189.

“

En mand henvender sig til min veninde og mig og siger, at han 'håber at alle negere rejser hjem og bor i træerne, hvor de hører til. DK har ikke brug for flere brune mennesker'.

4. TID TIL EFTERSYN AF STRAFFELOVENS § 266 B

HADTALENS AFSKRÆKKENDE EFFEKT

Hadtale er et menneskeretligt anliggende. Dermed er Danmark menneskeretligt forpligtet til at skabe et miljø, der fremmer deltagelse i offentlige debatter med det formål at give borgere mulighed for at ytre sig uden frygt.

Det kan diskuteres, om der på nuværende tidspunkt er et sådant miljø i Danmark. Som Amnesty's meningsmåling, udført af Kantar Public, viser, erklærer syv ud af ti danskere sig helt eller overvejende enige i, at hadtale på sociale medier til tider kan få dem til at afholde sig fra at ytre sig.¹⁰³ Samtidig viser Institut for Menneskerettigheders seneste undersøgelse om ytringsfrihed og selv censur, at 10 % af den danske befolkning inden for det seneste år har afholdt sig fra at deltage i den offentlige debat i det fysiske rum, selvom de gerne ville, som følge af selv censur. 31 % har afholdt sig fra at deltage i den offentlige debat på sociale medier.¹⁰⁴ Undersøgelsen viser endvidere, at det særligt er danskernes frygt for verbale (og fysiske) angreb, der har en afskrækkende effekt.

Frygten for verbale angreb, en form for "chilling effect", medfører at borgere afholder sig fra at ytre sig i forventning om negative konsekvenser. Det afkøler samfundsdebatten.

Hadtale har altså en afskrækkende effekt på borgeres deltagelse i offentlige debatter – noget Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol ellers pålægger stater at skabe et godt miljø for. Det kan tænkes, at § 266 b – med det beskedne niveau af anmeldelser, sigtelser og domsfædelser og divergerende praksis in mente – ikke beskytter tilstrækkeligt og muligvis ikke bidrager til den positive forpligtelse, som Danmark har.

Den manglende konsistens i praksis risikerer at give en oplevelse af manglende retssikkerhed, som ikke nødvendigvis fremmer deltagelsen i den offentlige debat. Det må også anføres, at som retstilstanden er lige nu, vil der være ytringer, som ikke er omfattet af § 266 b, men som stadig har et stort skadespotentiale. Samtidig kan § 266 b's uklarheder medføre, at nogle borgere frygter at komme til at overtræde lovgivningen, fordi det er uklart ift. § 266 b, hvad man må udtale.

¹⁰³ Amnesty International Danmark: Syv ud af 10 danskere udøver selv censur online (6. juni 2023)

¹⁰⁴ Institut for Menneskerettigheder: Ytringsfrihed og selv censur (2024), s. 28-29

VORES YTRINGSSEKKEHED UNDER PRES

Selvom grundloven i Danmark formelt beskytter vores ret til at ytre os, forekommer det, at censur visse steder alligevel gør sig gældende i praksis. Ikke gennem statslige indgreb, men gennem den usynlige kraft af selvcensur. Mennesker holder sig tilbage fra at bruge deres ytringsfrihed af frygt for hadtale, udskamning og repressalier, og fordi de mangler den nødvendige ytringssikkerhed. En form for usynlig censur, hvor mennesker selv vælger tavsheden for at undgå at stå i skudlinjen for negativ omtale eller personlige angreb.

Dette rejser et centralt spørgsmål: Er vores ytringsfrihed under pres? Har vi den fornødne ytringssikkerhed, der gør, at folk tør udtrykke sig frit? Den reelle trussel mod ytringsfriheden er ikke blot, at staten kan indføre censur, men at det offentlige rum bliver så polariseret og giftigt, at folk frivilligt trækker sig fra debatten.

Ytringsfrihedskommissionens gennemgang af ytringsfriheden i Danmark udtrykte også bekymring for den manglende ytringssikkerhed.

”Det er helt fundamentalt i et demokratisk samfund, at man som borger frit kan ytre sin mening i den offentlige debat uden at skulle frygte for sin sikkerhed eller risikere at blive mødt med trusler, vold eller chikane.”

og yderligere:

”Den øgede tilbageholdenhed i forhold til at ytre sig frit går bl.a. også ud over balancen i den offentlige debat, i det der sker en skævvridning, hvis bestemte synspunkter eller emner generelt ikke repræsenteres eller behandles på lige fod med andre.”¹⁰⁵

Denne selvpålagte tavshed kan have vidtgående konsekvenser.

Det offentlige rum bliver først og fremmest fattigere. Ideen om at skabe et mangfoldigt og åbent samfund bliver en illusion, når folk føler sig nødsaget til at holde tilbage af ren frygt. Diskussioner, der kunne føre til oplysning, reform og forståelse, stopper, før de overhovedet starter. Vores evne til at adressere problemer, finde løsninger og udvikle os som samfund bliver hæmmet.

For det andet kan selvcensur føre til en følelse af fremmedgørelse og isolation. Når folk føler, at de ikke kan udtrykke sig frit, kan de begynde at føle sig marginaliserede og mindre værdifulde jf. rapportens analyse af de sociologiske og psykologiske konsekvenser. Dette kan skabe en atmosfære af mistillid og fremmedgørelse, hvor det bliver sværere at opbygge et sammenhængende og inkluderende fællesskab.

Endelig underminerer selvcensur vores fundamentale rettigheder og værdier. Når vi ikke tillader os selv at sige, hvad vi mener, frarøver vi os selv muligheden for at deltage fuldt ud i det demokratiske samfund. Vores forskellige stemmer er nødvendige for at sikre, at vi ikke kun skaber et samfund, hvor alle har ret til at ytre sig, men hvor denne ret faktisk bliver brugt og respekteret.

Det er afgørende at analysere hadtale strukturelt og indføre klare rammer i lovgivningen, hvis man ønsker at fremme en kulturændring og etablere tydelige grænser for, hvad der er acceptabelt i et demokratisk samfund. Hadtale har en gennemgribende negativ effekt på den offentlige debat og risikerer at undergrave både den demokratiske samtale og tilliden mellem samfundets grupper. Ved at regulere hadtale i lovgivningen sikrer man, at ytringsfriheden værnes om uden

¹⁰⁵ Betænkning nr. 1573 om ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark, s. 563

at blive misbrugt til at sprede had, diskrimination og intolerance. Dette er også understreget af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, der udtaler, at det er meget vigtigt, at straffebestemmelser, der angår kriminaliseringen af hadefulde ytringer, klart og præcist definerer omfanget af bestemmelsen.¹⁰⁶

For at skabe en kulturændring er det nødvendigt, at lovgivningen sender et klart signal om, at diskriminerende og nedværdigende udtalelser ikke tolereres. Lovgivningen sætter her en norm for, hvilke ytringer der anses som ødelæggende for det demokratiske fællesskab og dets værdier. På denne måde hjælper strukturelle tiltag til at beskytte minoriteter og svage grupper mod had, og de understøtter en demokratisk samtale, hvor der er plads til uenighed, men ikke til systematisk undertrykkelse eller dehumanisering.

Et demokratisk samfund må derfor kontinuerligt afbalancere ytringsfriheden og beskyttelsen mod hadtale, så ytringer, der ikke ødelægger den demokratiske samtale, fortsat er tilladt. Dette skaber trygge rammer for en fri og mangfoldig debat, hvor alle parter kan deltage uden frygt for chikane eller diskrimination. Lovgivning mod hadtale er således ikke en begrænsning af ytringsfriheden, men snarere en beskyttelse af dens fundament, idet det sikrer, at demokratiet kan blomstre på et grundlag af respekt og lighed.

RACEDISKRIMINATIONSKOMITÉEN

Det er ikke alene Amnestys analyse, der pointerer udfordringerne ved straffelovens § 266 b og håndteringen af hadtale i Danmark generelt. Danmark har også i evalueringer fra Racediskriminationskomiteen (CERD) fået kritik for ikke at have en tilstrækkelig håndtering af hadtale i Danmark. Komiteen er en ekspertkomité under FN, der har til opgave at overvåge implementeringen af racediskriminationskonvention (ICERD). Komiteen består af uafhængige eksperter fra forskellige lande, der er valgt for deres kompetence og erfaring inden for menneskerettigheder og diskrimination. Komiteen behandler også klagesager vedrørende konventionens bestemmelser. Udover dette, evaluerer komitéen medlemsstaterne for deres overholdelse af konventionen.

FN's racediskriminationskomité (CERD) har i sin seneste evaluering af Danmark fremsat en række anbefalinger og bemærkninger. Komiteen anbefalede blandt andet, at Danmark styrker sin lovgivning for at sikre en bedre beskyttelse mod diskrimination baseret på race og etnicitet. Komiteen opfordrede Danmark til en mere omfattende implementering af love og politikker, der adresserer diskrimination og fremmer ligestilling.¹⁰⁷

FN's racediskriminationskomité (CERD) kritiserede også Danmark i en klagesag for at have suspenderet en undersøgelse af en kunstudstilling med racistiske billeder. Det blev vurderet, at Danmark havde undladt at gribe ind over for hadefulde ytringer.¹⁰⁸

Klagen omhandlede en kunstudstilling på Christiansborg og et privat galleri i København, sponsoreret af Dansk Folkeparti i 2014. Udstillingen indeholdt et billede af Momodo Jallow, som er en svensk politiker fra Vänsterpartiet og to mænd med afrikanske rødder hængende i galger med teksten: "Hang on, afrofbians", samt et billede af Jallow som slave med teksten: "Our negro slave has run away." Der var også et billede med to romaledere og teksten: "Gypsy crimes are something good."

106 European Court of Human Rights: Key theme – Article 10 Hate speech (opdateret 29. februar 2024)

107 Concluding observations on the combined twenty-second to twenty-fourth periodic reports of Denmark, CERD/C/DNK/CO/22-24. Tilgængelig her:

<https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/cerdcnko22-24-concluding-observations-combined-twenty-second>

108 Opinion adopted by the Committee under article 14 of the Convention, regarding communication No. 62/2018

Kunstneren var tidligere dømt i Sverige for bagvaskelse og opfordring til had mod en etnisk gruppe. Jallow klagede til de danske myndigheder med påstand om racediskrimination.

Statsadvokaten i København indledte en undersøgelse, men besluttede at udsætte sagen i henhold til national lovgivning og artikel 10 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Efter at hans klage blev afvist i Danmark, tog Jallow sagen videre til FN-komiteen, hvor han påpegede, at beslutningen om at stoppe efterforskningen overtrådte konventionen om afskaffelse af racediskrimination.

Komiteen vurderede, at billederne udtrykte racistiske hadefulde ytringer ved at fremme ideer om racemæssig eller etnisk overlegenhed og tilskyndelse til had og diskrimination. Det blev i afgørelsen udtalt af komited medlem Mehrdad Payandeh, at "det er ikke nok alene at erklære racistisk diskriminerende handlinger for strafbare på papiret. Straffelove og andre love, der forhindrer racediskrimination, herunder racistiske og hadefulde ytringer, skal også indføres."¹⁰⁹

¹⁰⁹ FN-komite: Danmark undlod at handle effektivt mod kunstudstilling

AFRUNDENDE BEMÆRKNINGER OM DEN JURIDISKE ANALYSE

Ud fra ovenstående gennemgang af straffelovens § 266 b viser Amnesty's analyse, at § 266 b rejser retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, særligt ift. forudsigelsesretssikkerhed. Praksis på henlagte sager og retspraksis viser, at bestemmelsens kriterier volder en del vanskeligheder, og at samfundets borgere efterlades med divergerende og uensartet praksis på tværs af landets politikredse og domstole, hvilket gør det svært at forudsige sin retsstilling som borger. Med udgangspunkt i retspraksis er det ikke uden videre klart, hvornår et forhold er omfattet af § 266 b, da forskellige fortolkningsmomenter bliver givet forskelligt vægt i forskellige politikredse og retter.

Bestemmelsen har betydelige udfordringer med at adressere hadtale effektivt i en moderne kontekst, særligt på sociale medier. Selvom loven formelt beskytter mod diskrimination og had, afslører analysen en mangel på konsistens i retshåndhævelsen og en utilstrækkelig tilpasning til digitale kommunikationsformer. Dette kommer til udtryk ved, at mange sager henlægges på grund af uklarheder omkring særligt udbredelseskriteriet og beskyttelseskriteriet, og ved at hadefulde privatbeskeder falder uden for lovens rammer.

Særligt det faktum, at enkeltpersoner ikke er beskyttet af § 266 medfører et juridisk tomrum. Hadtale rettet mod en enkeltperson påvirker også den gruppe, som forurettede er en del af. Uanset om ytringen er rettet mod én person eller en gruppe, afspejler dens krænkende karakter et bredere had mod en gruppe. Retssikkerheden svækkes yderligere af uensartet praksis og manglende klare retningslinjer for, hvornår ytringer er strafbare. Analysen påpeger behovet for at modernisere og optimere lovgivningen, så den bedre afspejler nutidens kommunikationsformer og sikrer en mere konsekvent og retfærdig retshåndhævelse, der kan balancere ytringsfrihed og beskyttelse mod hadtale.

Amnesty er overbevist om, at en styrket retssikkerhed for personer, der udsættes for hadtale, ikke blot er et vigtigt skridt mod at beskytte den enkelte mod diskrimination og overgreb, men også udgør en afgørende forudsætning for at fremme en stærk og inkluderende demokratisk samtale. Ved at sikre effektive juridiske mekanismer, der beskytter mod hadtale, skabes et trygt og respektfuldt offentligt rum, hvor alle kan deltage i samfundsdebatten uden frygt for at blive chikaneret, marginaliseret eller truet. Dette er en direkte styrkelse af den grundlovssikrede ytringsfrihed, der udgør selve fundamentet for det danske demokrati. Når ytringsfriheden forsvares med omhu og balanceres med behovet for at beskytte mod had og diskrimination, bidrager det ikke kun til at værne om den enkeltes rettigheder, men også til at fremme en demokratisk kultur præget af pluralisme, tolerance og respekt for forskellighed. Dermed er retssikkerhed i forhold til hadtale ikke blot et middel til retfærdighed, men også en nøgle til at styrke demokratiets bæredygtighed og integritet.

Analysen af straffelovens § 266 b har afdækket en række problemstillinger omkring retshåndhævelsen og lovens anvendelighed i en moderne kontekst, hvor både sprogbrug og kontekst spiller en central rolle. Både grovhedskriteriet, beskyttelseskriteriet og udbredelseskriteriet viser sig i praksis at være vanskelige at håndtere konsekvent. Denne udfordring rejser et centralt spørgsmål: Hvor stor en rolle spiller sproget i sager om hadtale, og hvordan afspejler dette sig i de sagsakter om hadtale, der er indhentet fra de 12 danske politikredse? Dette spørgsmål undersøges i det følgende gennem en retslingvistisk analyse af det indsamlede materiale.

“

Jeg gik på gaden med min søn (dengang 3 år) i klapvogn og min datter (dengang 1.5 år) i vikle på maven. Min søn har sin madpakke på skødet. En mand cykler forbi os og vælger ud af det blå at hoppe af sin cykel, løbe tilbage og råbe: 'Fucking perkere!! Jeres profet er pædofil, føj!

PERSPEKTIV: SPROGETS ROLLE I SAGER OM HADTALE

Sprogligt set ser ordet *hadtale* simpelt ud, men både dets betydning og brug kræver forklaring. I dette afsnit bliver det først gennemgået, hvordan ordet er blevet defineret, og hvilke typer sprogbrug, der kan falde ind under det. Derefter fremlægges resultaterne af en sproglig analyse af sagsakter om hadtale i Danmark med tre hovedpointer: For det første, at det i gældende retspraksis ikke er sproget i sig selv, der er afgørende. For det andet, at selv sprogligt og kontekstuel ensartede sager falder forskelligt ud. Og for det tredje, at beskyttelseskriteriet og grovhedskriteriet anvendes på måder, der ofte ikke tager tilstrækkeligt hensyn til sammenhængen mellem ordvalg og kontekst.

HVAD BETYDER *HADTALE*?

Baseret på ordets enkeltdele – *had* og *tale* – skulle man tro, at begrebet refererer til hadefuldt sprog eller udsagn, som motiveres af en følelse af had. Det er dog ikke sådan, det beskrives i forskningen eller af de organisationer, der forsøger at modarbejde hadtale. Fx behøver hadtale ikke at indeholde nogen skældsord, nedsættende betegnelser eller voldelige udtryk, og afsenderen behøver heller ikke at have en følelse af had, imens vedkommende bruger hadtale.¹¹⁰ I stedet fremhæves det ofte, at hadtale **fremmer** had og hadefuld adfærd i form af diskrimination og vold.¹¹¹

Hadtale er overbegreb for en række forskellige former for sproglige angreb mod folk, der tilhører grupper, som i forvejen er marginaliserede i samfundet på den eller anden måde. Det gælder fx etniske, religiøse og seksuelle og kønsmæssige minoriteter. Den slags grupper kaldes almindeligvis **beskyttede grupper**, fordi de i mange lande nyder særlig beskyttelse mod diskrimination. Hadtale indeholder typisk henvisninger til træk, som knyttes til den pågældende gruppe, og fremstiller medlemmer af gruppen som mindreværdige eller endda umenneskelige. Det sker særlig tydeligt, når ofrene bliver omtalt som dyr eller sygdomme, fx som "rotter", "skadedyr", "kræftbylder" eller "bakterier".¹¹² Sådanne **dehumaniserende** udsagn fratager ofrene deres værd som mennesker og danner dermed basis for yderligere angreb, herunder fysiske. For hvis man holder op med at opfatte nogen som mennesker, vil man nemmere kunne retfærdiggøre at behandle dem umenneskeligt.

Uanset om der også sker fysiske handlinger eller ej, fungerer hadtalen i sig selv som et angreb, fordi det sårer ofrenes følelser på kort sigt og deres selvværd på længere sigt. Hadtale bliver således ofte beskrevet som **sproglig vold**.¹¹³ Både hadtale og fysiske hadforbrydelser medfører desuden frygt og bekymring for egen og andres sikkerhed.¹¹⁴ Det gælder uanset, om man faktisk tilhører den udsatte gruppe eller ej, bare man kan blive opfattet af andre som sådan (fx på grund af ens hudfarve, tøjstil eller navn).

110 Geyer, Klaus (2018). Hadetalens grammatik. Ny forskning i grammatik 25, 16-33, s. 24. Jaki, S. & T. De Smedt (2019): Right-wing German hate speech on Twitter: Analysis and automatic detection. arXiv preprint, s. 6. arXiv:1910.07518.

111 Baider mfl. (2017) Baider, F. H., S. Assimakopoulos & S.L. Millar. (2017): Hate speech in the EU and the CONTACT project. Online Hate Speech in the European Union: A Discourse-Analytic Perspective, Cham: Springer, 1-6. American Library Association (2017): Hate Speech and Hate Crime. <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/hate>; Posselt (op.cit)

112 ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) (2016). ECRI General Policy Recommendation no. 15 on Combating Hate Speech. Strasbourg: The Council of Europe.; Posselt, G. (2017): Can hatred speak? On the linguistic dimensions of hate crime. Linguistik Online 82(3), 5-25; Geyer (op.cit.); Jaki & De Smedt (op.cit.); Mendelsohn, J., Tsvetkov, Y., & Jurafsky, D. (2020). A framework for the computational linguistic analysis of dehumanization. Frontiers in artificial intelligence, 3, 55.

113 Matsuda, M. J. (1989). Public Response to Racist Speech: Considering the Victim's Story. Michigan Law Review 87(8), 2320-2381 om 'assaultive speech'; Butler, J. (2013): Excitable Speech: A Politics of the Performative. Taylor and Francis, om 'injurious speech'

114 Posselt (op.cit.)

HVAD VISER DEN SPROGLIGE ANALYSE AF SAGSAKTER OM § 266 B?

Dette afsnit tager udgangspunkt i danske data indhentet af Amnesty fra danske politikredse. Materialet stammer fra aktindsigter i sager, der er kategoriseret under straffelovens § 266 b (se analyse og gennemgang om § 266 b ovenfor). Her er udvalgt ti tilfældige sager fra hver af landets 12 politikredse, det vil sige i alt 120 sager, med det ene kriterium, at sagen kun skulle dreje sig om mulige overtrædelser af § 266 b. Det skyldes ønsket om at fokusere på hadtaleproblematikken alene uden indflydelse fra andre strafbare handlinger.

Der er to formål med at undersøge dette materialet sprogligt:

1. At vurdere hvilken rolle sproget spiller i forhold til den situationelle kontekst.
2. At vurdere, om de gældende kriterier i § 266 b, nemlig udbredelseskriteriet, beskyttelseskriteriet og grovhedskriteriet, bliver behandlet ensartet i den forstand, at samme sprogbrug og samme udbredelsesgrad leder til samme resultat.

Svarene på disse spørgsmål vil give bedre indsigt i, hvordan hadtale bliver håndteret i det danske retssystem og kan bidrage til at udstikke rammerne for en bedre retspraksis fremover.

Resultaterne kan opsummeres i form af fire paradokser:

- Hadtale er et sprogligt fænomen, men det er ikke sproget, der er afgørende
- § 266 b har et kriterium om udbredelse (udbredelseskriteriet), men det anvendes uensartet og utidssvarende
- § 266 b har et kriterium om beskyttelse af særlige grupper (beskyttelseskriteriet), men grupperne er svære at afgrænse
- § 266 b har et kriterium om grovhed (grovhedskriteriet), men de groveste ord bliver ikke dømt.

SPROG OG KONTEKST

Lad os begynde med at fastslå, at konteksten altid spiller en rolle for, hvordan sproglige ytringer fortolkes, og det gælder naturligvis også i en retlig sammenhæng. Konteksten har blandt andet indflydelse på, hvad der tæller som truende eller nedgørende, for i nogle sammenhænge kan en ytring indeholdende ellers hårde ord være ment ironisk eller endda venskabeligt. Det gælder dog for alle de tilfælde, der er rapporteret i sagsakterne, at sproget har været anvendt stærkt negativt eller med lovens ord *forhånende* eller *nedværdigende*, hvis ikke ligefrem truende. I det lys er det påfaldende, hvor lille en rolle sproget tilsyneladende spiller for udfaldet i danske sager om hadtale. Det vil fremgå af de følgende punkter.

GROVHEDSKRITERIET

Grovhedskriteriet i § 266 b henviser som tidligere gennemgået til, at ytringen skal være truende, forhånende eller nedværdigende.

I Den Danske Ordbog bliver disse tre udsagnsords betydninger forklaret på følgende måde:

- *true*: udtrykke sin hensigt om, at man vil skade eller straffe nogen, hvis ikke der bliver gjort som man forlanger
- *forhåne*: ydmyge eller nedgøre gennem respektløse, ondskabsfulde eller latterliggørende ord, handlinger m.m.
- *nedværdige*: behandle med ringeagt eller uden passende respekt.

Ud fra betydningsbeskrivelserne kan man se, at trusler er noget kvalitativt andet end forhånelser og nedværdigelser. Truende ytringer fremstiller en risiko for fremtidig skade mod modtageren, og de er dermed udformet til at mindske modtagerens følelse af sikkerhed.¹¹⁵ Forhånende og nedværdigende ytringer fremstiller modtageren som meget lavt placeret i det sociale hierarki, og de er dermed udformet til at mindske modtagerens følelse af selvværd. Alle tre typer sprogbrug kan desuden bidrage til at mindske modtagerens tiltro til andre mennesker.

I det følgende fokuseres hovedsageligt på forhånelser, eftersom de mest entydigt udgør hadtale (og fordi retssystemet typisk retsforfølger hadefulde, alvorlige trusler under § 266, plus skærpselsbestemmelsen § 81, nr. 6).

Som det fremgår af Den Danske Ordbog, kan man forhåne nogen med brug af særlige ord. Der er en del ord i datamaterialet, der kan regnes for forhånende, ikke mindst ved at udgøre skældsord betinget i modtagerens hudfarve, race eller etnicitet. Nedenstående opgørelse viser, hvor mange af de 120 undersøgte sager, der førte til dom for overtrædelse af § 266 b:

- 0 ud af fem sager med ordet "nigger"
- Fire ud af 12 sager med ordet "neger"
- En ud af 21 sager med ordet "perker"

Hovedparten af sigtelserne i disse sager blev opgivet. Det er ikke altid, der gives en, men når der gør, sker det især med henvisning til udbredelseskriteriet og beskyttelseskriteriet. Vi vender tilbage til, hvordan disse to kriterier anvendes, men i første omgang er det selve ordvalget, der har interesse.

Den Danske Ordbog forklarer, at ordet "nigger" "bruges som groft skældsord" til eller om personer med en mørkere hudfarve, og at det er "stærkt nedsættende." Om ordet "neger" skriver ordbogen, at det refererer til folk med en mørk hudfarve, der typisk har (forfædre med) afrikansk oprindelse, og den tilføjer, at det oftest bruges nedsættende. Endelig angiver ordbogen om ordet "perker", at det refererer til folk med mellemøstlig eller arabisk baggrund, og at det anvendes nedsættende og som skældsord. Alle tre ord falder dermed inden for de karakteristika, som § 266 b beskytter, nemlig blandt andet race, hudfarve, national og etnisk oprindelse. I de pågældende sager var forurettede medlem af en af disse beskyttede grupper, så hverken ordvalg eller kontekst berettiger til afvisning af sigtelserne i henhold til grovhedskriteriet.

¹¹⁵ Christensen, T.K. 2021. Trusler, tilskyndelse – eller "bare" hadtale? Placering af agenten i udsagn om fremtidig skade. Ny Forskning i Grammatik 28, 23-46.

Flere af sagerne omhandler desuden ytringer, der inkluderer flere nedsættende betegnelser, hvilket øger den forhånende effekt. Det gælder fx disse fire sager:

- 5) Udtrykkene "sorte svin", "slave" og "nigger" sagt til forurettede på en efterskole, dels i påhør af mange elever, dels på værelse med højst tre tilhørere (Fyns Politikreds; opgivet med henvisning til udbredelseskriteriet).
- 6) Udtrykkene "sorte svin", "perker", "afrikanersvin" og "neger" samt bl.a. ytringerne "tag hjem hvor du hører til" og "I skal ud af landet" råbt på vej ved kolonihave foran et vidne (Nordsjællands Politikreds; opgivet med henvisning til udbredelseskriteriet).
- 7) Udtrykkene "abekat", "klamme negersvin" og ytringen "du skal ud af landet, din sorte stodder" sagt i offentlig bus overværet af mindst fem vidner (Nordjyllands Politikreds; opgivet med henvisning til gruppekriteriet).
- 8) Udtrykkene "Din perker", "dit sorte svin" og ytringen "du skulle have en enkeltbillet hjem til perkerland, jeg slår dig ihjel, hvis du rører min bil" sagt på gaden (Midt- og Vestsjællands Politikreds; opgivet med henvisning til beskyttelseskriteriet).

Når flere ord kombineres, udgør de hinandens kontekst, og deres betydningsmuligheder påvirker hinanden. Det, at ordet "neger" og "perker" optræder i selskab med stærkt nedsættende udtryk som "sorte svin", "abekat" og "slave", viser, at disse ord ikke bruges på en neutral måde, men netop anvendes til at nedgøre og forhåne. I sagen med eksempel 5 anføres det eksplicit i afgørelsen, at grovhedskriteriet er opfyldt, mens det er mere uklart med hensyn til de andre eksempler. Sagerne med eksempel 6 og 7 afvises begge, fordi ytringerne faldt i forbindelse med et skænderi, hvilket ifølge afvisningerne indebærer, at de ikke er begrundet primært i modtagerens hudfarve eller etnicitet. Baseret på eksempel 5 må det dog konkluderes, at grovhedskriteriet i sig selv også opfyldes af eksempel 6, 7 og 8, eftersom ordvalget er mindst lige forhånende. I eksempel 8 ses endog en dødstrussel ("jeg slår dig ihjel"). Det kan her undre, at sagen ikke føres videre under § 266, den alvorlige trusselsparagraf.

Hvis man sammenligner ovenstående optælling med sager, der indeholder variationer af ordet "abe", viser det sig, at de noget oftere fører til domfældelse. Det sker således i fire ud af ni sager med ordene "abe", "abekat" eller "halvabe". Den større tendens til domfældelse flugter med gennemgangen af § 266 b i det autoritative værk om dansk retspraksis, Kommenteret straffelov, som eksplicit omtaler beskrivelser af personer, som om de var dyr:

"Kernen er udtalelser, der går ud på, at gruppen generelt mangler værdi som mennesker, herunder ligestilling af dem med dyr og sygdomme."¹¹⁶

At betegne mennesker som dyr eller sygdomme er en form for dehumanisering. Men det at reducere nogen til ét aspekt af deres person er også dehumaniserende. Det fremstiller dem som uværdige til anerkendelse som medmennesker alene på grund af et tilfældigt træk ved dem; typisk endda træk, som de ikke selv har indflydelse på eller kontrol over, såsom deres hudfarve, etnicitet, seksualitet eller deres fysiske og psykiske funktionsvariationer.

Eksempel 9 og 10 herunder fremviser endnu en tendens i materialet, nemlig fremstillingen af nogle persongrupper som ikke hjemmehørende i Danmark. Begge eksempler er både forhånende og nedsættende, men uden at indeholde nogen af de ovennævnte gruppebaserede skældsord:

¹¹⁶ Nielsen, G. Toffegaard, T. Elholm, M.N. Jakobsen (2017): Kommenteret Straffelov: Speciel del. 11. udg. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

- 9) Ytringerne "Du skal skride hjem til dit eget land", "Fuck din gud, du må ikke tale arabisk, fuck dig, fuck din mor, rejs hjem til jeres eget land" og "rejs hjem til jeres egen krig" råbt til forurettede i offentligt tog overværet af mindst to vidner (Midt- og Vestjyllands Politikreds; opgivet med henvisning til grovhedskriteriet).
- 10) Ytringen "Skrid hjem til dit hjemland, tag det tørklæde af, din luder, du hører ikke til her" råbt til hjemmeplejer på parkeringsplads (Københavns Vestegns Politikreds; opgivet med henvisning til grovhedskriteriet og udbredelseskriteriet).

I eksempel 7, 8, 9 og 10 bruges udtryk som at rejse eller skride "ud af landet" eller "hjem" til et andet land, hvilket forudsætter, at modtageren ikke hører til i Danmark. Det er en form for hadtale, der ikke baserer sig på dehumanisering, men på fremmedgørelse og udgrænsning. Fælles for dehumanisering og fremmedgørelse er, at der skabes en opsplitning i et 'os' og et 'dem', hvor dem-gruppen tilskrives negative egenskaber eller fremstilles som uønskede.

Det ses desuden i både 9 og 10, at ytringerne henviser til ofrets etniske eller religiøse baggrund, når der omtales henholdsvis sproget "arabisk" og brugen af "tørklæde". Det relaterer sig til beskyttelseskriteriet i § 266 b. Men beskyttelseskriteriet bruges også som begrundelse for afvisning af en række sager. Det bliver undersøgt nærmere herunder.

BESKYTTELSESKRITERIET

En udbredt tendens i materialet er, at ytringer med brede gruppebetegnelser afvises, fordi det ikke er muligt at afgrænse, hvilken gruppe der er tale om. Eksempel 11 blev afvist af Rigsadvokaten af blandt andet denne grund:

- 11) Udtrykkene "perker", "bananplukker" og "palmedingler" og ytringerne "lav kebab" og "rejs hjem, din perker" råbt til forurettede i påhør af *få andre* (Østjyllands Politikreds; sigtelse opgivet med henvisning til gruppekriteriet).

Udtalelserne er både dehumaniserende og fremmedgørende. I sammensætningerne "bananplukker" og "palmedingler" bruger man en stereotyp dyreadfærd (at plukke bananer og dingler i palmer) til at henvise til aber. Og ytringen "rejs hjem" fremstiller som nævnt ofret som ikke-hjemmehørende og uønsket i Danmark. Grovhedskriteriet er altså rigeligt opfyldt i denne sag, men sagen afvises med den begrundelse, at udtalelserne er faldet i forbindelse med et skænderi:

"... udtalelserne må anses for at have karakter af skældsord fremsat på grund af de diskussioner, der var opstået, som følge af, at De havde afvist at tage mere end fire personer med i Deres taxa. Udtalelserne kan dermed ikke anses for en trussel, forhånelse eller nedværdigelse af 'en gruppe af personer'."

Det ændrer dog ikke ved udtalelsernes nedgørende karakter, at de er ytret som led i et skænderi. Som det allerede er vist, henviser ordet "perker" til personer med mellemøstlig eller arabisk baggrund. Samtidig bruges der metaforiske henvisninger til aber, hvilket i det undersøgte materiale som helhed kun anvendes om personer med en ikke-hvid hudfarve. Afsenderens valg af skældsord tager altså udgangspunkt i modtagerens etnicitet og hudfarve; begge karakteristika som er beskyttet af § 266 b.

Det gør heller ingen forskel, om ordene står i ental eller flertal, selvom det lader til at være en udbredt misforståelse i afvisningerne af disse sager. Det gælder også eksempel 12:

- 12) Ytringen "Og der kom så en neger. Velkommen. Welcome to Denmark" sagt offentligt ved debatmøde i Tingbjerg Bibliotek/Kulturhus (Københavns Politikreds; sigtelse opgivet med henvisning til gruppe- og grovhedskriteriet).

Navneord har som sproglig funktion at henvise til et eller flere eksemplarer af en kategori, så ideen om kategorien følger altid med. Og det er kategorien, der afgør, om modtageren tilhører en beskyttet gruppe eller ej. Når man omtaler en person med brug af et navneord, placerer man dem i den kategori, som navneordet henviser til. Det er at definere dem som medlem af en større gruppe.

I nogle sammenhænge er det konteksten, der bestemmer, hvilken kategori man henviser til. Det gælder, når man bruger stedord som "han", "hun", "den" og "dem". Kontekstens rolle fremgår tydeligt af eksempel 13:

- 13) Ytringen "Skyd dem og send dem hjem" skrevet som kommentar til offentligt Facebook-opslag (Bornholms Politikreds; sigtelse opgivet med henvisning til beskyttelseskriteriet.)

Udtalelsen lever op til grovhedskriteriet, idet den opfordrer til drab på en gruppe personer. De omtales kun som "dem", så man må se på konteksten for at finde frem til, hvem der indgår i gruppen. Ord som "de" og "dem" kaldes stedord, fordi de 'står i stedet for' et navneord. Typisk peger de tilbage i teksten eller til noget i konteksten, som forklarer, hvad det er, man henviser til. Sagsmaterialet viser, at udtalelsen i eksempel 13 er en kommentar til et Facebook-opslag omhandlende nogle polakker, der angiveligt har stjålet æbler. Stedordet "dem" henviser altså til de nævnte polakker. At udtalelsen er baseret på ofrenes ikke-danske nationalitet, understreges af, at den også indeholder opfordringen "send dem hjem". Længere nede i kommentarerne til samme Facebook-opslag svarer afsenderen en anden bruger, at han henviser til "alle dem der ikke tilhøre Danmark". Selvom det er en stor gruppe, er det ikke rimeligt at hævde, at den ikke er afgrænset, og heller ikke at den ikke er beskyttet af § 266 b, hvor både national og etnisk oprindelse medregnes.

Sagen afvises uden anden begrundelse, end at Rigsadvokaten ikke forventer, at sigtede vil blive kendt skyldig i overtrædelse af § 266 b. Men udtalelsen er sket offentligt (på Facebook), og den er truende (og dermed særdeles grov), så det kan dårligt være andet end beskyttelseskriteriet, der fører til afvisning. Det peger på en manglende forståelse af, hvordan sammenhæng udtrykkes i sprog, for det er helt entydigt i konteksten, at det er den omtalte gruppe af polakker, der henvises til. Retssystemet er vant til at inddrage konteksten i sin vurdering af strafferetlige forhold, så det må man også kunne gøre, når det gælder beskyttelseskriteriet i § 266 b.

Der findes dog også sager, hvor denne form for sproglig sammenbinding anerkendes. Udtalelsen i eksempel 14 førte således til bødestraf:

- 14) "Godt for så lukker vi dem alle inde og sprænger den i luften" skrevet som kommentarer til offentligt Facebook-opslag fra Jyske Vestkysten omhandlende en ny moské i København (Syd- og Sønderjyllands Politikreds; dømt)

Her er det klart fra konteksten, at stedordet "dem" henviser til brugere af moskeen, altså muslimer. Som alle andre religiøse grupper er muslimer beskyttet af § 266 b.

UDBREDELSESKRITERIET

Mange sager bliver afvist under § 266 b, fordi udbredelseskriteriet ikke er opfyldt. Det sker rimelig konsekvent i sager, hvor færre end fire personer var til stede, se eksempel 15 og 16.

- 15) Udtrykkene "inkompetente indvandrere" og "negerkælling" råbt til hjemmehjælper henholdsvis i privat hjem og på akuttelefon (Københavns Vestegns Politikreds; efterforskning opgivet med henvisning til udbredelseskriteriet)
- 16) Ytringerne "1-2-3-4-5 bang", "fem døde perker" og "Ja, det er dig jeg snakker til, din perker" råbt til modtager på s-togperron (Midt- og Vestsjællands Politikreds; sigtelse opgivet med henvisning til udbredelseskriteriet)

Men det sker også, hvor der er flere mennesker til stede, men ingen af dem kan siges at være tilfældigt forbigående, fx i en skoleklasse, se eksempel 17 (som gentager eksempel 5) og 18.

- 17) Udtrykkene "sorte svin", "slave" og "nigger" sagt til ofret på en efterskole, dels i påhør af mange elever, dels på værelse med højst tre tilhørere (Fyns Politikreds; opgivet med henvisning til udbredelseskriteriet)
- 18) Ytringerne "Hold kæft, der lugter af perker" og "Der er fyldt med fejlfarver på 1. række" sagt højt til ofret henholdsvis i og uden for et klasselokale på et gymnasium (Fyns Politikreds; sigtelse opgivet af Rigsadvokaten med henvisning til udbredelseskriteriet)

Disse eksempler rejser spørgsmålet om, hvorvidt udbredelseskriteriet er anvendeligt til at definere og sanktionere hadtale. Udtalelserne kan nemlig ikke betragtes som mindre skadelige for ofrenes følelse af sikkerhed, deres selvværd eller sociale position, blot fordi de fremsættes i påhør af få personer eller over for personer, der indgår i deres omgangskreds (fx andre elever på ens skole).

En lignende problemstilling knytter sig til beskeder, der sendes til en privat konto, fx via sms eller e-mail (se eksempel 19).

- 19) Ytringen "Vi kan ikke bruge jer racistiske perkersvin til noget som helst. Bare fordi i har nogen fortabte lorte lande så skal vi have jer til at svine vores land til med lort. Føj fuck jer klamme racistiske møg perkersvin!" sendt på sms til flere modtagere (Fyns Politikreds; efterforskning opgivet med henvisning til udbredelseskriteriet)

Selv hvis det kun er ofrene selv, der læser beskeder som den i eksempel 19, er de stadig blevet nedgjort og forhånet. Det er ikke afhængigt af, om mange har hørt eller læst det.

Derudover viser materialet, at minoriteter i Danmark kan risikere at blive udsat for hadtale i alle de sammenhænge, de færdes i, uanset om det er på åben gade, i offentlig transport, i skole eller på arbejde, eller endda når de er helt privat. De interviews, der er foretaget med ofre for hadtale, anskueliggør, hvor nedbrydende de hadefulde ytringer er for både selvværd og følelsen af sikkerhed i hverdagen, når de kan risikere at blive nedgjort, forhånet og truet, hvor de end befinder sig.

“

På gaden så en fyr min David-halskæde
og sagde 'fucking jødelort'.

